

EEN ETALAGE VOOR STOFFAGE

CASUS DELFSHAVEN

Marjolijn Vrolijk

Delfshaven wordt ook wel de stad genoemd die nooit heeft mogen zijn, de gefnuikte stad, door haar machtigere buurvrouwen. Een binnenwereld die contrasteert met haar kaders.

GESCHIEDENIS MET DELFT

Desalniettemin is de gefnuikte stad haar conditionering, geen belemmering maar een eis. Zonder zou het Delfshaven niet zijn.

Er is geen plek waar haar collageachtige structuur niet zichtbaar is. Hier staan de lagen van de tijd zonder enige gêne achter elkaar, een allegorische kijkdoos, zo scherp met elkaar contrasterend dat het haast niet mogelijk is om door Delfshaven te lopen zonder na te denken over de vengankelijkheid der dingen. Beschiettemin biedt de wijk ons haar troost ook door haar onuitputbare regenererende vermogen. Stukken vergaan maar helen zich vanzelf weer aan. Dit alles binnen haar ongeschreven spelregel, contrasterend met zichzelf.

Dit valt niet alleen op door omhoog te kijken, als er een gemetselde schoorsteen te zien is die in de verte boven de gebouwen uitkomt, of de masten van de oude boten die verreizen boven het naoorlogse Abrikoos. Ook haar eigen architectuur vraagt om een tegenhanger. Een goed voorbeeld hiervan is de Schiedamseweg, de drukke winkeltaart had nooit op een andere plek de iconische gedaante kunnen aannemen die ze nu heeft. De afwisselende winkeltjes, restaurantjes en cafés zijn ieder hun eigen binnenwereld die worden omkaderd door de rijkversierde Hollandse gevels. Net zo vol gedetailleerd, maar als één geheel. Zij weven de diversiteit van de weg aan elkaar, waardoor het een voorbeeld is aan afwisselend en divers programma. Hi Madeleine!

Ik ben weer in het land der levenden, naja deels, maar het gaat de goede kant op. In de bijlage vind je de volgende dingen:

Één, doc met de mogelijke titels en kaften. Ik heb er al een gekozen en overgenomen in het andere document die goed vielde. De 3e titel is misschien meer de titel voor het boek/de catalogus.

Dus het hele project heet Een etalage voor Stoffage – casus Del-

Rua Rietjens (straat), Bairro Imigrantes, Holambra, São Paulo (staat), Brazilië. Nieuwbouwwijk met gestandariseerde woningen.

haven. Omdat het wel meteen duidelijk is dat het gaat om het waarderen en laten zien van al mijn geliefde prularia, en dat dit het geval Delfshaven is (maar dus ook ergens anders zou kunnen). Dan is het boek een catalogus ter voorbeelding, dus niet simpelweg een lijst/catalogus maar ook met voorbeelden die spreken tot de verbeelding. Misschien teveel complexe woordswijfs maar daar kunnen we het over hebben. In de bijlage ook nog een andere optie en ideeën voor de kaft.

In de dummy van het boek zit nu een tekst aan het begin waar ik in ga op de intenties van het project, wat stoffage is maar ook hoe ik hier op ben gekomen. Dus een soort intro om daarna "los te gaan" en in mijn Delfshaven te duiken. De tekst is nog niet geformatteerd etc. Heb het er gewoon even in geplaatst in InDesign.

Daarnaast ben ik begonnen met het rode draad, die letterlijk doorloopt op de pagina's en daar komt een verhaal over een magisch wezen van een ver eiland dat in Delfshaven terecht komt, bij Gerrit Groenewegen. Hij heeft zelf nooit kinderen gekregen, dus dit wezen neemt zijn legacy over en uiteindelijk ik ofzo. Ik ben begonnen met het verhaal, ook in de bijlage!

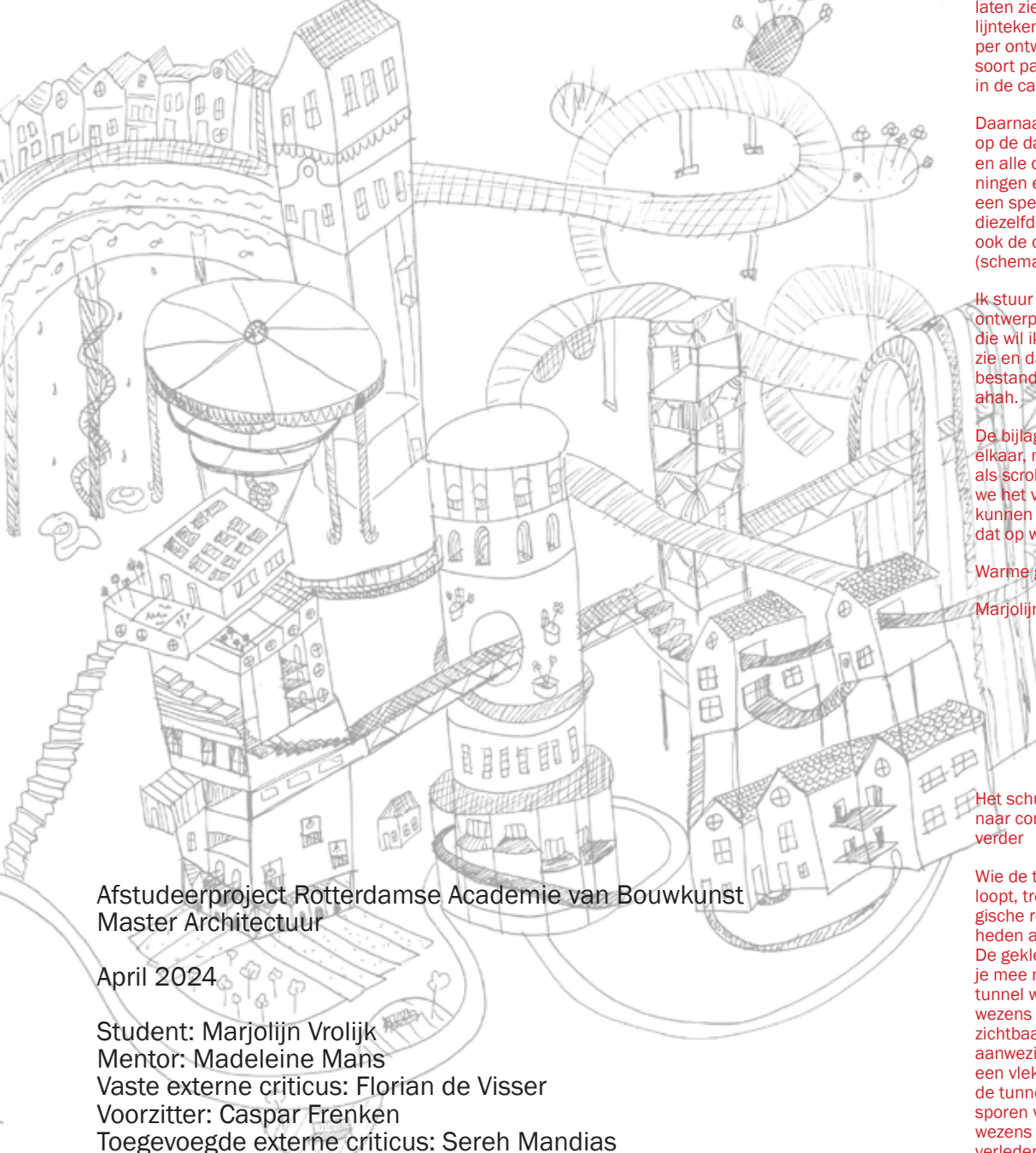
De intro en daarna toegaan (haha) is ook hoe ik de presentatie van mijn Groen Licht voor me zie (ook een opzet in bijlage). Dus beginnen met de bevraging en het idee, uitleg van het proces, de "detour" die ook voor inzicht zorgde en hoe ik dus tot deze deelontwerpen ben gekomen. Als dat duidelijk is wil ik de fictieve wandeling starten langs alle ontwerpen (nu in presentatie enkel als observatietekeningen per locatie). Dan komt denk ik mijn proces en doel op een duidelijke manier over en dan ik daarna in het wat meer fantasieachtige deel duiken, door observatie en droomtekeningen en ontwerptekeningen af te wisselen etc. Nu heb ik in de presentatiedummy nog geen ontwerpen gestopt want die wil ik niet te bespreken als ik je zie. Gaat meer om de opbouw.

In de presentatie zou ik dan de collages van het ontwerp willen

Landschap met Psyche en Jupiter door Peter Paul Rubens
over het werk van Paul Bril. Oorspronkelijk een landschap
met de Heilige Hiëronymus. Ca. 1610.
Rubens heeft het werk van Bril dus gestoffeerd.

Afstudeerproject Rotterdamse Academie van Bouwkunst
Master Architectuur

April 2024

Student: Marjolijn Vrolijk
Mentor: Madeleine Mans
Vaste externe criticus: Florian de Visser
Voorzitter: Caspar Frenken
Toegevoegde externe criticus: Sereh Mandias

Docent atelier Afstuderen: Laurens Boodt
Dank aan Paul van den Bergh die af en toe ook een kritische blik op het project heeft geworpen.

laten zien. Dan hang ik de lijntekeningen gebundeld per ontwerp op, in hetzelfde soort papier als waarop het in de catalogus komt.

Daarnaast wil ik natuurlijk op de dag een kaart plotten en alle onderzoeksteekeningen er omheen met een speld per locatie. Op diezelfde kaart wil ik dan ook de ontwerpen intekenen (schematisch).

Ik stuur je nu nog geen ontwerpupdates mee want die wil ik toelichten als ik je zie en dat zijn nu heel veel bestanden door elkaar enzo ahah.

De bijlage is een boel door elkaar, maar zie de stukken als scrolldocumenten waar we het volgende week over kunnen hebben. Zullen we dat op woensdag doen?

Warme groet,
Marjolijn

Het schuren en het zoeken naar contrast gaat nog verder

Wie de tovertunnel binnen loopt, treedt in een magische reis, zowel uit het heden als uit het verleden. De gekleurde golven slepen je mee naar binnen. In de tunnel wonen magische wezens die alleen bij nacht zichtbaar zijn. Hun stille aanwezigheid zorgt voor een vlekkeloze reis door de tunnel. Eerst leren de sporen van de magische wezens ons iets over het verleden van Delfshaven. Hoe de kracht van het water een weg door het moerassige landschap baande naar de Nieuwe Maas. Hoe aan de mond van de Delftsche Schie een kolonie van Delft ontstond. We zien hoe het water en de boten belangrijk waren voor de ontwikkeling van deze plek. Iets verder

AFSTUDEERPROJECT MASTEROPLEIDING ARCHITECTUUR
ROTTERDAMSE ACADEMIE VAN BOUWKUNST

Marjolijn Vrolijk

Onder begeleiding van Madeleine Mans

De maat De maat van De maat van menselijkheid

De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid De maat van menselijkheid

een tekenende ontdekkingsstocht
naar fijnmazigheid in de stad

Van Boven: 2010
Landschap Architectuur Bureau

Tijds behoeften naar mijn werk vraag ik mij af

Wat maakt de identiteit van een plek?

Wie regelt je ontwerp als ontwerper?

Identiteit is niet enkel hardware maar ook software:

levendigheid & menselijkheid

Donkbeeld

Voorwoord

Dit boek is zowel het procesboek van mijn afstuderen als het eindproduct. Het was een lange zoektocht. Zoeken naar een concrete opgave, naar het antwoord op mijn bevraging over “anders ontwerpen” en naar de rol van tekenen in mijn project. Ik ga in dit voorwoord hoogstwaarschijnlijk wat clichés aanhalen, daarvoor alvast excuses, maar de afstudeerclichés zijn ook wel waar. Daarnaast dringt de tijd, want net zoals bij vrijwel mijn gehele academieperiode ben ik weer lekker last minute bezig. De zoektocht was een waar avontuur (cliché 1) met hier en daar wat tegenslagen, of beter gezegd, dubieuze zijsporen. Deze waren echter wel nodig voordat uiteindelijk het welbekende kwartje viel (cliché 2). Uiteindelijk heb ik de weg weer weten te vinden en ben ik heel wat zelfkennis rijker (ik stop met tellen). Omdat mijn afstuderen nogal open begon, namelijk met de bevraging of er op een menselijkere manier valt te ontwerpen – en wat is dan menselijk? - zie ik die zoektocht als een belangrijk deel van het hele project. Daarom krijgen de weg naar de uiteindelijke ontwerpen en mijn persoonlijke bevragingen een volwaardige plek in dit boek. Inclusief de momenten van crisis, chaos, humor, paniek, lol en eureka. De uiteindelijke werkmethode die ik uit mijn afstudeeronderzoek destilleer kan niet zonder dit alles. Ik heb dit procesboek daarom zo

eerlijk mogelijk gemaakt. Als eindproduct naast de ontwerpen wilde ik de stappen voor “anders” ontwerpen inzichtelijk maken. Daarom is dit boek voor mij een belangrijk eindproduct. Ik schreef tijdens het formuleren van de afstudeeropgave dat ik mijn ontwerpen in een verhaal wilde gieten en dit verbeeldde. Dit is iets anders geworden. Mijn afgelopen 1,5 jaar is zelf al een heel verhaal en dat verhaal is goed genoeg. Veel lees- blader én kijkplezier.

ruikt het wat minder fris. We zien hoe de wijk die later bij Rotterdam zou gaan horen steeds meer stinkende schorstenen kreeg en een achtergestelde wijk werd. Alle mensen die minder geliefd maar wel nodig waren mochten hier in Delfshaven gaan wonen. Zijn veranderden in de magische wezens die onze reis verzorgen.

Aan de onze andere hand zien we een bankje en we mogen even plaats nemen om alles in te laten dalen. We zitten hier aan tafel en kunnen gebruik maken van de plek om even om ons heen te kijken, iets te eten, te drinken, of om iets anders wat god verboden heeft te nuttigen. We zijn nu halverwege.

Eenmaal in het midden bevinden we ons tuin. Hier zien we de palingen en het gras, die ooit zo belangrijk waren voor deze plek. Ook kunnen we hier genieten van de zon en de open lucht.

Als we doorlopen komen we in het vertrek van het andere magische wezen.

Er was eens een magisch Wezen uit een ver, ver land. Een plek aan de oever met een rustig bestaan. Het Wezen deed echter niet veel. Het had namelijk een afwijking. Iets wat het wezen anders maakte. Het kon niet goed zien. Men dacht dat het Wezen zo goed als

Een typische 19de-eeuwse woonwoning met een kleine tuin en een balkon. Dit is het gebouw dat we onderzoeken.

Aankleding

De noodzaak van het onderzoeken van de zichtbare gegevens van een plek en zijn bewoners voor het maken van een ontwerp. Dit is niet genoeg terug te zien in huidige ontwikkelingen.

Probleemstelling

Maakt het aanvullend op wat er al is, ook missen ontbrekende behoeften meenemen in het ontwerp, wat kan helpen het innovatieve gedachteproces. Ook dit is niet genoeg terug te zien in huidige ontwikkelingen.

Probleemstelling

Zacht gegeven gebruiken als bouwsteen: door middel van het klootje het grote te maken.

Vraagstelling

...Het was een beweging in een stadsgebied maar dan als er mislukte op die afwijking van die plek wordt gebouwd?

Vraagstelling

Stofpape LAAG!
van stembanklaag
GRAFFITILAAG!

Pen ontwerp:

- Tekeningenreeks
Obs + droom + ingezien
- detail tekening
- gebruiksguide / verhaal
↳ pop up in boek (?)
- Teksten:
Wat ik zie / denk / heb ik
ontwerp??

	W.P.	AEL	voor	Diffracties	toev
ANW	✓	✓	✓	✓	✓
FRAG	✓	✓	✓	✓	✓
FRAG 2	✓	✓	✓	✓	✓
DIS	✓	✓	✓	✓	✓
Dior	✓	✓	✓	✓	✓
Book	✓	✓	✓	✓	✓
reel	...				

Spelregels
Aanvullend tekenwerk
Aanvullend boekwerk (?)

Verhaal - rapen toe
monumenten
TOE - dummy opzetten

Soms vergeet ik mijn eigen methodiek. Ik heb het belangrijkste maar vereeuwigd op de muur.

Inhoud

12	Het plan
14	Het proces
16	Locatie afstudeerproject
20	Onderzoek deel 1: observatietekeningen
22	Onderzoek deel 2: droomtekeningen
24	Ontwerpoefeningen, crisis en het kwartje
26 Een etalage voor stoffage	
28	Over Gerrit Groenewegen & stoffage
34	Mijn bril
35	Stoffagelaag
40 Catalogus ter voorbeelding	
44	Aelbrechtskolk
62	Bataviakade
76	Schoonderloostraat
94	Willem Buytewechstraat
112	Voorhaven
128	Gezonken schepen
140	Dank
142	Bronnen
144 Bijlages	
146	Observatietekeningen
174	Observatietekeningen geanalyseerd op bouwjaar
176	Droomtekeningen

blind was en
daarom niet
veel kon.
Maar het
wezen had
een liefde-
vol bestaan
en de dorps-
genoten
zorgden
goed voor
elkaar en
het wezen.
Het was een
fijn bestaan.

Tot dat de
schepen
kwamen
die de plek
voorgoed op
zijn kop zou
zetten. Men-
sen werden
meegenomen,
men-
sen werden
op vreselijke
wijze ge-
dwongen
om zwaar
werk te
verrichten,
mishandeld
en naar
andere
plekken
gestuurd.
Het was vreselijk.
Maar omdat het
wezen niet
veel kon
zien, werd
deze niet
verhandeld
of tot slaaf
gemaakt.
Doordat het
wezen niet
veel kon
zien kreeg
het al deze
afschuwelijke
dingen
niet mee.
De grote
schepen
namen
het wezen
mee naar
een eiland.
Een rustig
eiland, nog
zonder
eigen iden-
titeit maar
met veel
prachtige

Het plan

Een etalage voor stoffage komt voort uit twee belangrijke vragen die ik had aan het begin van dit afstudeerproject. Een was een wat diepgaandere vraag over de hedendaagse architectuur en de andere een praktische vraag over het afstuderen zelf.

Het begon met de bevraging van de huidige ontwerppraktijk. De architectuur die vandaag de dag in een versneld tempo uit de grond wordt gestampt mist soms eigenheid. Een persoonlijke fascinatie zou hier wellicht een oplossing voor kunnen bieden. Ik ben namelijk gefascineerd door de laag die bewoners en passanten zelf toevoegen aan stad. Ze verrijken deze met hun prullaria en zelfexpressie en vormen zo de identiteit van een plek. In het begin van het proces noemde ik dit de levendigheid en de zachte gegevens. Gaandeweg heb ik de definitie toegespitst en benoemd als de stoffagelaag. Een term die ik leen uit de schilderkunst. Een schilderij stofferen is het toevoegen van mensen, spullen, boompjes, enz. aan bijvoorbeeld een landschap. De prullaria in een voortuin, versiersels op de vensterbank, graffiti, (on)gecontroleerd onkruid, waslijnen, proteststickers op stoplichten, volle balkons, of wat velen troep zouden noemen, is de stoffage van de stad. Al deze dingen ontstaan na de oplevering van het bouwwerk. Dit ontwerpen is paradoxaal. Desalniettemin vind ik stoffage het onderzoeken waard. Kon ik van al die kleine dingen architectuur maken?

Zo ontstond de vraagstelling van de opgave. Kan ik een aanvulling doen op de huidige ontwerpmethodiek door stoffage mee te nemen in het proces?

Ruim voordat voor mijn afstuderen zat ik al met een praktische vraag. Zoals alle academiestudenten ben ik naast de studie ook werkzaam in het vakgebied. Dat betekent veel schermtijd en geen vrije tijd. Afstuderen vereist discipline en aandacht. Hoe blijf je voor zo een lange tijd gemotiveerd? Ik moest een lijst bedenken. Uiteindelijk koppelde ik het afstuderen aan mijn favoriete bezigheid: (hand) tekenen.

Zo begon mijn afstuderen met een tekenend onderzoek in de wijk Delfshaven. Een zoektocht naar de ideale ingrediënten voor een passend en levendig ontwerp dat wel de eigenheid zou hebben die ik soms mis in de huidige architectuur. Met een klapstoel en een tekenblok onder de arm heb ik meerdere weekenden zitten tekenen in de wijk. Na het maken van een reeks observatietekeningen ben ik overgestapt naar een reeks droomtekeningen van dezelfde plek. Deze tekeningen ben ik gaan maken om te verbeelden welke gedachtes er bij mij opkwamen, maar ook om de mogelijkheden op een vrije manier te verkennen.

Uiteindelijk heb ik aan de hand van deze reeks de belangrijkste eigenschappen gefilterd en meegenomen naar een architectonische ingreep op de getekende locatie. Het tekenen heeft me veel geleerd over mijn eigen bril, mijn potlood en mijn rol als ontwerper. Door te reflecteren op mijn tekeningen -beter gezegd, door te kijken waar ik meer kleur toevoegde- kreeg ik door wat voor mij als ontwerper belangrijk is. Mijn doel werd toen duidelijk: de stoffagelaag een stem geven.

Met deze foto heb ik onderzoek in naar mijn huis, werk en woonplek ben heb gekozen, wil ik nu ook naar een nieuwe plek gaan kijken.

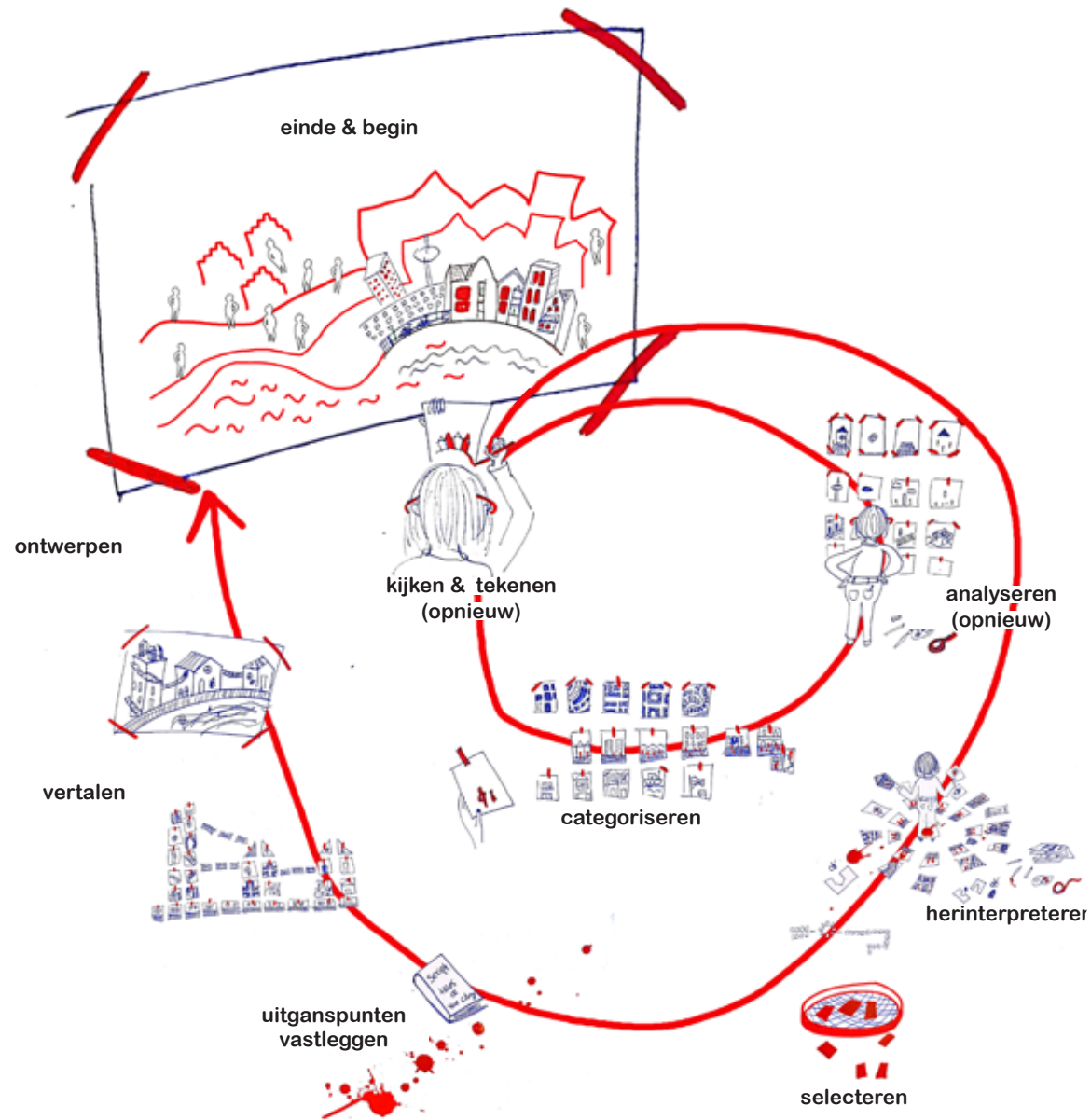
Tekening die plek afgeven.

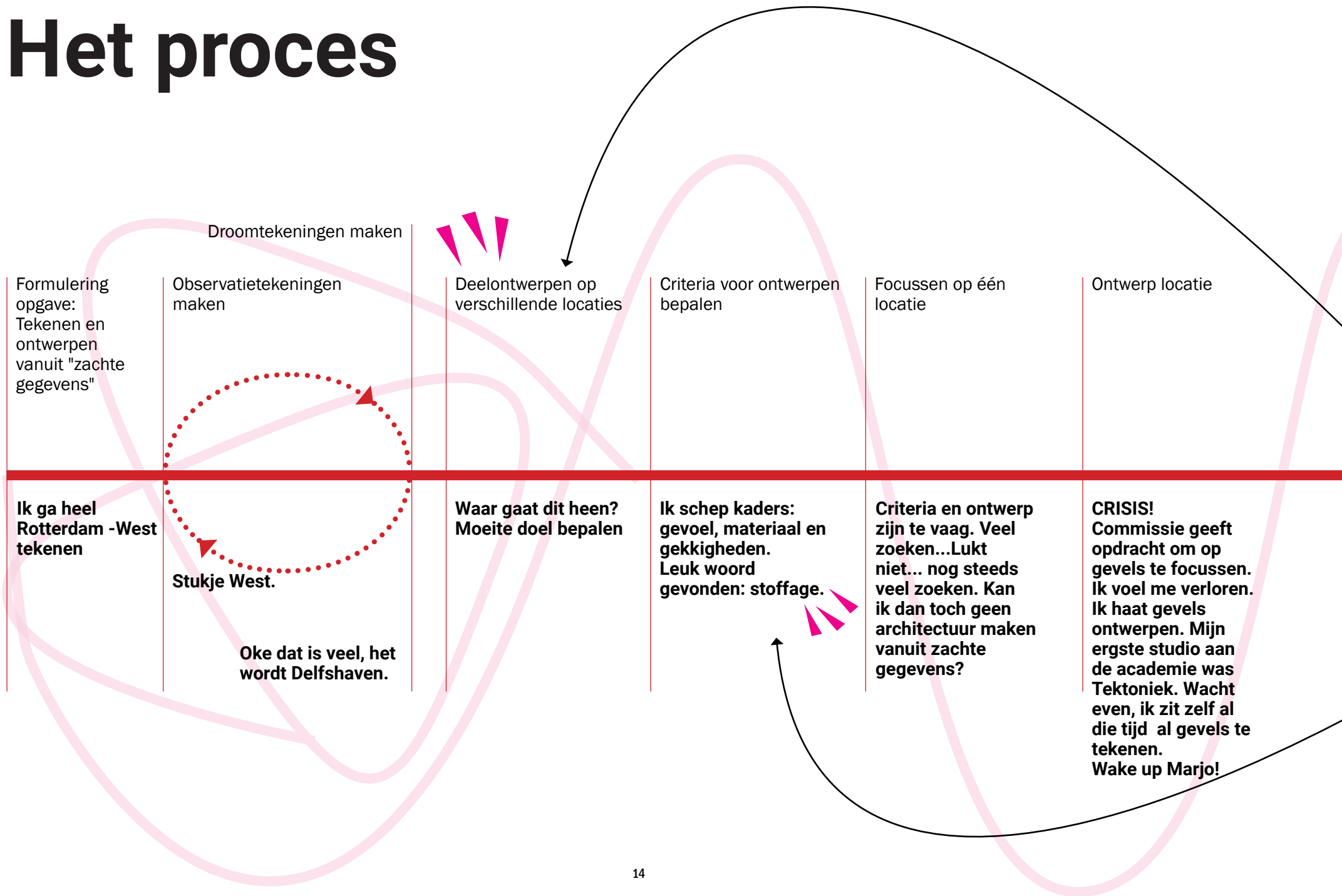
Methodie

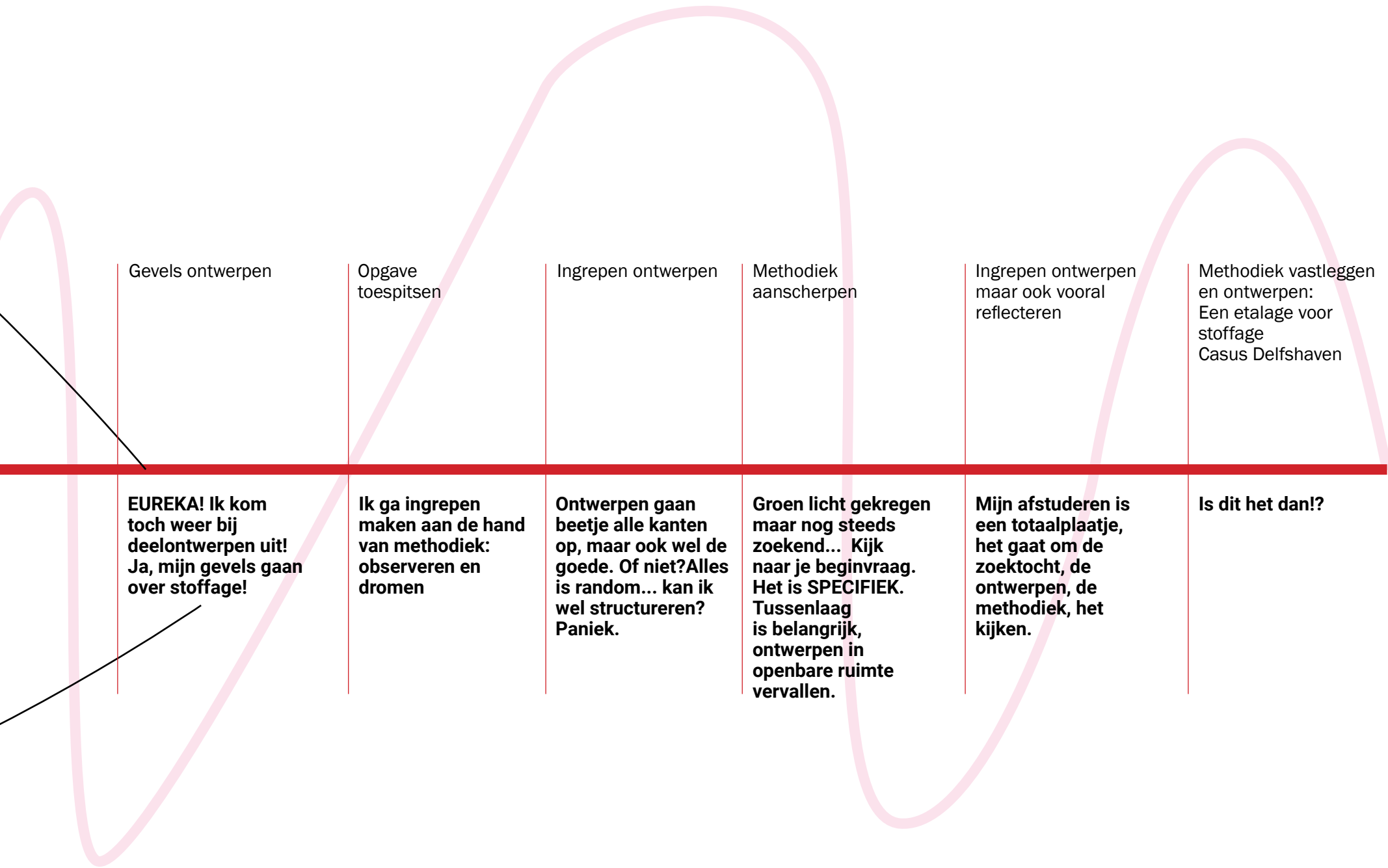

Referentie

Het proces

In wit: Delfshaven, Rotterdam
Rood: bestudeerde omgeving
Topo Tijdsreis - 1947

Locatie onderzoek

Van Rotterdam-West naar een cirkel in Delfshaven

Het tekenend onderzoek was oorspronkelijk bedoeld voor heel Rotterdam-West. Hierdoor werd de keuze van de locaties te doordacht, het oppervlak was te groot. Om "cherry picking" te voorkomen is de gekozen locatie daarom een deel van de wijk Delfshaven geworden. Zo kon dit ene gebied beter getekend worden en was er meer dekking. Van dit gebied zijn er lelijke, mooie, drukke, rustige, spannende én saaie plekken getekend.

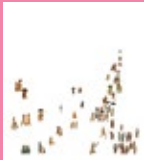
natuur.
Eenmaal
aangeko-
men op
het nieuwe
eiland
zweefde
het wezen
een beetje
rond en
probeerde
ondanks het
beperkte
zicht de plek
te verken-
nen. De ook
pas aan-
gekomen
dorpelingen
hielpen hem
niet meer,
het wezen
moest het
doen met
het eigen
beperkte
zicht. Het
enige wat
het wezen
aan de
bewoners
te danken
had was de
bijnaam die
ze 'm gaven.
Stacegu
Als het we-
zen richting
het water
keek zag
het vroe-
ger alleen
maar een
glinsteren-
de blauwe
waas. Maar
vaker en
vaker zag
het wezen
puntjes die
groter en
groter wer-
den op de
rand van die
waas. Op
een dag zag
het wezen
een puntje
met erboven
iets wappe-
rend, in een
kleur die het
niet kende.
Het wezen
vroeg aan
de mensen
van de sche-

Ordering methods by reference

Ordering methods by reference

Ordering methods by reference

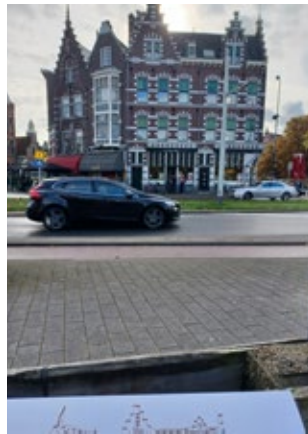
Relevance of the design method

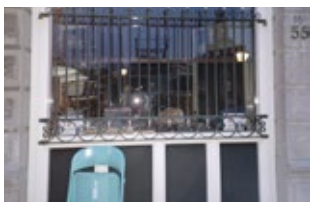
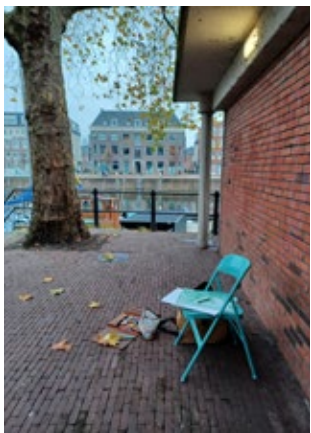

Relevance of the design method

Relevance of the design method

Tekenlocaties

pen wat da
gekleurde
doek
was. Ges-
chrokken
pakte die
de verrek-
ker. Een
onbekende
vlag. Snel
schoten de
schippers
in actie.
Die puntjes
waren sche-
pen die nog
niemand
waren
opgevallen.
Wat er toen
allemaal
gebeurde
kreeg het
wezen niet
mee. "Hoe
zag je dat
zo snel,
Stacegu?"
vroegen ze
achteraf.
Het wezen
wist het zelf
ook niet.

Eens een
handicap,
toen plots-
ling een su-
perkracht.
Het wezen
nam een
speciale
ogen.
Ogen die
alleen
maar heel
ingezoomd
konden
kijken. Een
permanent
vergroet-
glas. Dit
was zeer
nuttig voor
het eiland.
Stacegu
kreeg een
vaste post
op de uit-
kijk.

Maar het
wezen was
niet ge-
lukkig met
de functie
in de uit-
kijktoren.
Het wezen
zag alleen

Observatietekeningen

Onderzoek deel 1

Het eerste deel van het project bestond uit het tekenen van de omgeving. Ter plekke heb ik in de weekenden in Rotterdam-West zitten tekenen. Daarbij maakte ik soms wat notities van wat ik daar meemaakte en wie ik sprak. Ook heb ik de radius van het onderzochte gebied al snel ingeperkt tot Delfshaven. Daardoor was het mogelijk om verschillende soorten plekken in hetzelfde gebied vast te leggen, dus van drukke winkelstraten tot pleintjes in de woonstraten.

Gaandeweg ben ik overgestapt van gekleurde tekeningen naar monochromatische tekeningen. Monochroom betekent één kleur, dus niet géén kleur. Ter plekke koos ik daarom een kleur die passend was voor de omgeving. Ik begon meestal met een grove opzet met potlood en vervolgde met een pen en een stift in de gekozen kleur.

De keuze om over te stappen naar monochrome tekeningen was omdat ik aan het begin nog niet had vastgelegd waar ik me op wilde focussen. Ik deed een tekenend onderzoek naar de juiste ingrediënten voor een ontwerp. Ik wilde dus meer openstaan voor wat ik zag en zelf minder sturen. Een neutrale tekening sloot daar beter bij aan. Stapsgewijs ben ik mij wel gaan realiseren dat tekenen cureren is. Met of zonder kleur, de tekenaar filtert sowieso wat

er op het blad komt en wat niet. Aan het begin van de reeks, waar verschillende kleuren zijn gebruikt, is mijn liefde voor de spulletjes voor de ramen wel al te zien. Dat maakt tekenen ook zo leuk. Al teken je de omgeving, alsnog werkt het als een zelfportret.

In de bijlage aan het einde van dit document zijn alle tekeningen op chronologische volgorde te zien.

Relevantie van methode

Relevantie van methode

Relevantie van methode

Relevantie van methode

proces

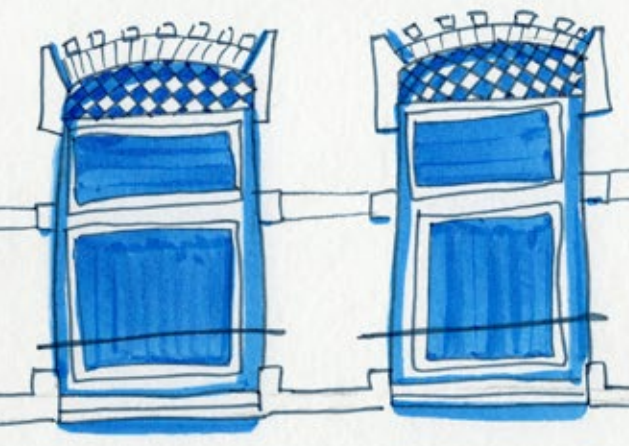

Methode | Werkplan

Herinterpreteren

vrijdag - regen

Observatietekening Schiedamsseweg

WK/22

Een alternatieve manier van kijken naar de stedelijke ontwikkelingen en **dit inzetten tijdens het ontwerpen**

Waarheidsleeracht, versta alles even belangrijk is voor het gebied.

Referentiebeelden congreslocatie

- Onderzoek en analyse: focus op zachte gegevens van de plek. Dit is een manier van kijken.
- Communiceren: een duidelijke verbeelding maken van het contrast en de samenhang van de levendige stad. Dit is een manier van kijken en ontwerpen op een niet conventionele manier.
- Ruimtelijk ontwerpen: een ontwerp maken dat voortvloeit uit een reeks van ontwerpen, waarbij het laatste het meest is.
- Verhalend ontwerpen: focus op verhalen en beschrijven van een alternatieve wereld die het meest voor de hand ligt in het ontwerp en de verhoudingen (verhaalbaarheid).

Beoordelingscriteria

Conceptueel Vrijheid Nager (Beeldingen door Baharsha Dahi)

Referentie

Sociale woonwijken Ananya door Baharsha Dahi

Referentie

Droomtekeningen

Onderzoek deel 2

De droomtekeningen zijn gemaakt nadat de eerste reeks onderzoekstekeningen volledig was getekend. Ze zijn in het begin ingezet met een communicatief doeleinde. Ze moesten meer inzicht geven in de getekende locaties. Verbeelden wat voor gelaagde plekken het waren, wat voor associaties ze (bij mij) oproepen en wat er zo speciaal aan was. In deze serie tekeningen zitten eigenlijk nog subcategorieën. De ene droomtekening verkent meer de ruimtelijke potenties, zoals een racebaan aan de Rochussenstraat of een sportbaan bij Coolhaven. Andere droomtekeningen zijn weer meer verhalend, zoals een verbeelding van een mogelijk mysterie dat zich afspeelt in een schuurtje of achter een gevel. De meeste droomtekeningen hebben een metaforisch karakter. Ze verbeelden hoe ik de gebouwen, de aangetroffen stoffage en de verhoudingen zie. Een drukke straat vol winkels worden portalen naar een nieuwe wereld, lege bovenverdiepingen een decor. Een vensterbank vol met spullen wordt een hand die uit het raam steekt.

Ook deze tekeningen waren weer een spiegel. De metaforen zijn immers uitvergrotingen van wat mij daar het meest opviel. Niet alle droombeelden hebben tot een ontwerp geleid of gingen over mijn fascinatie voor stoffage. Maar in de meeste zie ik die link zeker. De tekeningen dwongen mij om

opnieuw te kijken en te reflecteren over die plek. Voor de locaties van de uiteindelijke ontwerpen heb ik soms een nieuwe droomtekening of collage gemaakt. Dit hielp om het ontastbare, of het zachte, weer scherp te krijgen. Ook zijn droomtekeningen nuttig om ontwerpen te verkennen zonder oordeel. Een ontwerp tekening toets ik meteen aan allerlei criteria en dat remt af. Een droomtekening biedt ruimte.

In de bijlage aan het einde van dit document zijn alle droomtekeningen op volgorde van de observatietekeningen te zien.

Ontwerpoefeningen, crisis en het kwartje

Delfshavens dakterras

Na de tekeningenreeks ben ik aan de hand van de bevindingen kleine deelontwerpen gaan testen. Zoals een dakterras geïnspireerd op de doorkijkjes van die plek, een plint geïnspireerd op de Schiedamseweg of een spiegelraam voor de Aelbrechtskolk die alle tijdslagen van de plek zou reflecteren. Deze studies waren nog erg vrij. Op ten duur ben ik de ingrepen gaan categoriseren: de een was geïnspireerd op het gevoel dat ik had bij de plek, de andere sloten meer aan op de bestaande architectuur of op eigenaardigheden die ik daar trof. Uiteindelijk heb ik de locatie van de Aelbrechtskolk - die ook was onderzocht en alsnog een ontwerp heeft gekregen - gekozen om een gebouw te ontwerpen. Gebaseerd op het PVE van een woonblok dat voor die plek is ontwikkeld ben ik aan de slag gegaan. Ik wilde dus aansluiten op verschillende eigenschappen van die plek: de “zachte gegevens” maar ook de bestaande architectuur.

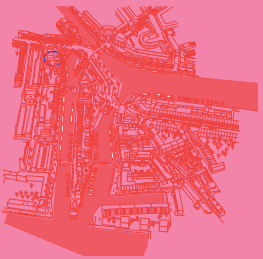
Dit was een ambitieus plan maar het miste nog kaders en een heldere link met het onderzoek. Ook de definitie van de zachte gegevens was nog erg vrij. Dit was een fase van veel zoeken. Een plattegrond onderbouwen vanuit een tekenend onderzoek gedaan vanaf de openbare weg was, op zijn zachts gezegd, totaal niet logisch. Ik ben me in de locatie en de geschiedenis van die plek gaan verdiepen.

Desalniettemin verstoffte mijn stoffage en verloor ik mijn doel een beetje uit het oog. Ik was op een zijspoor beland.

Uiteindelijk gaf de commissie mij de opdracht om te focussen op de gevels voor die locatie, om zo de opgave te concretiseren. Dit was toentertijd best lastig en even schakelen maar ik ben er mee aan de slag gegaan. Ik heb toen 3 verschillende gevels voor de locatie ontworpen.

Tijdens het maken van de gevels kwam het besef dat ik me toch weer bleef focussen op “die laag”, de laag van wat de stedelingen en passanten toevoegen aan hun stad of straat. Na het maken van de drie gevels viel het kwartje. Ik moest niet nog meer zoeken in de wijk, ik moest juist beter kijken naar mijn eigen tekeningen. Wat ziet mijn bril? Wat leg ik vast?

Dit was een belangrijk keerpunt in mijn afstuderen. Mijn fascinatie concretiseerde zich tot de stoffagelaag en die ging ik een stem geven. Een etalage voor stoffage ontworpen via mijn methodiek: observeren, dromen en verbeelden in een (deel) ontwerp. Daarom heb ik bestaande locaties die reeds onderzocht waren gekozen om een ingreep te doen. Na de crisis viel toch echt het kwartje.

Een etalage voor stoffage

Casus Delfshaven

Days

maar golven in de verte. Doodsaai. En als het wat opmerkelijks zag deed het wezen een melding maar kreeg verder weinig mee.

Het nieuwe eiland was een oord waar alles en iedereen bij elkaar kwam. Er was nog geen gewortelde cultuur of identiteit. Wel zag het wezen veel mensen zoals die in het voormalige verre land waar het altijd gewoond had. Bij hen voelde het wezen zich fijn. Vaak dwaarde het Wezen bij hen rond wanneer het kon ontsnappen uit de uitkijktoren. De mensen in het dorp hadden zo hun gewoontes. Bepaalde sieraden, lichaamsbeschilderingen of spulletjes in hun verblijf. Met oog voor detail viel het wezen dit allemaal op. Degene die nooit wat zag, geen overzicht had, wist nu alles, zag alles, en werd de bewaker van de identiteit van het Eiland. De nieuwe bewoners kletsten graag met het wezen, die een bron van kennis en nieuwsgierigheid was. Ze noemden het wezen zelfs de bewaker van de ziel van het eiland: protetor *di alma di ilha*. Al gauw werd Stacegu inेरuild voor Almadi'ilha. Een veel mooiere naam.

Dit wordt uiteraard vervolgd! Maar het idee is dat dit wezen dus in Delfshaven belandt. Gerrit de stofleverder ontmoet en het vak leert en omdat het alleen maar details kan zien, juist de mooie prularia waarneemt. Gerrit is natuurlijk schilder, en dit wezen gaat er voor zorgen dat de echte wereld dus wordt geschofferd en daarvoor gaan meer mensen het doen, etc etc

ZOEKTOCHT NAAR IDENTITEIT

Het is goed jullie allemaal weer te zien.

Zoals jullie weten van onze vorige bijeenkomst

Observatietekening Rochussenstraat

Gerrit Groenewegen, geboren te Rotterdam in 1754.
Scheepshouwer, schilder & tekenaar.
Collage van zijn eigen tekeningen

Aelbrechtskolk in Delfshaven door Gerrit Groenewegen

Over Gerrit, mijn voorganger

Gerrit Groenewegen is in 1754 geboren te Rotterdam. Hij was bij het bedrijf van zijn vader opgeleid tot scheepstimmerman. Tijdens het werk liep hij eens te snel over een valbrug die nog niet volledig was gesloten. Zijn voet kwam klem te zitten met als gevolg dat die helaas moest worden afgezet. Hij moest noodgedwongen wat anders doen. Van maken ging hij naar tekenen en vormde zelf de brug tussen wal en schip: hij ging zijn nautische omgeving afbeelden. Daarnaast heeft Groenewegen ook veel Rotterdamse topografische tekeningen gemaakt. Door zijn taferelen weten we niet alleen veel over de scheepvaart, maar

Boerderij aan de Zeedijk door Gerrit Groenewegen

ook over het dagelijks leven toentertijd. Wat voor soorten boten er werden gebouwd, hoe mensen zich kleedden, wat voor melk ze dronken... Dat komt door de rijke details die hij toevoegde, zoals mensen die handelingen verrichtten, prullaria of een huisje in de verte. Dat wordt stoffage genoemd. Dankzij deze praktijk hebben we veel historische kennis van toen.

ten loop ik al heel lang rond in dit gebied. Ik zag hoe deze Maasoever veranderde in een stukje Delft, hoe hier verkenningsstochten werden georganiseerd, hoe de Pelgrim Fathers hier hun reis naar de Nieuwe Wereld startten, hoe hier jenever werd gestookt en hoe dit gebied in verval raakte.

Ook vertelde ik jullie of het contrasterende karakter van dit gebied. Omdat ik al zo lang mee ga en tijd zat heb om hierop te reflecteren, soms op retroactieve wijze, soms vooruitblikkend, zie ik heel veel. De omkaderingen, de tegenslagen, van de natuur, of van bovenaf, maken Delfshaven tot wat het is. Dit klinkt misschien als een kreet uit een zelfhulpboek, maar clichés zijn er niet voor niets. De gefnuikte stad is geen belemmering

maar een conceptueel

Maar laat ik niet in herhaling vallen. Velen maken zich druk over wat er nu gaat gebeuren hier. Wat passend is, wat kan, wat goed of fout is, wat hier hoort en wat juist niet. Door dat ik hier zo lang rondloop moet ik er ook een beetje om lachen. Mensen maken zich zo een zorgen om bepaalde aspecten, het foute verleden, vergeten, uitwisen of juist laten, waardoor mooie verhalen en gebeurtenissen die er echt toe doen juist in vergetelheid raken. Het alledaagse van Delfshaven maakt het juist tot wat het is.

Daarom neem ik jullie mee naar een speciale plek. Eentje die zich constant ontwikkelt en alle hiervoor genoemde aspecten beetje bij beetje tot zich neemt. We gaan naar een perceel waarvan de ontwikkeling haast een allegorie van de gefnuikte stad is. We gaan naar het perceel gelegen tussen de Schans en de Aelbrechtskolk. Een verbinding tussen de statige gevels aan de waterkant en de arbeiderswijk erachter.

We gaan terug naar 1900, er stonden hier twee kleine huisjes aan de Aelbrechtskolk die omringt werden door grotere panden. Er woonde hier een griffier die failliet ging, maar ook werd er in de winkel in de plint boter, kaas en eieren verkocht. Dit groeide uit tot wat ooit Bas van der Heijden werd, jullie weten wel, die supermarkt die later werd overgenomen door een Amsterdammer. Toch een beetje een gefnuikte plek... Door de shock van de oorlog en het bombardement zit er helaas een gat in mijn geheugen. Voor zover ik weet ontwikkelde zich midden vorige eeuw aan de Schanszijde een werkplaats. Het eerste gebouw sneuvelde voor een iet wat functioneel pand. Er kwam een broodmachine fabriek. En haast als een allegorie naar de gefnuikte stad

Stoffage

Stoffage staat niet in de Van Dale die bij mijn ouders in de kast staat. Dat boek is een 2e druk van Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands, opgesteld in 1994. Stofferen zien we wel terug. Helemaal onderaan de definitie, nadat we de voorbeelden die over textiel gaan hebben gehad - en ik mijn hoop ben verloren - lees ik iets. Stofferen van het landschap. Hebbes! Dit lijkt er meer op. In een oudere Van Dale staat volgens een encyclopedie-achtige website wel een definitie van stoffage. Maar voor dit verhaal citeer ik uit Het Kunstwoordenboek van P. Weiland uit 1858:

**STOFFAADJE,
Stoffage of Stoffering, de versierende voleinding; optooijing met sieraden (als van kamers, kleederen, hoeden, enz.); het voorzien van eene schilderij met personen, dieren, figuren, enz. Stoffeerder, een kamerschilder, vergulder, aanstrijker. Stofferen, optooijen, versieren, bezetten (eene kamer, een kleed, enz.); figuren of groepen op eene schilderij aanbrengen.**

Het is dus een term uit de schilderkunst. Wat velen niet weten, is dat sommige schilderijen pas achteraf en soms ook door andere schilders werden gestoffeerd. Zo heeft de bekende schilder Peter Paul Rubens achteraf nog werk van Paul Bril gestoffeerd. In de 18e eeuw waren schilderijen zonder stoffage minder verkoopbaar. Daarom zijn sommige schilderijen opgewaardeerd met bijvoorbeeld

een mens, dier of een Bijbelse scene. Eind 18e eeuw bestonden er zelfs boeken en patronen met stoffage om toe te passen in je werk. Een soort catalogus om je schilderij wat levendiger te maken. Want zo zie ik stofferen. Mocht ik ooit nog gevraagd worden naar een definitie van stoffage of stofferen, dan zou ik het zo definiëren:

Toevoegen van levendigheid aan een beeld. Objecten, menselijke handelingen, sporen van gebruik. Details en taferelen waar de aanschouwer zich tot kan verhouden en dus begrijpen, ook al is het een beeld van een andere plek of tijd.

Als ik stofferen zou moeten uitleggen in een informelere setting, dan zou ik refereren naar woonmagazines met hele nette ruimten in steriele kleuren. Best pleasing voor het oog, maar totaal onrealistisch. Tijdens het bladeren door zo'n blad hoor je lezers al gauw zeggen "er moet ook geleefd worden, hoor!". Daar gaat het over, zien dat die plek leeft, gebruikt wordt en dus zijn eigen identiteit heeft.

"Maar wat heeft dit met architectuur te maken?", hoor ik menig lezer al vragen. Ik zie een link tussen deze schilderpraktijk en de bebouwde omgeving. De prullaria in een voortuin, versiersels op de vensterbank, graffiti, onkruid, waslijnen, proteststickers op stoplichten, volle balkons, etalages, of wat velen troep zouden noemen, is de stoffage van de stad.

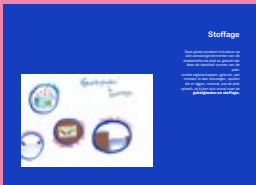
Net zoals bij de schilderijen, waar stoffage soms achteraf werd toegevoegd, wordt dit in de bouw ook aan de gebruiker overgelaten, en komt dus later. Op zich is dat logisch, stoffage komt immers door het in gebruik nemen van een bouwwerk of plek. Desalniettemin ben ik van mening dat deze laag te weinig meegenomen wordt in het ontwerpproces. Deze laag zegt voor mij veel over een plek en verdient ook aandacht tijdens de omgevingsanalyse die vaak gedaan wordt bij het ontwerpproces. Daarom ben ik gaan onderzoeken of er vanuit die laag, met al die kleine dingen, iets groters gemaakt kan worden.

Naast het feit dat ik benieuwd ben of er van al die kleine dingen ook architectuur gemaakt kan worden, vind ik het ook een relevant punt om naar te kijken tijdens het ontwerpen. Deze behoefte begon intuïtief, maar de relevantie werd gaandeweg voor mij ook bevestigd. Als ik aan een fijne levendige stad denk, maak ik al gauw de associatie met zoekplaatjes uit mijn jeugd, waar van alles gebeurt en te zien is. Die prullaria, of gewoon rommel, heeft me altijd gefascineerd. Tijdens mijn tekenend onderzoek door de wijk Delfshaven waren de plekken waar ik mij het meest op mijn gemak voelde, die, waar ik dit ook aantrof. Ik voelde me niet alleen prettig door mijn fascinatie, maar voelde me er ook veiliger en welkom. Alsof al die tekenen van gebruik en leven fungeerden als stille bewakers. Ze bevestigden dat, wat Jane Jacobs de ogen van de straat noemde, ook aanwezig waren.

Beelden uit *Microcosm, or, A picturesque delineation of the arts, agriculture, manufactures, &c. of Great Britain* door W. H. Pyne (1808)

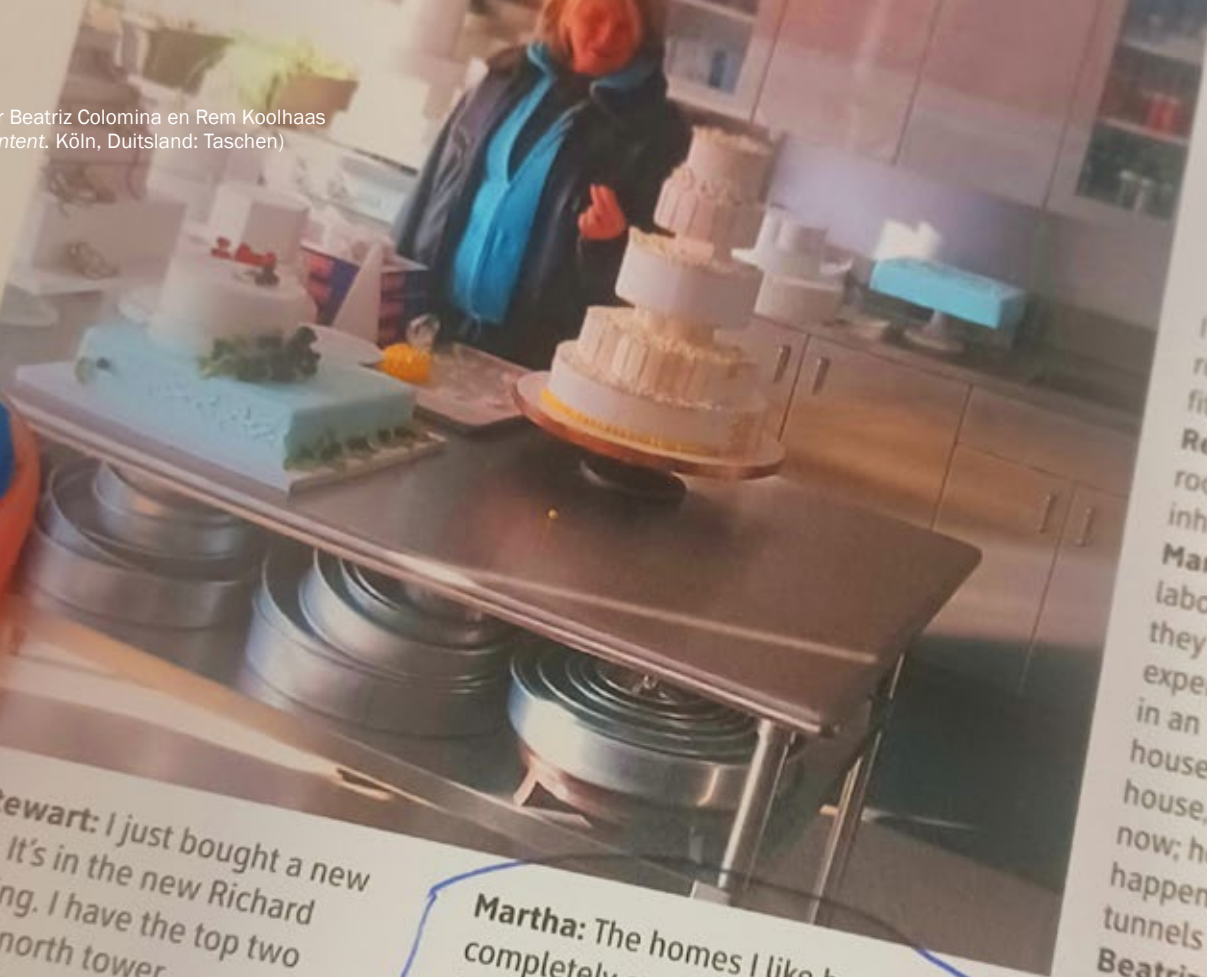

Het project begon met een tekenend onderzoek in mijn eigen wijk Delfshaven - waar ik tijdens het afstuderen heen ben verhuisd - om zo de wijk te ontdekken en ik bevindingen kon doen die relevant zouden kunnen zijn voor de ontwerppraktijk.

Het vormde een zoektocht naar de ideale ingrediënten voor een passend en levendig ontwerp voor Delfshaven. Maar dat was eigenlijk maar een deel. Het tekenen heeft me vooral veel geleerd over mijn eigen bril, mijn eigen potlood en mijn rol als ontwerper. Zowel in mijn tekeningen als in mijn ruimtelijke ontwerpen, die ik zo min mogelijk van elkaar wil onderscheiden en zoveel mogelijk in elkaar wil laten lopen.

Dat stoffage geen hedendaags woord meer is, pleit alleen maar voor wat er in dit boek te zien is. Een waardering van kleine dingen tijdens het maken van iets groters - qua schaal - zoals architectuur. Nu Gerrit Groenewegen er niet meer is neem ik deze taak over. Zelf ben ik ook een soort stoffeerder, althans, in mijn tekeningen. Al was ik mij daar zelf nog niet meteen bewust van.

Vandaar deze aanloop over de schilderkunst. Wat dit met ruimtelijk ontwerpen te maken heeft ga ik aan de hand van dit project laten zien. Een architect is geen tovenaars, geen schilder die stil leven tot leven brengt. Een architect kan geen catalogus pakken en mensen en spulletjes in de projecten zetten en zo in een keer een geslaagd gebouw maken. Maar een architect kan wel heel veel andere dingen, zoals observeren, leren en katalyseren. Daarom dus een catalogus ter voorbeelding. Aan de hand van mijn verbeelding, na het maken van een lange reeks onderzoeks- en gevoelstekeningen, voorbeelden van hoe Delfshaven er ook uit zou kunnen zien als we ons ook door stoffage laten leiden tijdens het ontwerpproces.

Martha Stewart: I just bought a new apartment. It's in the new Richard Meier building. I have the top two floors of the north tower.

Rem Koolhaas: That's going to be your main house?

Martha: One of my houses. I have a lot of houses.

Rem: Yes. That's what we want to talk about. In your article "Why I Left Westport," that appeared in the *New York Times Magazine*, you said: "the home is under-utilized." I think the word under-utilized is very interesting when used in relation to the house, because, in a way, the American suburb itself is under-utilized; there's a kind of this on. What's the

Martha: The homes I like best are completely occupied, busy, and useful. I find smaller spaces - comfy spaces - better than great big houses that are hardly used. By comfy I mean full of books and things that people are doing. In my sister's kitchen, there are three computers on the table, the sewing machine, all the threads, the complicated patterns, the animals, the stove, and the smells of cooking. That's my favorite kind of room.

Beatriz Colomina: So comfort, for you, is actually fullness.

Martha: Right.

I'm restoring has three rooms. A three room house - that's all I want. It fits my lifestyle.

Rem: But you've already mentioned eight rooms. Each house is small, but you inhabit eight rooms.

Martha: But my houses, Rem, are my laboratories; I have to have them! And they're all different styles, so I can experiment with the modern way of living in an 1800 house, a 1925 house, a 1960 house, and a 2001 house. Bill Gates's house, for example, is totally out of date now; he built it right before wireless happened. He doesn't need those big tunnels for all his wires anymore.

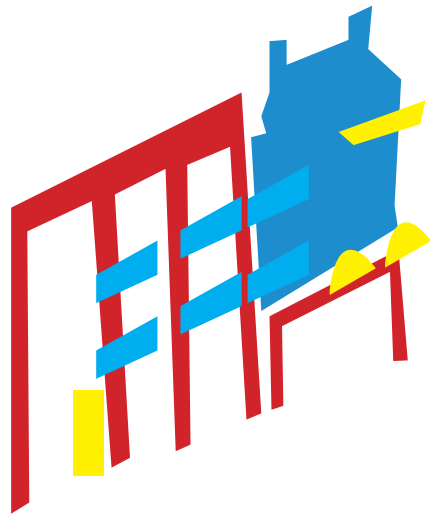
Beatriz: So it's aging faster than houses that are more traditional.

Rem: What would you say has changed in the experience of the home in the last 20 years?

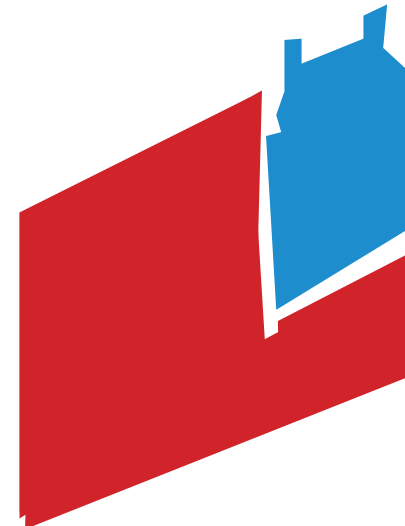
Martha: The biggest challenge in the last 20 years has been incorporating technology into the contemporary home - in any style. It's very hard, in an old home, to become wired.

Rem: I'm interested not only in the way you live, but also in why so many people want to learn from you.

Martha: We've

Functie elementen: constructie, afwerking, ornamenten, etc.
 Verschillende manieren om de gevel te bekijken

Stijlen: Neostijl, Jugendstil, Functionalisme...

Mijn bril

Wat er te zien is door mijn bril deel ik graag. We kunnen op vele manieren naar de bebouwde omgeving kijken. Als voorbeeld pak ik een fragment aan de Aelbrechtskolk te Delfshaven.

Dit stukje bestaat uit verschillende bouwtechnieken, stijlen, tijdslagen en zou je dus ook op uiteenlopende manieren kunnen analyseren. Als ik er naar kijk zie ik gebruik. Ik zie stoffage. Spullen van bewoners, de gevel, sporen van dieren, planten en passanten.

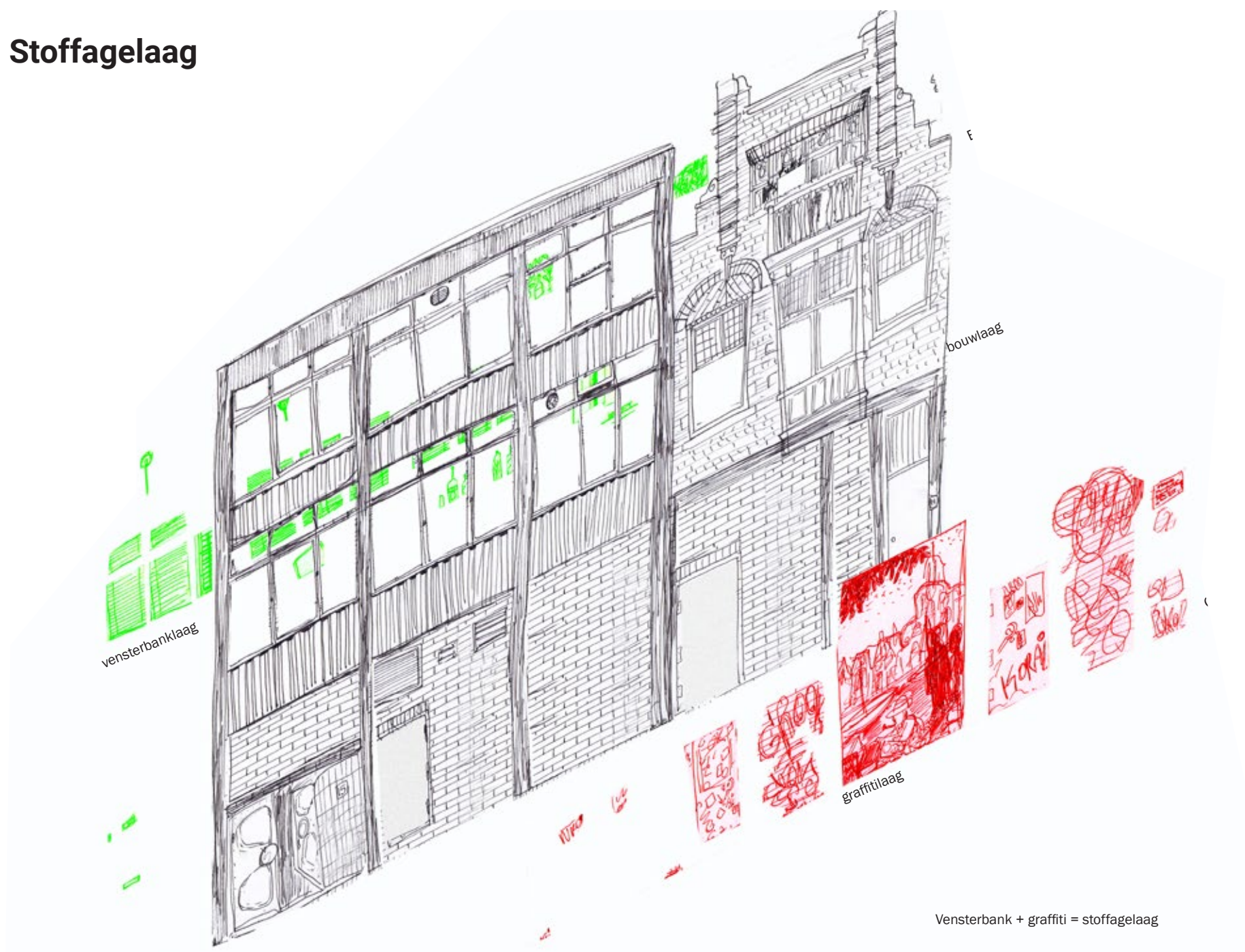
Mijn gevelanalyse resulteert in drie lagen: De bouwlaag, die wordt bedacht en uitgevoerd. De vensterbanklaag, waarin we het gebruik van bewoners vanaf buiten zien. De graffiti-laag, die bestaat uit toevoegingen en sporen van passanten en dieren in het publieke domein. Die twee laatste lagen

vormen samen de stoffagelaag.

In mijn optiek is dat “zien dat er geleefd wordt” essentieel voor een prettige leefomgeving. Mensen herkennen het, voelen zich meer thuis en welkom. En daarom houd ik mijn bril op tijdens het ontwerpen; om de stoffagelaag een stem te geven. Mijn voorganger stoffeerde zelf. Ik laat dat over aan alles en iedereen dat leeft en beweegt in Delfshaven. Ik schilder het niet zelf, maar span het doek, om zo het werk van Gerrit Groenewegen door te zetten.

Daarom nodig ik iedereen uit om Delfshaven te verkennen, een plek waar ruimte is voor alles en iedereen. Waar mensen de stad toe-eigenen, zichzelf laten zien en waar niets te gek is.

Stoffagelaag

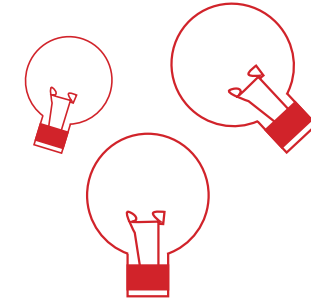
Observatietekening

Associatieve droomtekening

Ideeën filteren

Spelregels bepalen

voorbeelding

De Methodiek

Ook de methodiek volgen? Scheur hier je eigen stappenplan uit!

De methodiek

Spelregels voor de tot stand koming van de ontwerpmethodiek.

Iedere ingreep voldoet aan de volgende spelregels: Ontworpen voor de onderzochte locatie in het te onderzoeken gebied – de uitkomst is een specifieke ingreep die te herleiden is uit de onderzochte omgeving. De context die hierin wordt meegenomen is breder dan enkel het bebouwde. Zo wordt er in het tekenend onderzoek ook gekeken naar gebruik van de bewoners en passanten.

Stappen

- Maken van observatietekening van bepaalde plek in Delfshaven.
- Maken van droomtekening van bepaalde plek in Delfshaven.
- Persoonlijke reflectie. Wat valt er op? Wat cureer ik in mijn tekeningen? Vrije ontwerp oefeningen. Waar gaat de aandacht naar toe?
- Keuzemoment: ik neem stoffage mee uit mijn tekenend onderzoek.
- Destillieren van stoffage uit tekeningenreeks.
- Droombeeld nogmaals verbeelden voor ieder gekozen stoffage element.
- Functie/programma van ingreep: op basis van geconstateerde problematiek of kwaliteit van bepaalde plek in Delfshaven een ingreep doen die dit verbeterd of uitvergroot, respectievelijk. In dit geval is dit altijd naar aanleiding van de aangetroffen stoffage.
- De bovenstaande gekozen elementen vormen de aanleiding voor een ingreep voor die bepaalde plek in Delfshaven.

Doel

- Een nieuwe invalshoek gebruiken om ruimtelijke ingrepen te doen die niet alleen om de bebouwde context reageren, maar de omgeving in het geheel, dus waar bijvoorbeeld de gebruikerslaag wordt meegenomen.

De methodiek

Spelregels voor de tot stand koming van de ontwerpmethodiek.

Iedere ingreep voldoet aan de volgende spelregels: Ontworpen voor de onderzochte locatie in het te onderzoeken gebied – de uitkomst is een specifieke ingreep die te herleiden is uit de onderzochte omgeving. De context die hierin wordt meegenomen is breder dan enkel het bebouwde. Zo wordt er in het tekenend onderzoek ook gekeken naar gebruik van de bewoners en passanten.

Stappen

- Maken van observatietekening van _____ in _____.
- Maken van droomtekening van _____ in _____.
- Persoonlijke reflectie. Wat valt er op? Wat cureer ik in mijn tekeningen? Vrije ontwerp oefeningen. Waar gaat de aandacht naar toe?
- Keuzemoment: ik neem _____ mee uit mijn tekenend onderzoek.
- Destillieren van _____ uit tekeningenreeks.
- Droombeeld nogmaals verbeelden voor ieder gekozen _____ element.
- Functie/programma van ingreep: op basis van geconstateerde problematiek of kwaliteit van _____ in _____ een ingreep doen die dit verbeterd of uitvergroot, respectievelijk. In dit geval is dit altijd naar aanleiding van de aangetroffen _____.
- De bovenstaande gekozen elementen vormen de aanleiding voor een ingreep voor die _____ in _____.

Doel

- Een nieuwe invalshoek gebruiken om ruimtelijke ingrepen te doen die niet alleen om de bebouwde context reageren, maar de omgeving in het geheel, dus waar bijvoorbeeld de _____ wordt meegenomen.

De methodiek

Spelregels voor de tot stand koming van de ontwerpmethodiek.

Iedere ingreep voldoet aan de volgende spelregels: Ontworpen voor de onderzochte locatie in het te onderzoeken gebied – de uitkomst is een specifieke ingreep die te herleiden is uit de onderzochte omgeving. De context die hierin wordt meegenomen is breder dan enkel het bebouwde. Zo wordt er in het tekenend onderzoek ook gekeken naar gebruik van de bewoners en passanten.

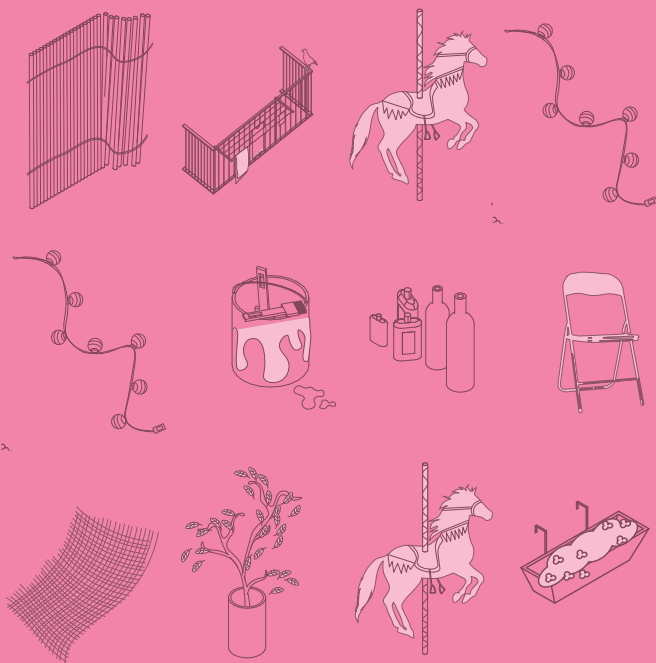
Stappen

- Maken van observatietekening van _____ in _____.
- Maken van droomtekening van _____ in _____.
- Persoonlijke reflectie. Wat valt er op? Wat cureer ik in mijn tekeningen? Vrije ontwerp oefeningen. Waar gaat de aandacht naar toe?
- Keuzemoment: ik neem _____ mee uit mijn tekenend onderzoek.
- Destillieren van _____ uit tekeningenreeks.
- Droombeeld nogmaals verbeelden voor ieder gekozen _____ element.
- Functie/programma van ingreep: op basis van geconstateerde problematiek of kwaliteit van _____ in _____ een ingreep doen die dit verbeterd of uitvergroot, respectievelijk. In dit geval is dit altijd naar aanleiding van de aangetroffen _____.
- De bovenstaande gekozen elementen vormen de aanleiding voor een ingreep voor die _____ in _____.

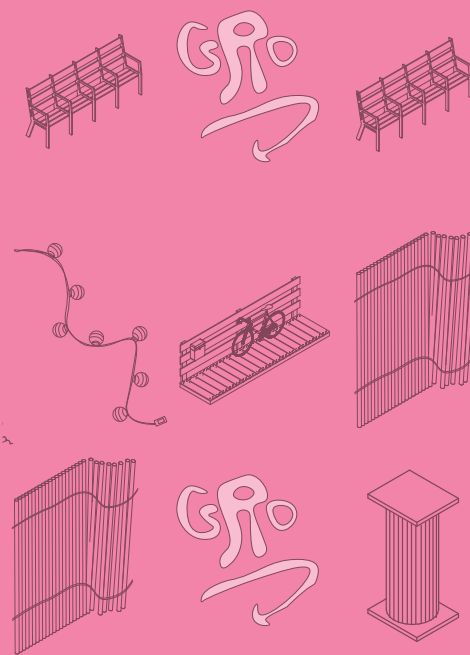
Doel

- Een nieuwe invalshoek gebruiken om ruimtelijke ingrepen te doen die niet alleen om de bebouwde context reageren, maar de omgeving in het geheel, dus waar bijvoorbeeld de _____ wordt meegenomen.

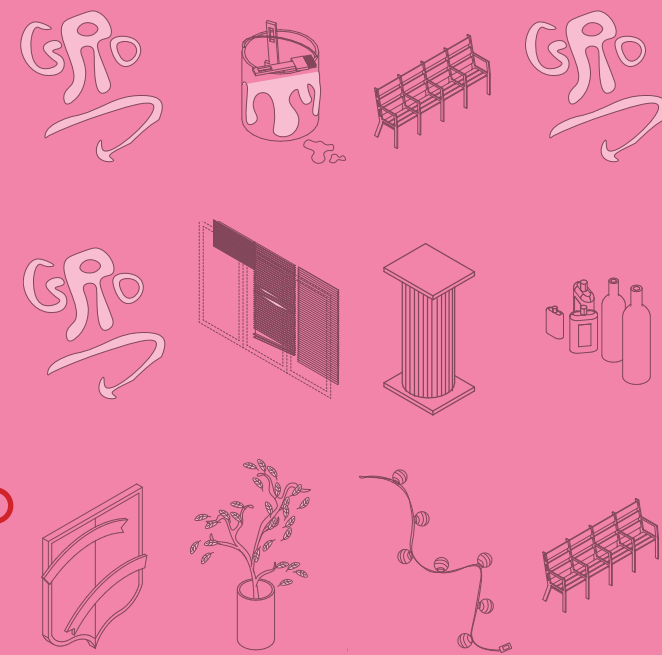

De Methodiek

De Methodiek

De Methodiek

Stack of papers on the desk.

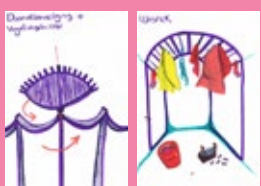
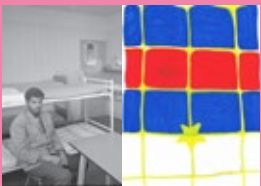
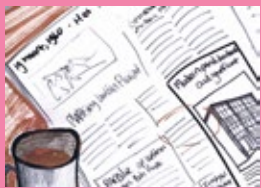
HOW TO GET STUIDY

Bouwfysica

OSCAR NIEMEYER

SUN TRANCITY

A CONCEPÇÃO ESTRUTURAL

The background of the slide is an abstract composition of wavy, organic shapes in various shades of blue. A prominent dark blue shape curves from the left side towards the center. Another dark blue shape curves from the right side towards the center. A light blue, almost cyan, shape flows across the middle, overlapping the darker blue areas. The overall effect is fluid and dynamic, suggesting movement and depth.

De catalogus ter voorbeelding

De ingrepen

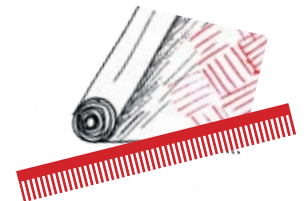
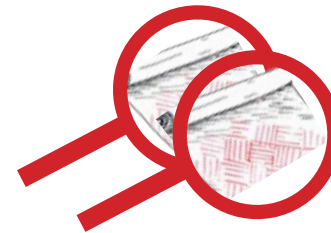

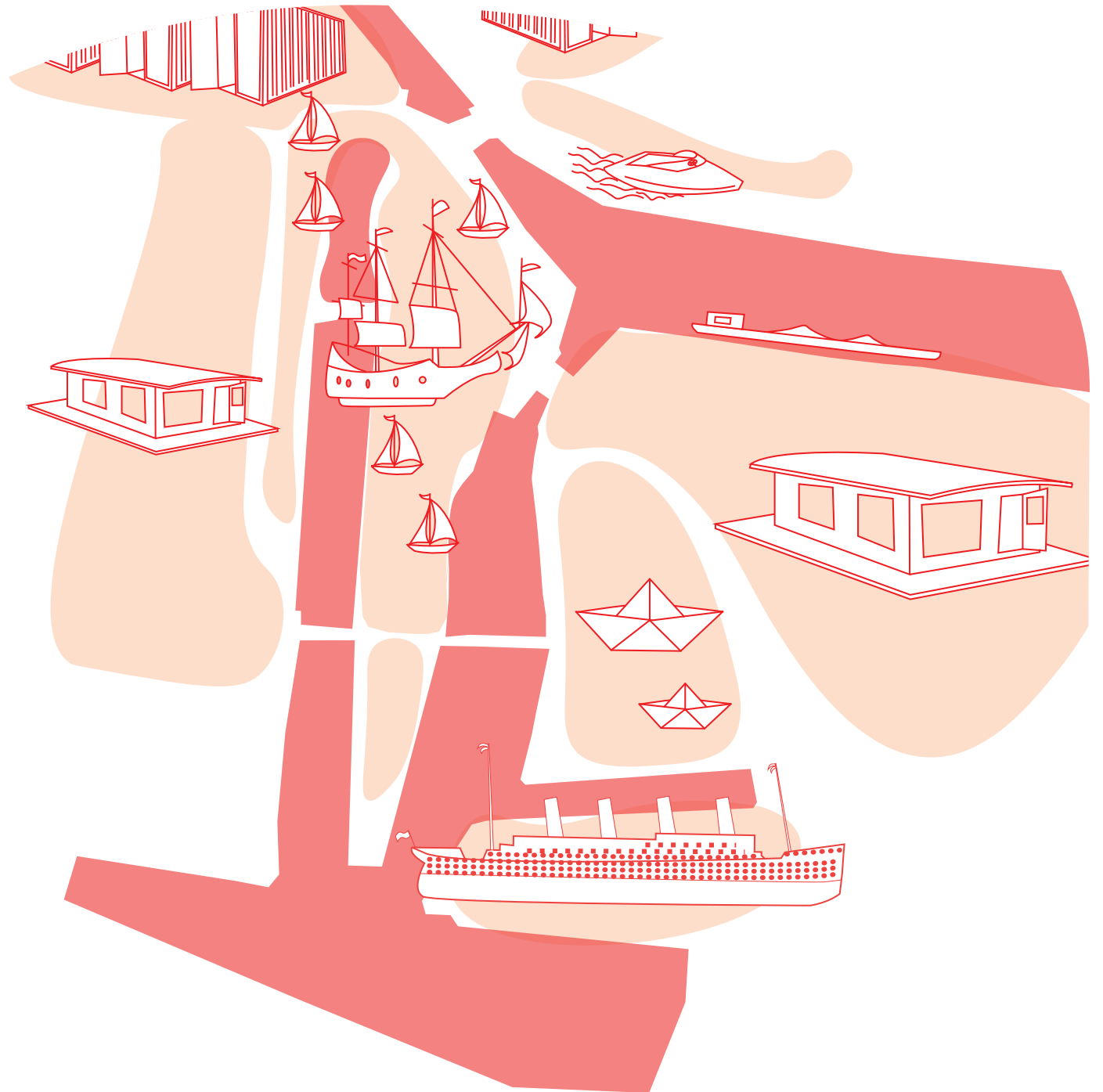
De ingrepen zijn allemaal gedaan in een bestaande situatie en/of gebouw. Soms om een bepaald gebruik te faciliteren, te verbeteren of een eigenschap uit te vergroten. De functie van ieder ontwerp is wisselend.

Ze zijn specifiek voor de desbetreffende plek ontworpen, ontstaan uit wat ik daar aantrof en refereren aan wat ik erbij heb gedroomd.

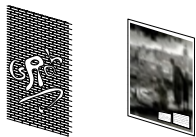
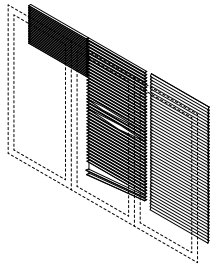
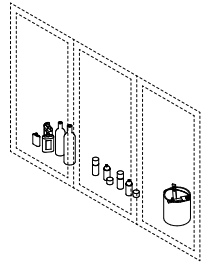
Wat de ontwerpen verbindt is dat ze allemaal op hun eigen manier de schoonheid van desbetreffende prullaria laten zien en zo ook stimuleren. De ontwerpen zijn een etalage voor stoffage.

Voor iedere ingreep is een observatietekening, een droomtekening, een ontwerp-tekening in hetzelfde aanzicht, twee ingezoomde fragmenten van het ontwerp en een doorsnede in cavalier perspectief gemaakt.

Gebieden van Delfshaven als boten.

Aelbrechtskolk

0011011001100110
0111001110010110
011001101100110011
011100011100110011
01011001110000010
10001100011100011
001110011011000110
0101110001100011100

groeide de
bedrijfshal
langzaam
om de twee
oude pand-
jes heen.
De brood-
machines
vliegen over
de toonbank
als... brood.
Uiteindelijk
werden deze
opgeslokt
en kwam
er een *modern pand*
voor in de
plaats. Het
wapen van
Delfshaven
met g aan
staat nu niet
alleen meer
voor de
jenever.

Na de 2^e
wereldoor-
log is er een
behoefte
aan arbeid-
plaatsen in
Nederland.
Via de sche-
pen die ver-
trekken uit
Rotterdam
spoelt dit
nieuws ook
aan in Kaap-
verdië. Bij
aankomst
melden ze
moeten
vragen naar
Constantino
Delgado.
Hij is de
eigenaar
van Pension
Delta. Daar
vangt hij de
nieuwe Rot-
terdammers
op en helpt
ze om werk
te vinden
en zich te
settelen in
de havens-
tad. Mensen
kunnen de
plek vinden
door de
distinctieve
torentjes die
net zoals de

Een gevelsteen voor Aelbrechtskolk 11-15.

19 maart, 1960

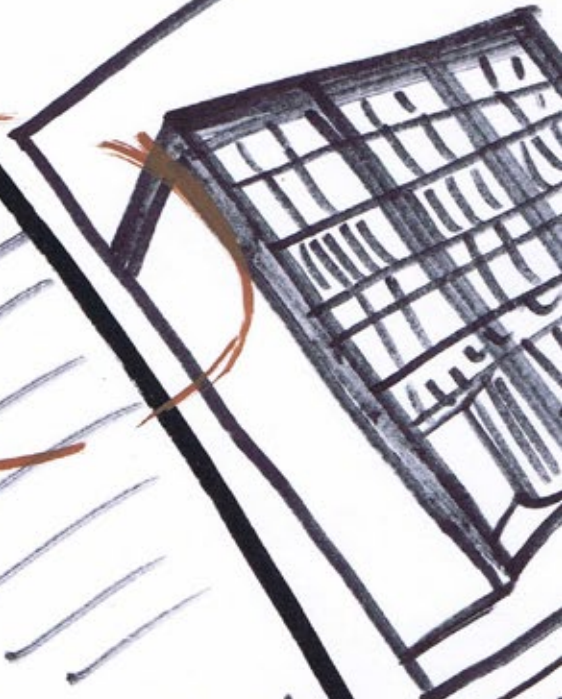

Plakking boven Florida

Modern pand deurbest
oud gevelfront

Kunststof
Reparatie

Paradise op Wistien
met Bob Hope.

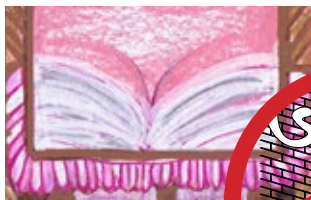
Als enige in dit rijtje is de plint hier dicht. Geen atelier, kunstzinnige winkel, café of woonkamer. Nee, helemaal dicht. Wie niet bekend is met de wijk zal nooit kunnen raden wat er achter zit. Of moeten we gewoon beter kijken? Of misschien ruiken en voelen? Wat komt er allemaal uit die roosters?

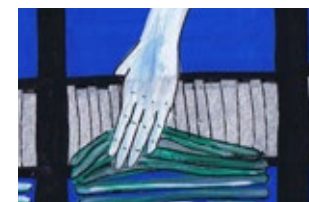
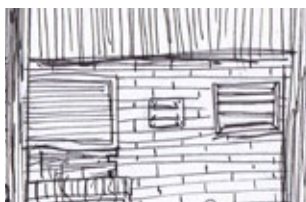
De lege stukken muur, met generieke bakstenen lenen zich uitermate goed voor manifestatie. Een protestzin, gekanaliseerde woede in de vorm van graffiti, woorden die ik niet snap, een bericht voor een ander of een sticker tegen het kapitalisme. Wel heel netjes op de roosters, de stalen deur die tot niets lijkt te leiden en de gemetselde muren. Kees van Dongen op de foto ernaast ontspringt de dans. Wellicht respect naar een medekunstenaar? Of zou het historisch collectief van Delfshaven het netjes wegpoetsen?

Het wordt tijd dat het gebouw zichzelf gaat vieren en laat zien dat het er mag zijn en wie het is.

Geventileerde plint

De grote roosters en het bijbehorende grid vormen samen een stalen geheel. Dit gebouw is in de loop der jaren op verschillende manieren aangepast en juist die eigenschap is zo kenmerkend. De plint faciliteert en viert het toevoegen van nieuwe dingen, het is een winst en het mag gezien worden.

Atelierraam

Dubbel raam met rek dat tevens fungeert als zonwering en rek om dingen op te zetten en/of hangen. De rekken draaien met het buitenkader naar buiten. Het binnenkader kan hierdoor zowel open als gesloten blijven.

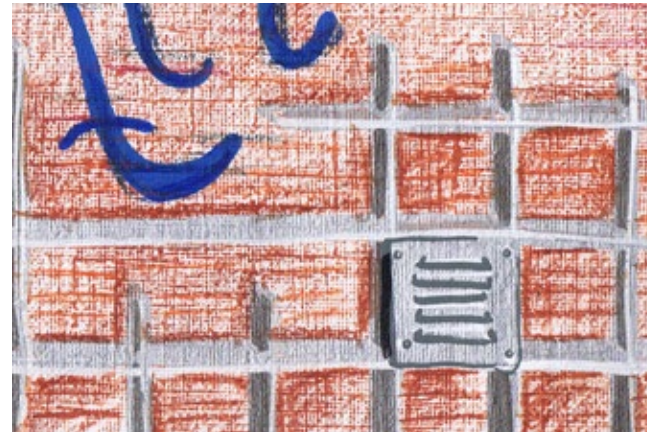
Het raam is op verschillende manieren te gebruiken. De dubbele kaders faciliteren het gebruik om bijvoorbeeld spullen op te zetten ter tentoonstelling, voor planten of bijvoorbeeld het koelen van dranken.

Het atelierraam kan gebruikt worden voor praktische doeleinden, zoals het koelen van bier of spullen drogen, maar ook om dingen tentoon te stellen.

Grid biedt verschillende mogelijkheden.

Er kunnen altijd meer roosters of eitjes bij.

Een kijkje onder de rok.

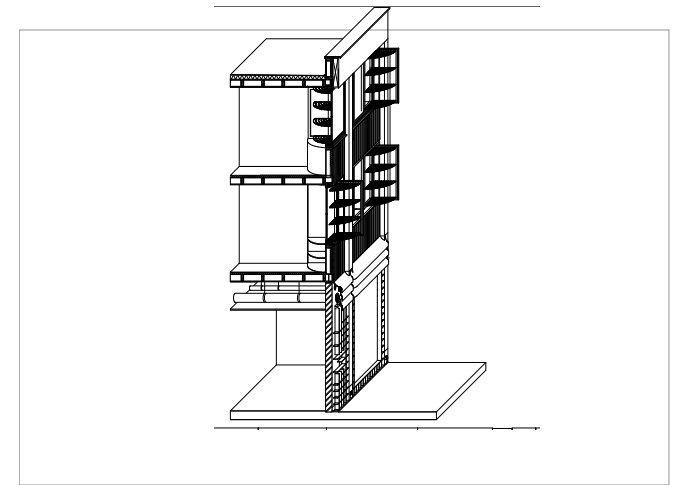

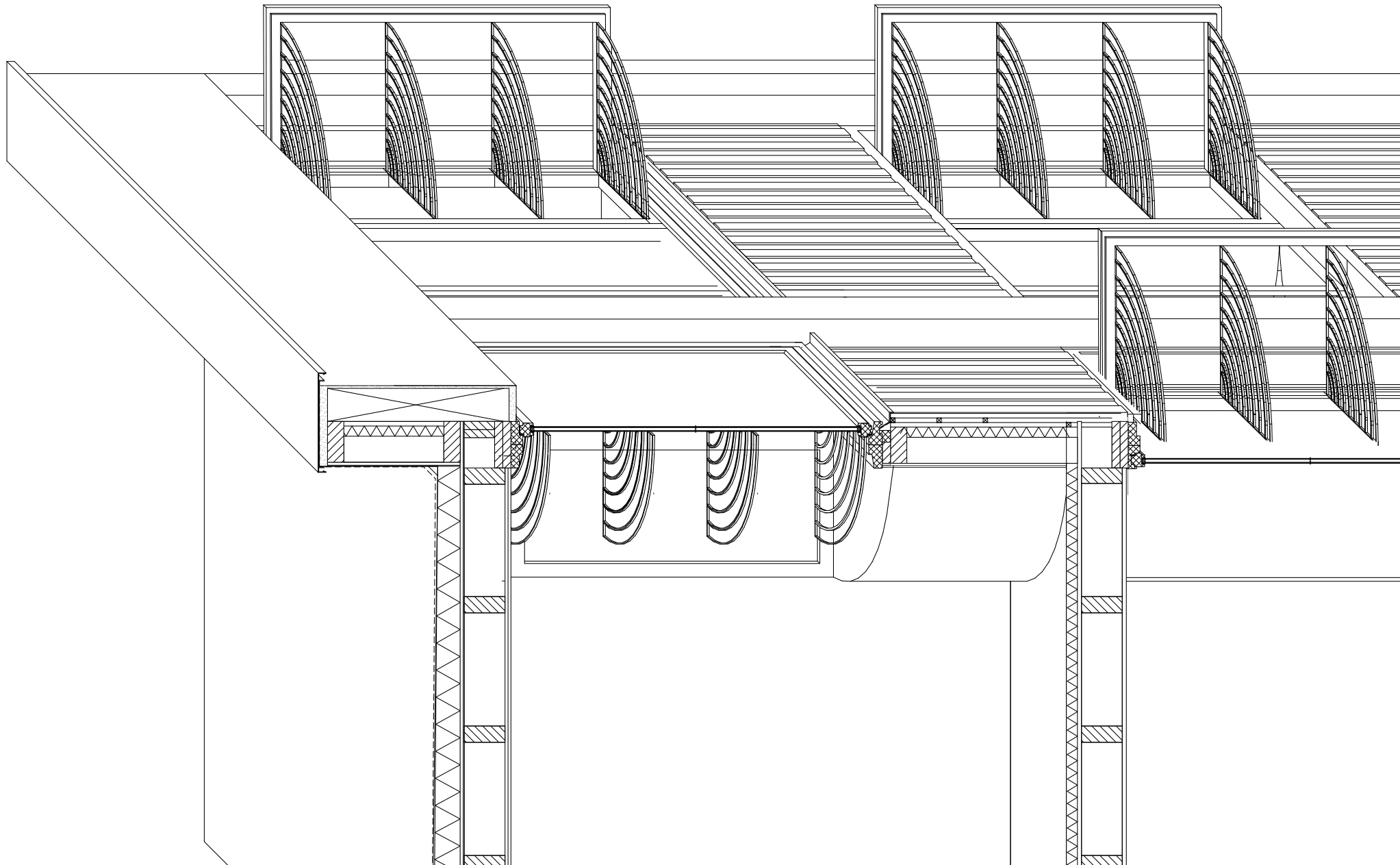
ijeneverschoorstenen uitsteken in de Delfshavense skyline. Het pension groeit en er komen steeds meer torentjes bij.

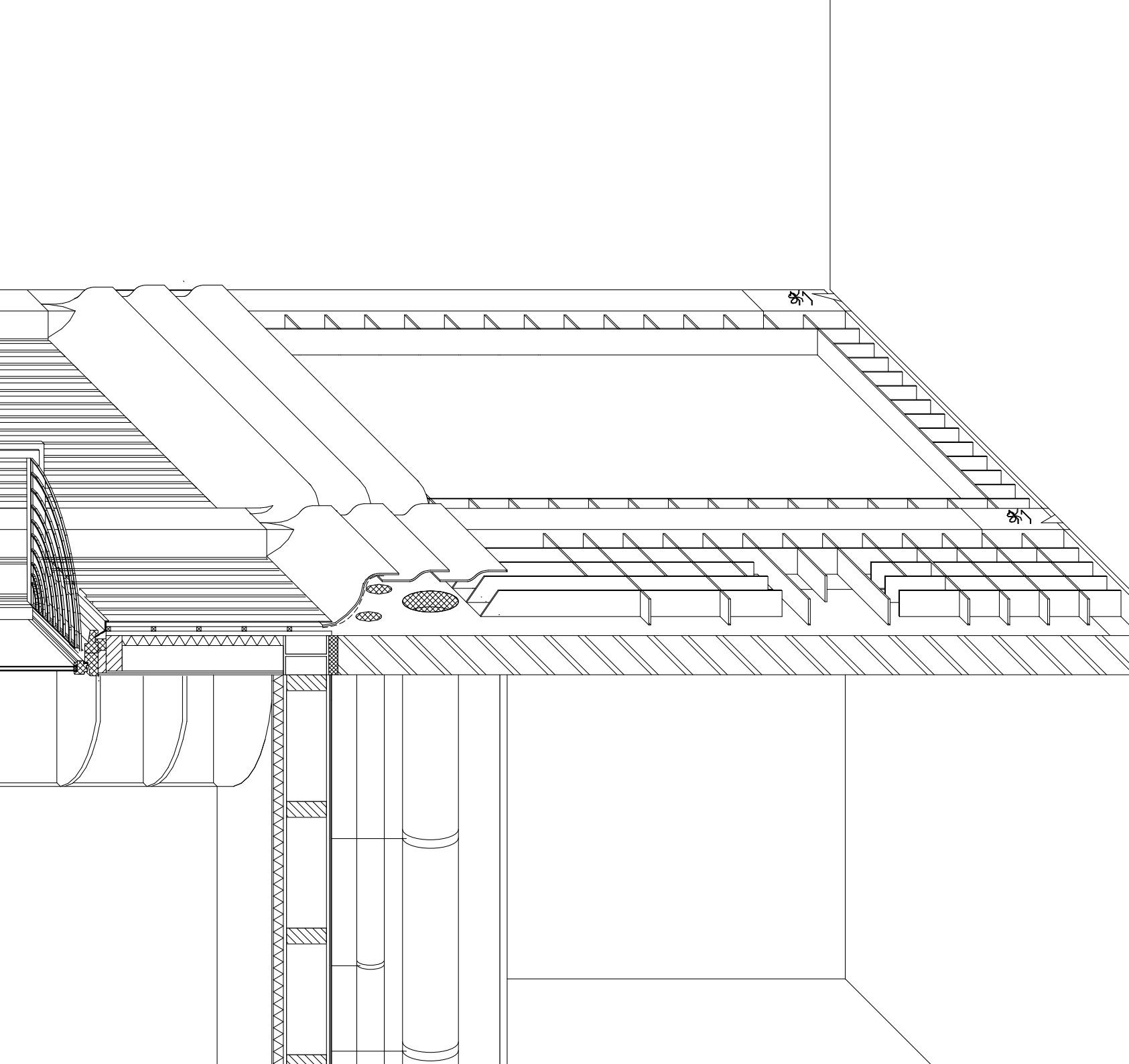
Achter de torentjes veranderd de fabriekshal in een supermarkt, eerst de Liddl, later de Sahan. Door de woningnood zijn deze gedwongen om te veranderen in woningen. De functionele structuur geldt als inspiratie voor de verkaveling. De op elkaar gestapelde puien zijn net zo mysterieus als de voormalige supermarkten. Je moet spieken en op je tenen staan om te zien wat er binnen gebeurt. Behalve als je geluk hebt en er iemand naar buiten komt en de schuifdeuren zich openen. Toch vond het historisch comité het belangrijk dat ook hier ornamentiek terug kwam. Dit werd goed opgelost. De waslijnen zouden toch opgehoogd worden en er moest nog wat op de balkons gedaan worden vanwege al die vogels.

Aan de andere kant waren ze strenger. Het moderne pand zou gesloopt worden om woningen te maken. Maar als je je wilt verhouden tot wat er al was, tot wát dan? Deze plek is altijd anders geweest dan de rest, eerst veel kleiner, toen veel moderner. En naar welke aspecten kijken we? De kenmerkende altijd open staande deur? De historische foto van Kees van Dongen?

Tekeningenreeks Aelbrechtskolk
Van links naar rechts: observatietekening, droomtekening, aanzicht ontwerp, fragment ontwerp plint, fragment ontwerp atelier raam en doorsnede in cavalier perspectief.

Doorsnede in cavalier perspectief 1:25

Er gebeurt hier zoveel! Omdat ik al zo lang mee ga heb ik mijn ideeën hier op losgelaten. Net zoals bij de tovertunnel wordt de permante waterkant verbonden met de achtergelegen wijk voor de arbeiders. Ook hier stopt iedereen om de kunst te bewonderen, zijnde het met een anwb boekje in je hand of met een joint. De opgave vroeg ook om een restaurant. Gezien de pluralis van eetculturen in Delfshaven vond ik het moeilijk er één te kiezen. Maar één eigenschap verbind ze allemaal: afhaal. Of het nou voor een vreetkick is of om bij te tanken en je stadswandeling door te zetten, één ding is zeker: terwijl je wacht wordte ondergedompeld in het verhaal van Delfshaven.

Inmiddels zijn de Kaapverdiërs gevestigd in Rotterdam en vormt het blok zich langzaam om tot wonen en werken. Wellicht kunnen de torentjes in de toekomst opnieuw fungeren als opvang.

Zoals ik jullie al eerder vertelde, wie door Delfshaven loopt krijgt vele indrukken en tijdslagen tegelijkertijd te zien. Dus waarom ook niet zo wonen? In plaats van één grote ruimte innemen, je verschillende kanten innemen in het blok.

Het perceel is nu uitgegroeid tot een blok met drie karakteristieken. Het functionele supermarktpand, de permante uitgesproken waterkant en de torentjes, introvert én extrovert.

Zoals ik al eerder vertelde vind ik de persoonlijke verhalen veel leuker. We kijken mee in een dag van één van de bewoners. Deze heeft een ruimte aan de Schanszijde, een ruimte in het torentje en aan de waterkant. In deze laatste ruimte heeft ze haar woon- en slaapkamer gemaakt.

Daar wordt ze wakker en heeft ze haar woonkamer ingericht als een ware verwezenlijking van haar fascinaties en interesses.

Na het wakker worden doet ze een rondje door het blok en loopt naar haar keuken. Na het klaarmaken van het ontbijt openen de schuifdeuren zich. Ze zet de koffie op het tafeltje en hangt nog even de was op. Scrollend door haar mobiel kijkt ze naar de planning van haar werk. Ze is ontwerper en houdt zich bezig met verschillende ruimtelijke projecten. Van de grafische aspecten tot de architectuur. Ze loopt door naar haar atelier. Ze moet vandaag verder werken aan de gevelstenen van 3 nieuwe bewoners van het blok. Voor de stenen zijn

Galileo
zet een
waarder

Geert Mak
Ooggetuige

...chiedenis

SOET
LEVEN
S
FEEL
S

IN
EEN
GROE
T
WON
D
WON
D

Vandaag en verder
L. J. J. J. J.
Vandaag en verder

Search Markkas
Playgrounds
for the
Imagination

Strikte regels bepaald door de verstand: het moet gaan over de bewoners en wat hun bezigheid is qua hobby's, achtergrond, opleiding of werk. Net zoals vroeger, bij het ontstaan van Delfshaven. Ter inspiratie heeft ze een boek besteld over iconografie. Die wordt helaas pas later bezorgd. Ze neemt in de tussentijd de CV's van de nieuwe bewoners nog eens door en googled wat.

Eens zien, oja, allemaal ruimtelijke ontwerpers met verschillende focus: een verhalenverteller, een academicus en een architect. Pfoe, the pressure is on. Terwijl ze wacht schetst ze haar gedachten voor de 3 uit.

De bezorger fietst de Schiedamseweg door en slaat de Schans in. Hij verwonderd zich altijd over het scherpe contrast tussen de twee straten. Daar waar de Schiedamseweg een open boek is met alle uitgesproken plinten is de Schans meer een boekenkast, met alleen maar rugjes. Wel weet hij dat de steegjes daarentegen een binnenwereld zijn. Hij loopt door de opening naast de theaterschool, zet zijn fiets neer en loopt met een pakje onder zijn arm door naar de Torens. Altijd is hij gearriveerd door deze entree. De lift en het

Reflecteer ik wel genoeg? Ik ben zo ontzettend aan het doorwerken en zoveel aan het stressen dat ik soms echt vergeet waar het nou allemaal om gaat.

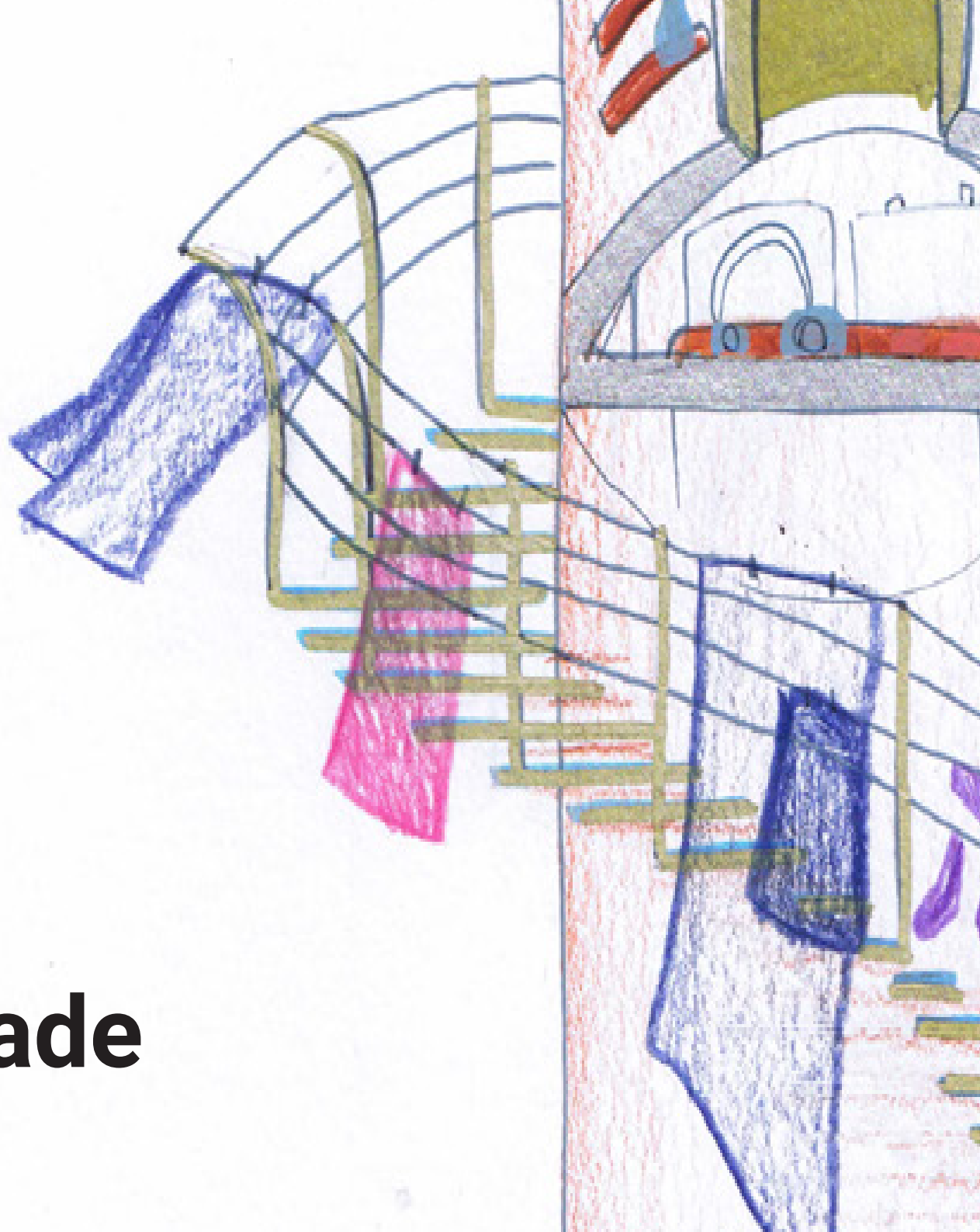
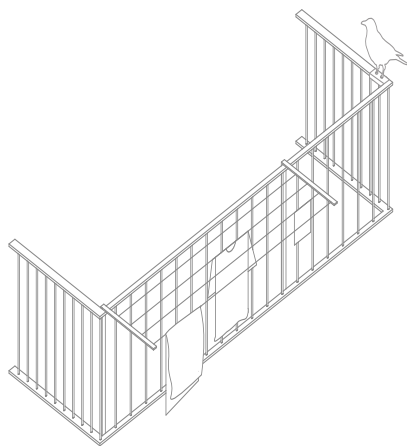
trappenhuis worden omarmd door alle brievenbussen met hun eigen gevelsteen. Weer eens wat anders. Het gekkietje past door de brievenbus. Hij opent de sleuf van die met een rood-roze gevelsteen met gebouwen en verftukken en plaatst het pakketje. Hij kijkt op z'n horloge en ziet dat het lunchpauze is. Hij steekt een sigaretje op en beent zich door het blok naar de afhaal.

Als de ontwerpster ziet dat haar boek is gearriveerd stormt ze naar beneden. De zon schijnt, ze neemt het pakje onder haar arm en besluit het daar te bladeren op het dakterras. Eenmaal boven verliest ze zich voor de zoveelste keer in het overvolle landschap voordat ze zich in haar boek verdiept.

Dag allemaal,

Fijn dat jullie er zijn om samen met mij te duiken in het verleden en de toekomst van Delfshaven. Ik loop al heel lang rond in dit speciale stukje stad. Ik begon als toeschouwer, figurant, maar intussen leuken mijn handen en wil ik een actieve rol innemen. Ook ik als Delfshavenaar beschik over een opstandig maar volhardend karakter.

Ik heb al zoveel gezien, gevoelt en gehoord in dit speciale stukje stad dat het voor mij soms een uitdaging is om de belangrijkste dingen eruit te filteren. Wat is belangrijk om jullie een goed beeld te geven van deze wijk? De mensen, de gebouwen? De gebeurtenissen? Het verleden? De gekkigheden? Het fascineert me allemaal. Ik vergelijk het met het maken van mijn eigen atlas.

Bataviakade

een goed portret. Exact een foto naschilderen werkt niet als je de verhalen en de details niet kent.

Maar ik ga mijn best doen om een helder beeld te geven, dus laten we beginnen met het verleden.

Het begint allemaal bij de Merwe, wat we nu kennen als de (nieuwe) Maas en het modrassige gebied erin tussen. Met uitzondering van de libellen die hier vroeger rondvlogen gebeurde er niet veel. Wat ook helemaal prima was. Maar de Merwe was natuurlijk te goed om met rust te laten.

Langs de rivier groeiden dus Schiedam en Rotterdam, waarvoor het water een groot economisch belang had, voor het eisen van tol en het

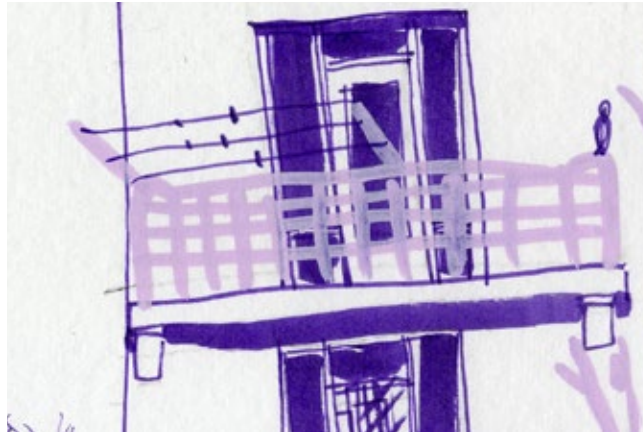
Zaterdag
Brahmavakade x Havenstraat
11'och heel erg leed
en bewolkt

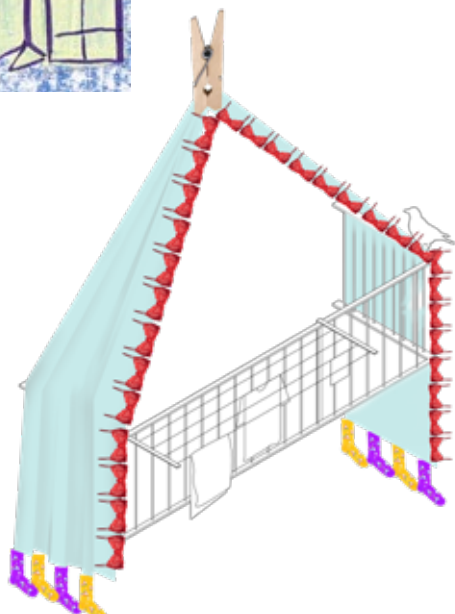
Ik trof hier een prachtig Delfhavens contrast. Wat Delfshaven namelijk zo eigen maakt is haar über Rotterdamse karakter en structuur. Het is voor mij een miniatuur van de stad. Net zoals Rotterdam ontstond het vanwege de ligging aan het water en werd het langzaam omsingeld door de nieuwe moderne stad. Dat levert de typerende Rotterdamse stadsgezichten die zo eigen zijn, met moderne gebouwen die boven de oudere pandjes uitsteken. In Delfshaven is er minder sprake van hoog of laag, maar wel nog meer van jong en oud. Net zoals hier. Op de achtergrond de oude pandjes aan de Havenstraat, met mooie ornamenten en details. Op de voorgrond de jaren 70 woonblokken waar menig Nederlander niet zo blij van wordt.

Maar wat deze panden zo mooi maakt zijn de grote balkons. Erop zie ik dozen, verlichting en vooral heel veel waslijnen. Dit gebouw heeft geen traditionele ornamenten, maar de plastic kraaien, gekleurde knijpers en de was vormen een prachtig ensemble. Een schoonheid die meer verdient dan enkel de rol als grauw contrast met de oude panden erachter, die de aandacht opeisen.

MAANAKADE
KIVNENSTAAAT

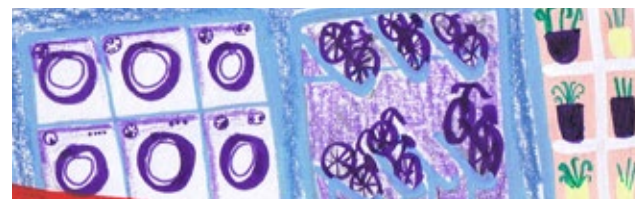

De wapperende was zet mij tot denken. In dit pand, die samen met zijn tijdsgenoten vaak wordt bestempeld als saai, gebeurt veel. De drager van die rode sokken is misschien wel een kunstenaar, de eigenaar van dat shirt met gele vlekken kookt vast veel en graag. Al gauw leg ik de link met de gevelstenen die vroeger werden toegepast op de gevels, ook in Delfshaven. Die vertelden ook wat over de bewoners, bijvoorbeeld over hun beroep. Die gevelstenen, met emblemen, wapens en tekeningen zijn prachtige ornamenten die het beeld versieren. Ik hoef niet lang meer na te denken. Dit pand is niet grauw of saai. Het hangt vol met ornamenten die komen en gaan, wapperend in weer en wind of fel in de zon. Het is een vitragegordijn die het gebouw omhult. En net als bij gewone vitrage, bij die plekken wil ik dan juist even naar binnen kijken. Waslijnen zijn zo ontzettend fascinerend. Zo ontzettend mooi. Het zijn ware ornamenten.

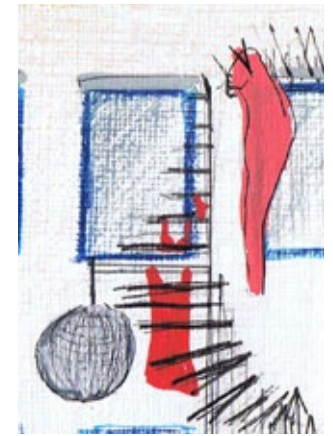
Waslijn in Singapore
<https://projectsbyjane.blogspot.com/2012/05/singapore-falling.html>

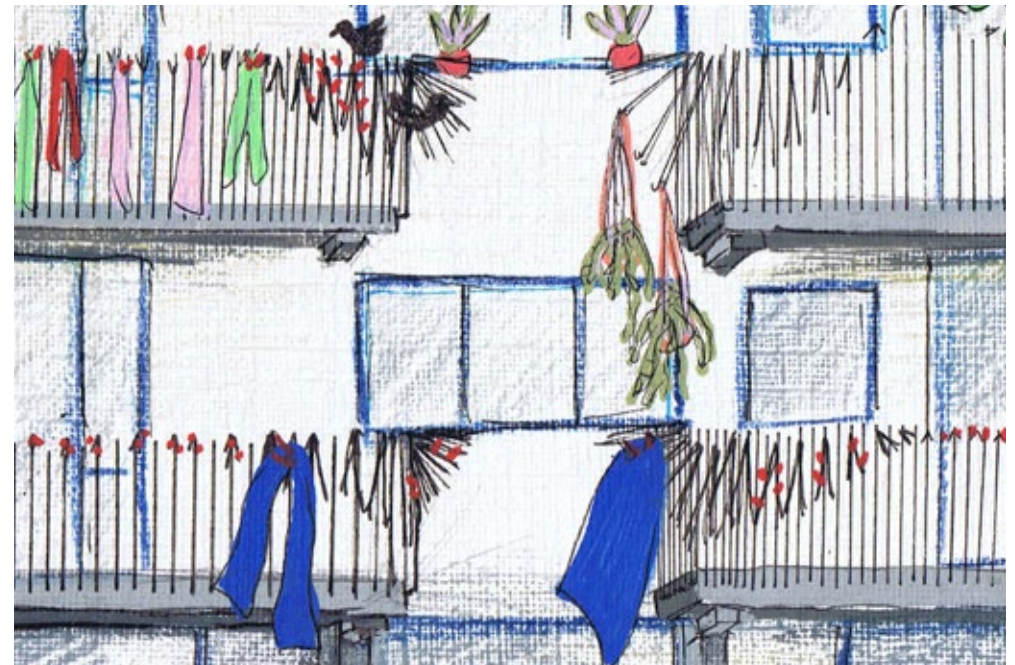
Voor zowel neppe als echte vogels.

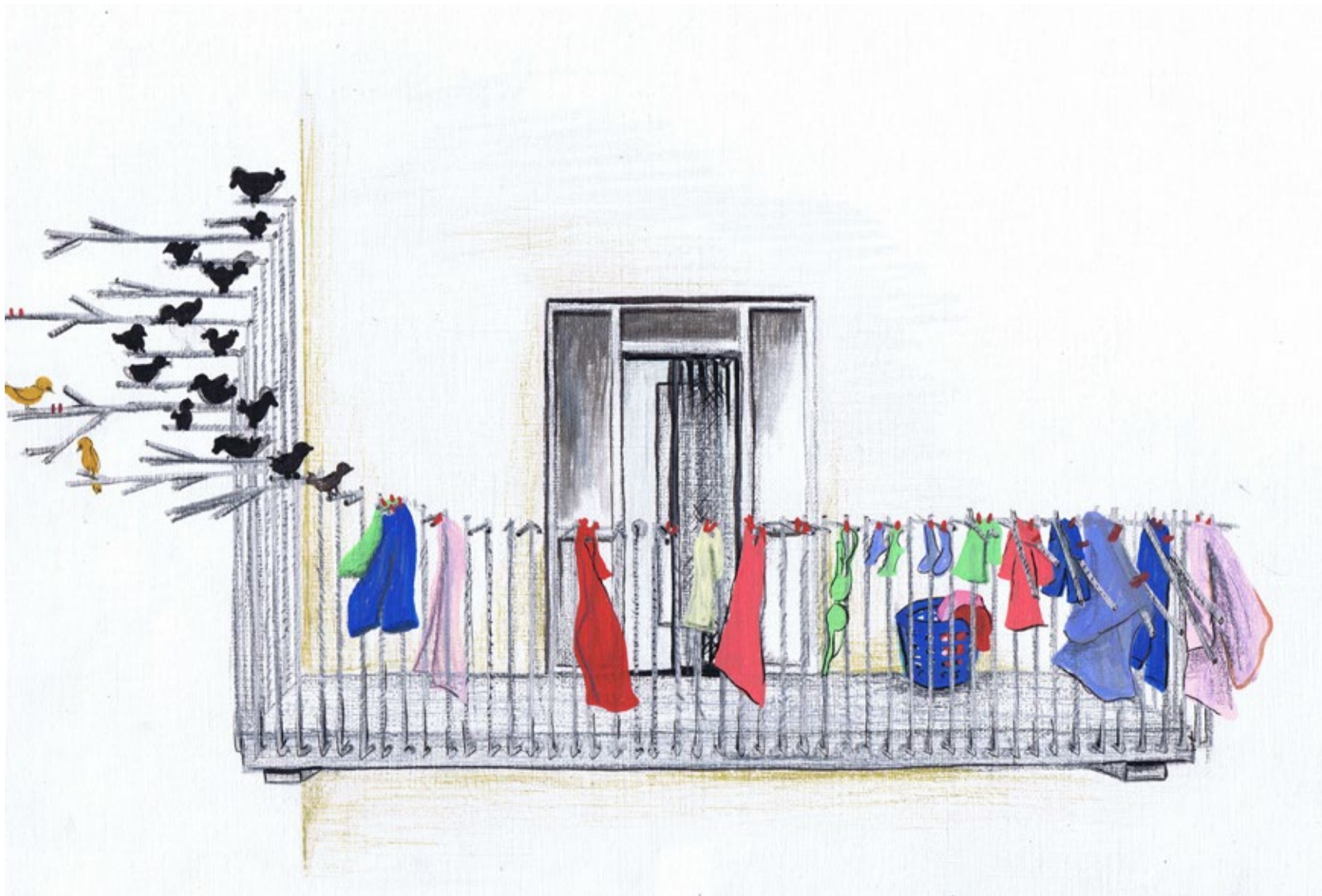

Feestelijk balkon.

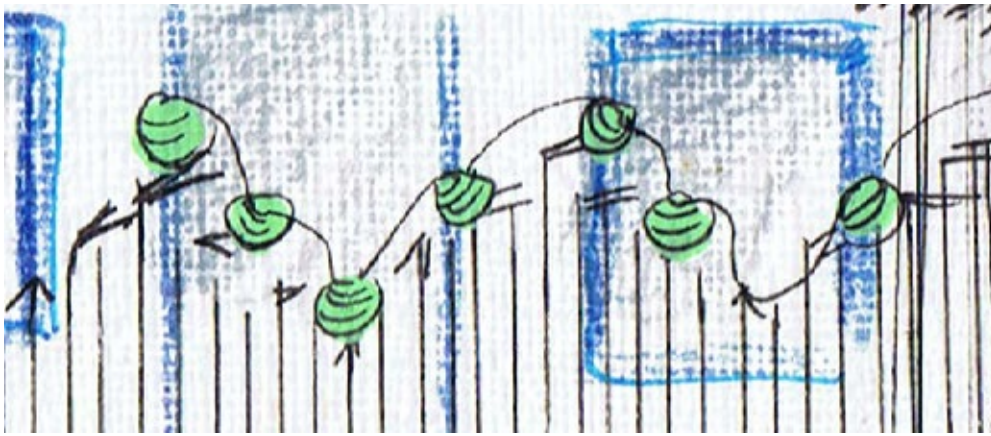
De alomvattende waslijn

De wasbalkons faciliteren het ophangen van de was en promoveren iets alledaags als de was tot een esthetisch element. In combinatie met de andere wasrekken vormt het een mooi alomvattend geheel over de gevel, of de rekken nou in gebruik zijn of niet. De verspringingen en golvende vorm faciliteren ook het ophangen van andere dingen, zoals lampjes.

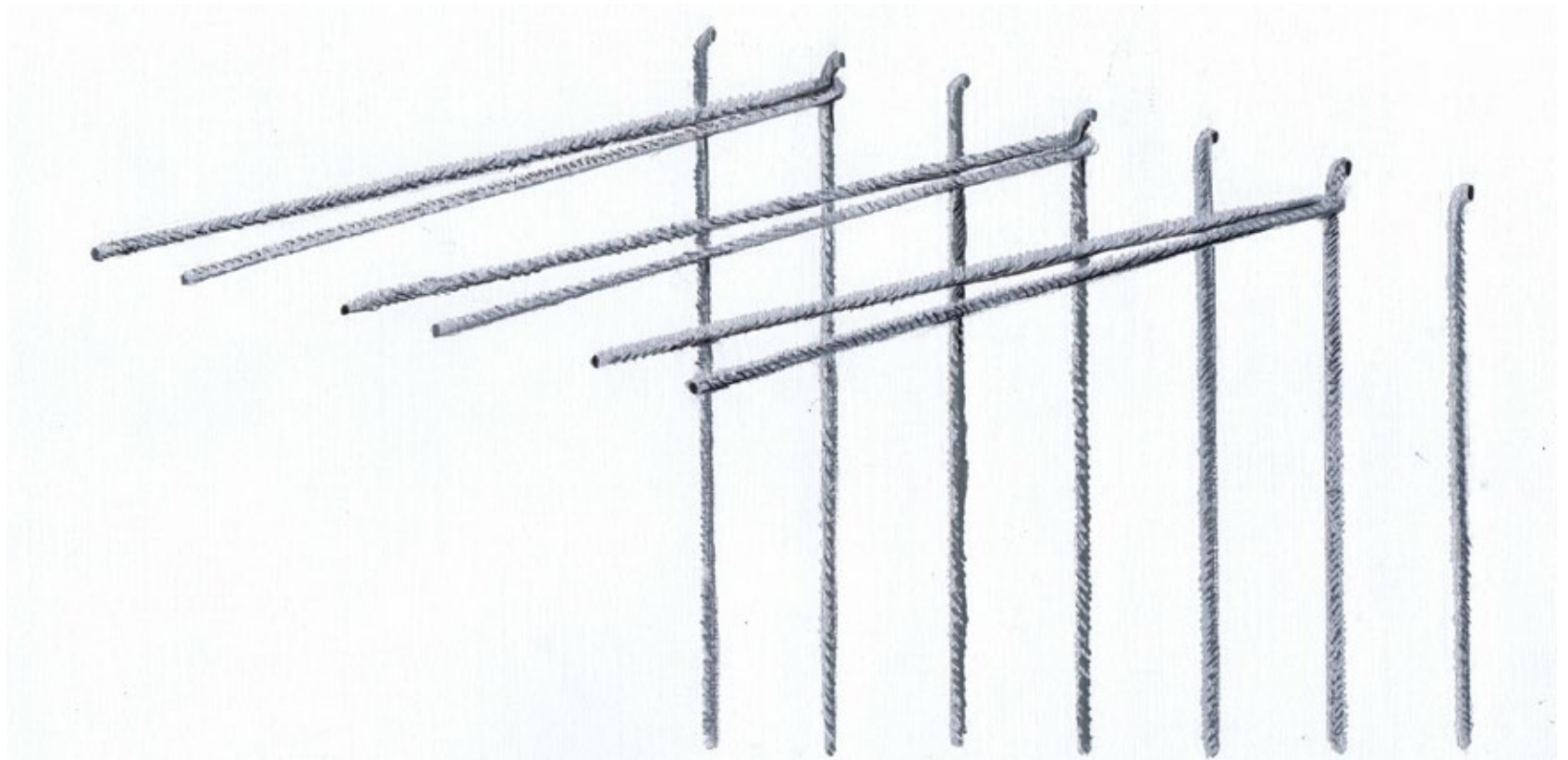

Het wapeningsstaal dat uit de balkons steekt biedt ruimte voor de was en voor (nep)kraaien.

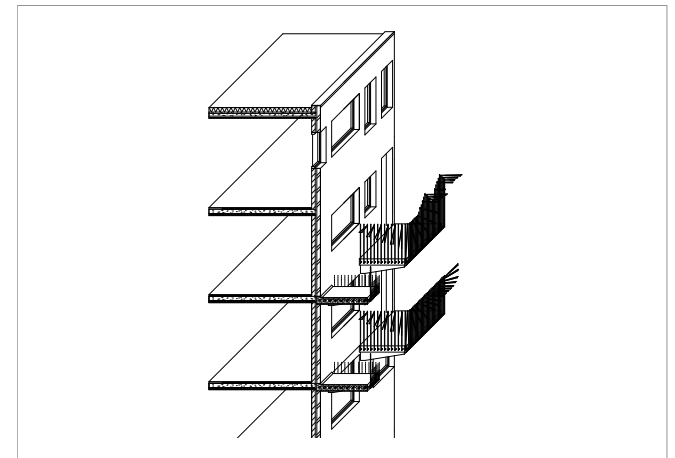
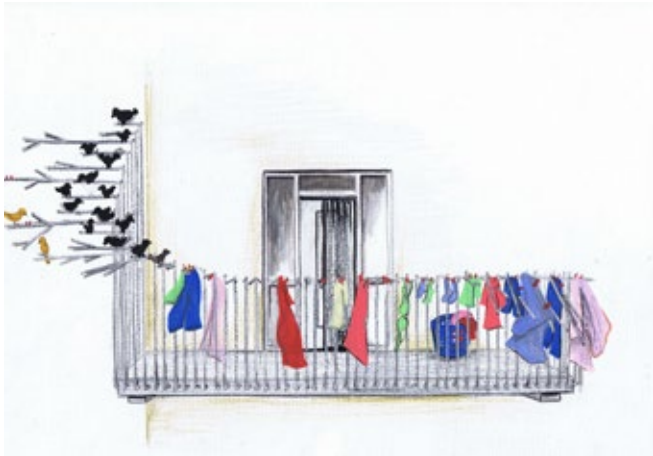

De verspringende hoogtes van het staal resulteren in een golf, voor een ideale plaatsing van sierverlichting.

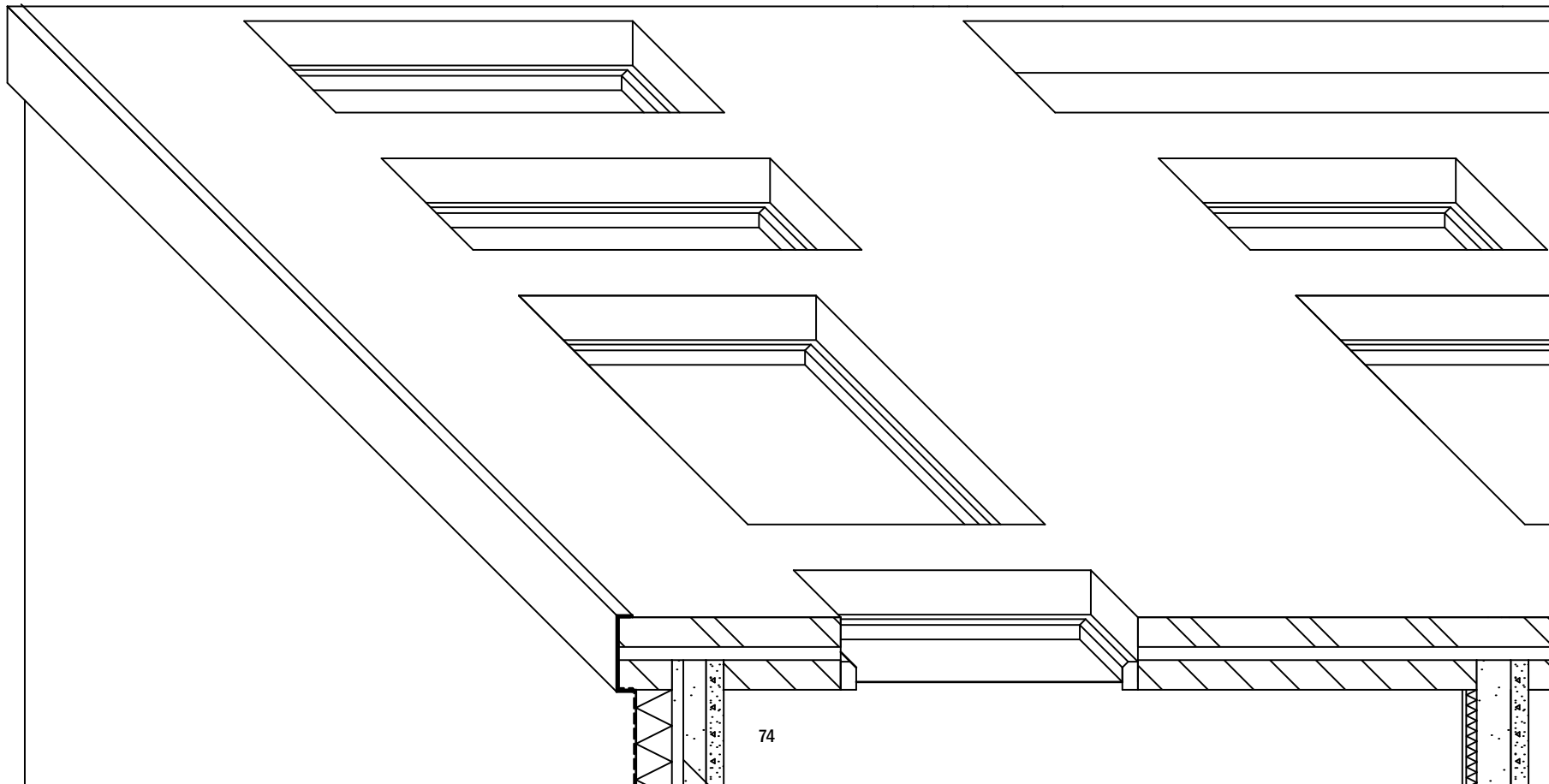
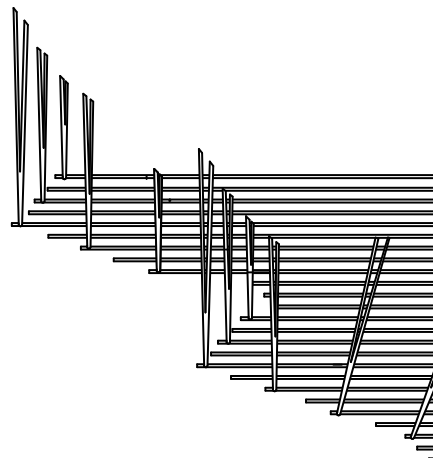
Het staal is aan elkaar gelast in een kraaienpootverbinding.

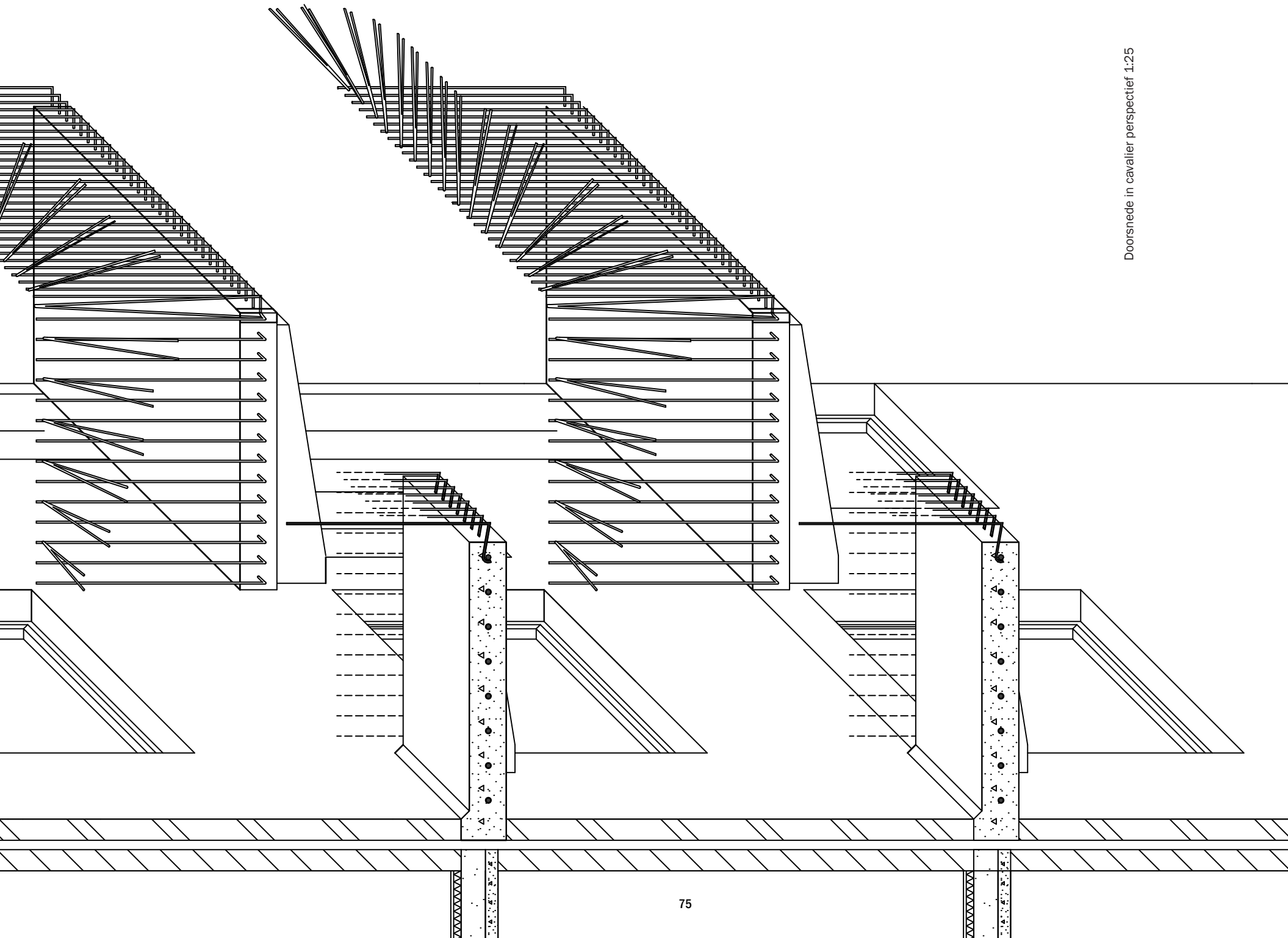

Tekeningenreeks Bataviakade
Van links naar rechts: observatietekening, droomtekening, aanzicht ontwerp, fragment balkon, fragment waslijn van wapeningsstaal en doorsnede in cavalier perspectief.

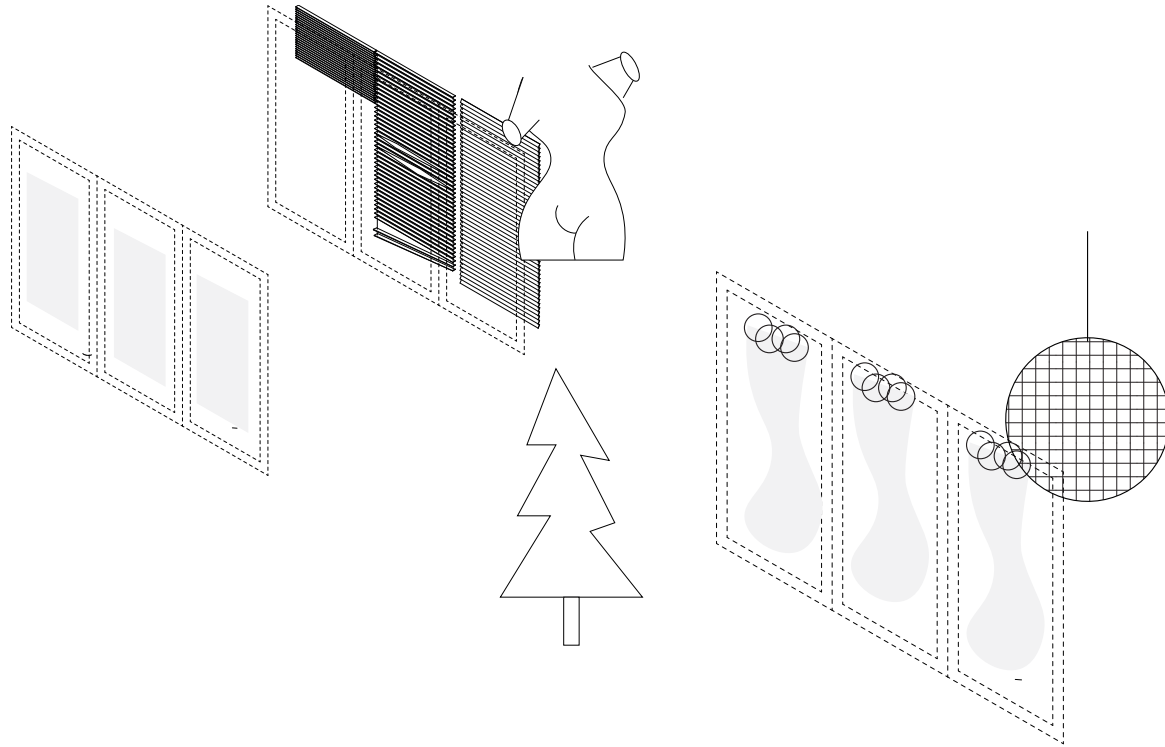
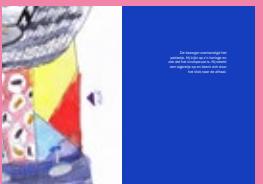

Doorsnede in cavalier perspectief 1:25

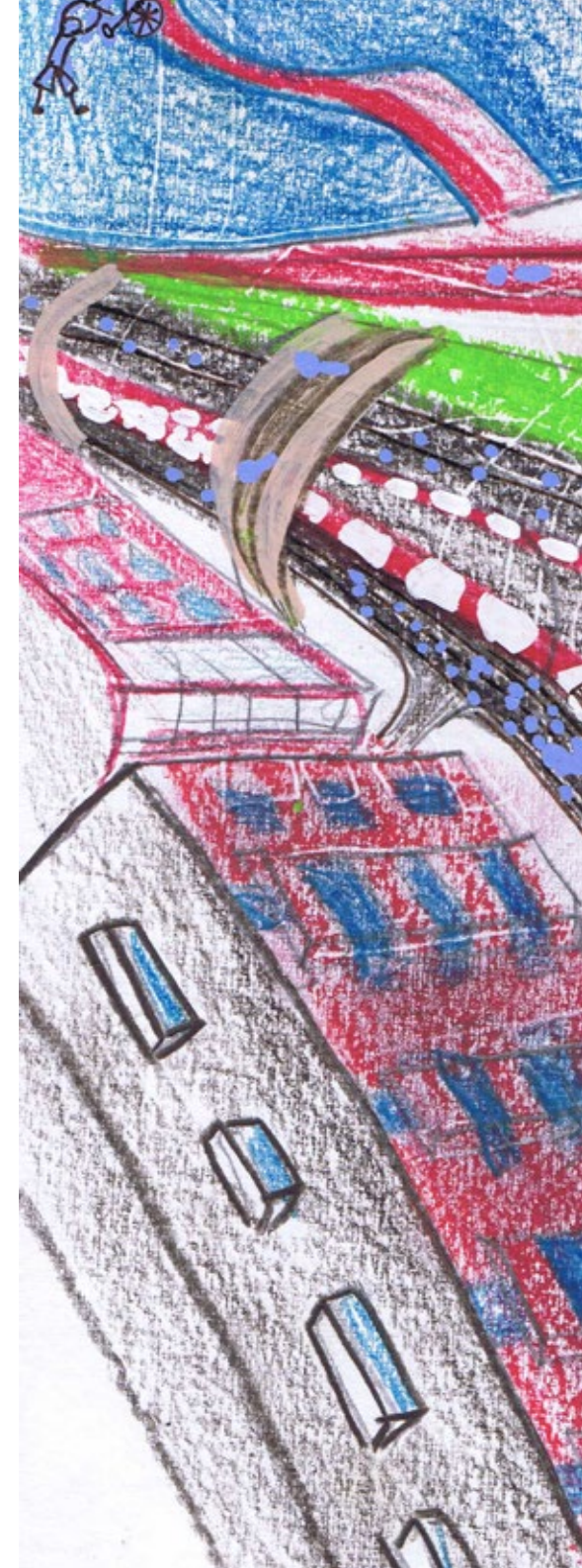
verhandelen
van goede-
ren.

En juist da-
rom ligt de
oorsprong
van Delfsha-
ven in een
hele andere
stad. Name-
lijk in Delft.
Gelegen
tussen de
twee andere
gemeentes
in, maar
noordelijker
en zonder
eigen toe-
gang tot de
Merwe. In
1389 kreeg
de Hertog
Aelbrecht
van Beieren
toestem-
ming om
voor zijn
Delft een ei-
gen kanaal
te graven en
niet meer
afhankelijk
te zijn van
de andere
stadjes.

Aan de
mond van
de Delftse
Schie on-
tstond dus
Delfshaven.
Een kolonie
van Delft die
de toegang
voor het
verhandelen
van Delfts
bier en wit-
goed via de
Maas moet
verzekeren.
Een kolonie.
Onthoud
dat. Klein-
gehouden
door de
regels van
Delft.

Schoonderloostraat

door een contrast. De oude Delftse kolonie en het drassige groen. Het idyllische oud stukje stad en de vervuilende industrie. De oude VOC pandjes en de arbeiderswoningen van het nieuwe Rotterdam.

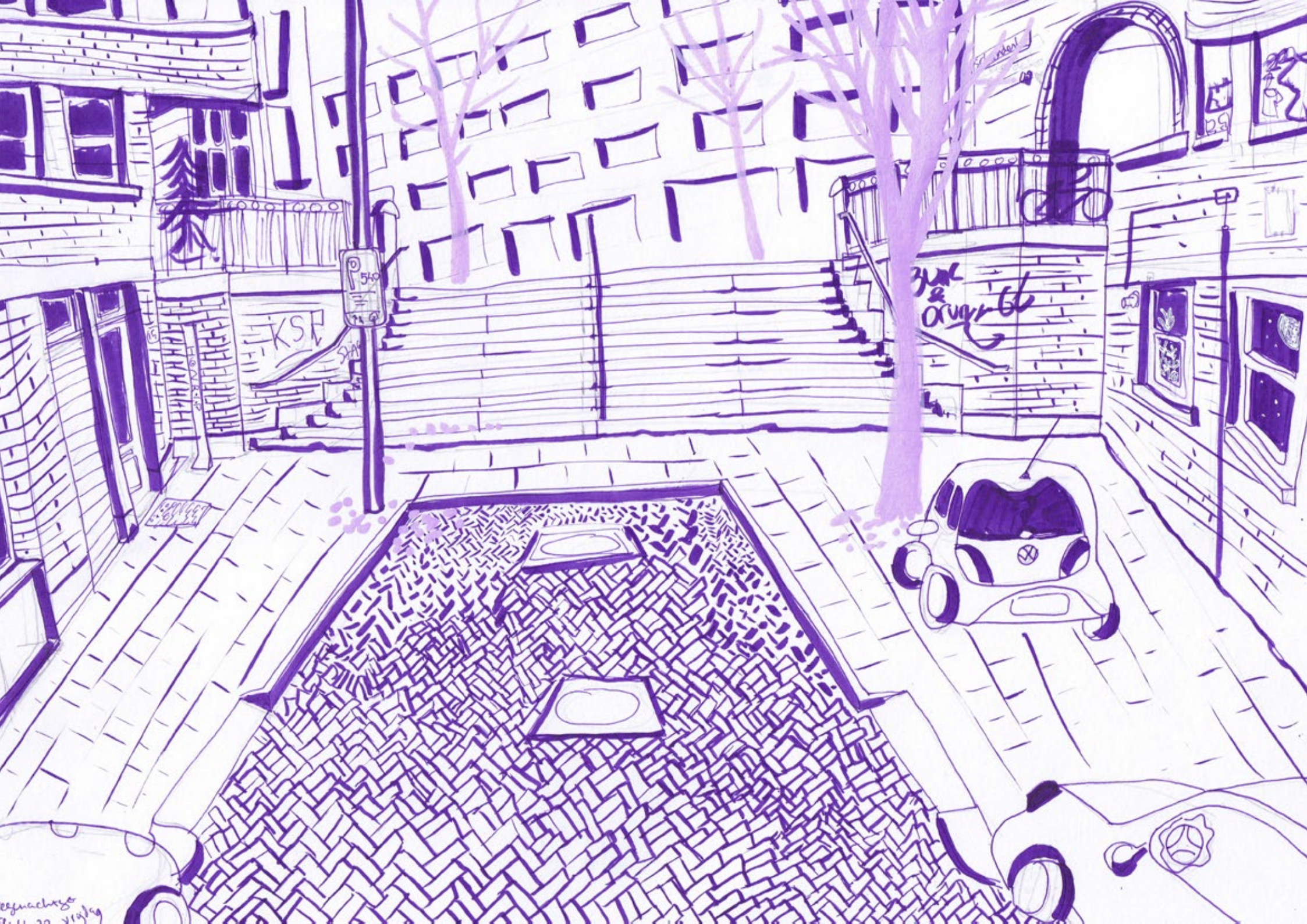
Maar als dit altijd zo is geweest, hoe cru en moeilijk het ook was, zien we dat dit dus ook een conditionering is van Delft. De inruikende maatregelen, de omringingen van nieuwe ontwikkelingen. Deze conditionering herhaalt zich keer op keer, in verschillende schalen.

Er is geen plek waar haar collageachtige structuur niet zichtbaar is. Hier staan de lagen van de tijd zonder enige gêne achter elkaar, een allegorische kijkdoos, zo scherp met

Noodzakelijke expressie. Iedere uiting van mijn buren kan ik waarderen. Helaas raakt deze mij op een andere manier.

reynachse
11.11.20 11:19

Een vreemde en interessante plek. De groten trappen en het einde van de straat raken elkaar. Ze resulteren in helemaal niets. De gordijnen zijn dicht, de straat voelt een beetje sketchy. Sidenote: mijn keuken kijkt uit op de trappen. Mijn luxaflex is altijd open.

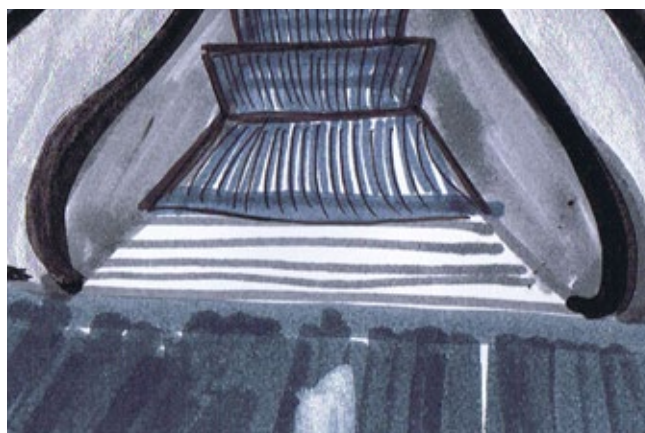
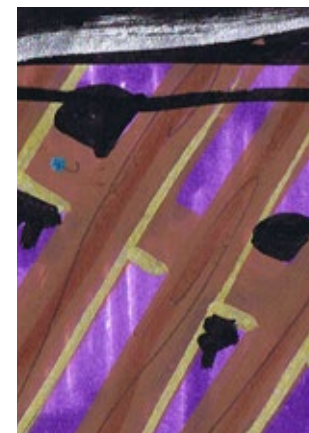
Alles voelt donker.

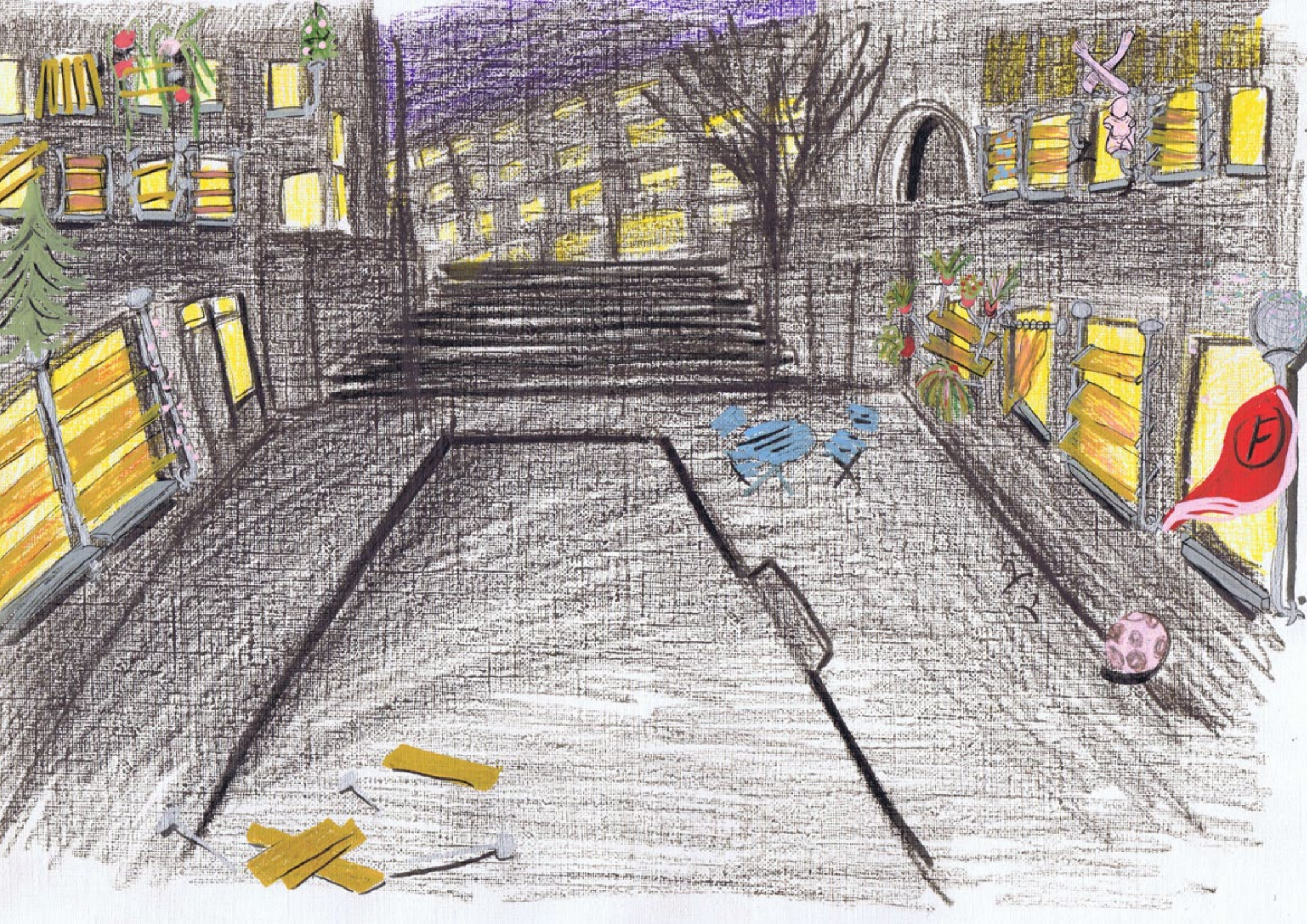

Een autoluwe straat
en alsnog voelt het
hier als een snelweg,
je loopt er snel voorbij.

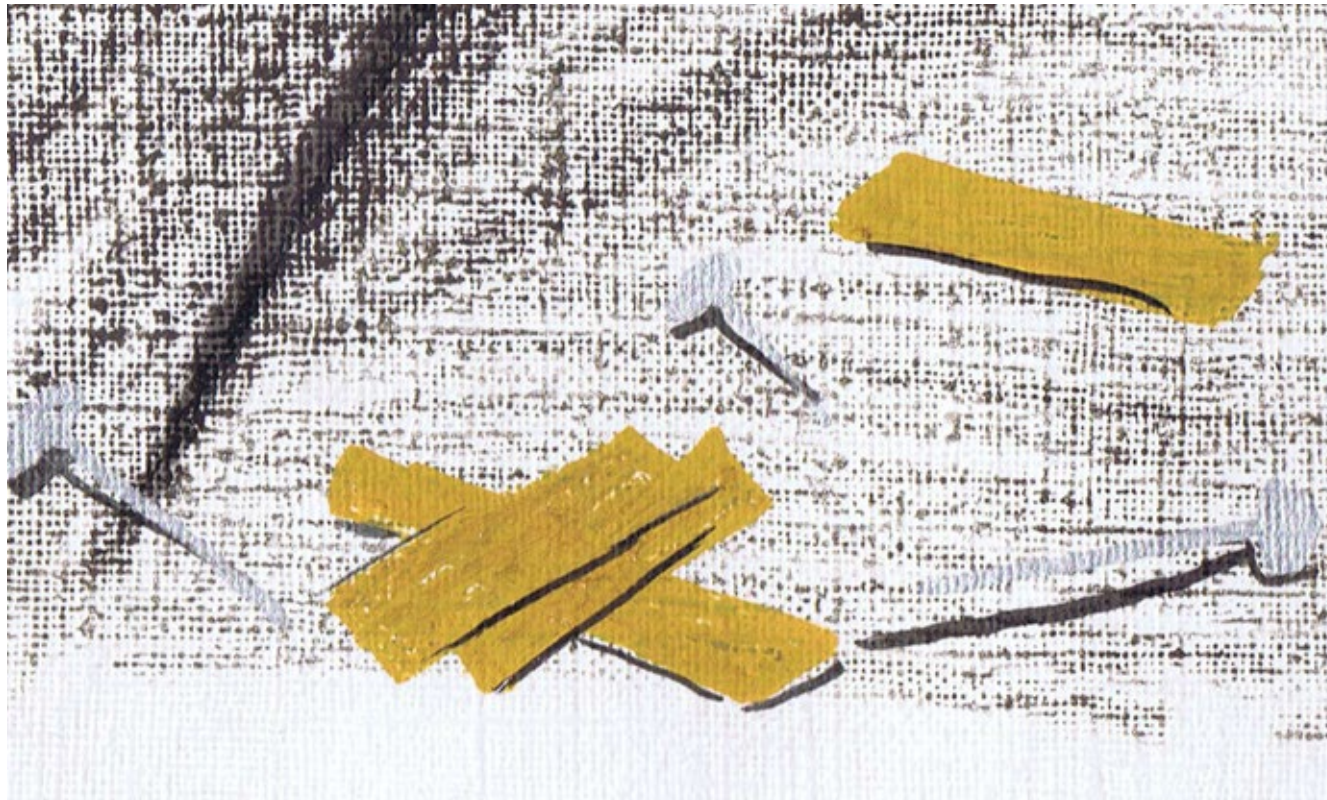

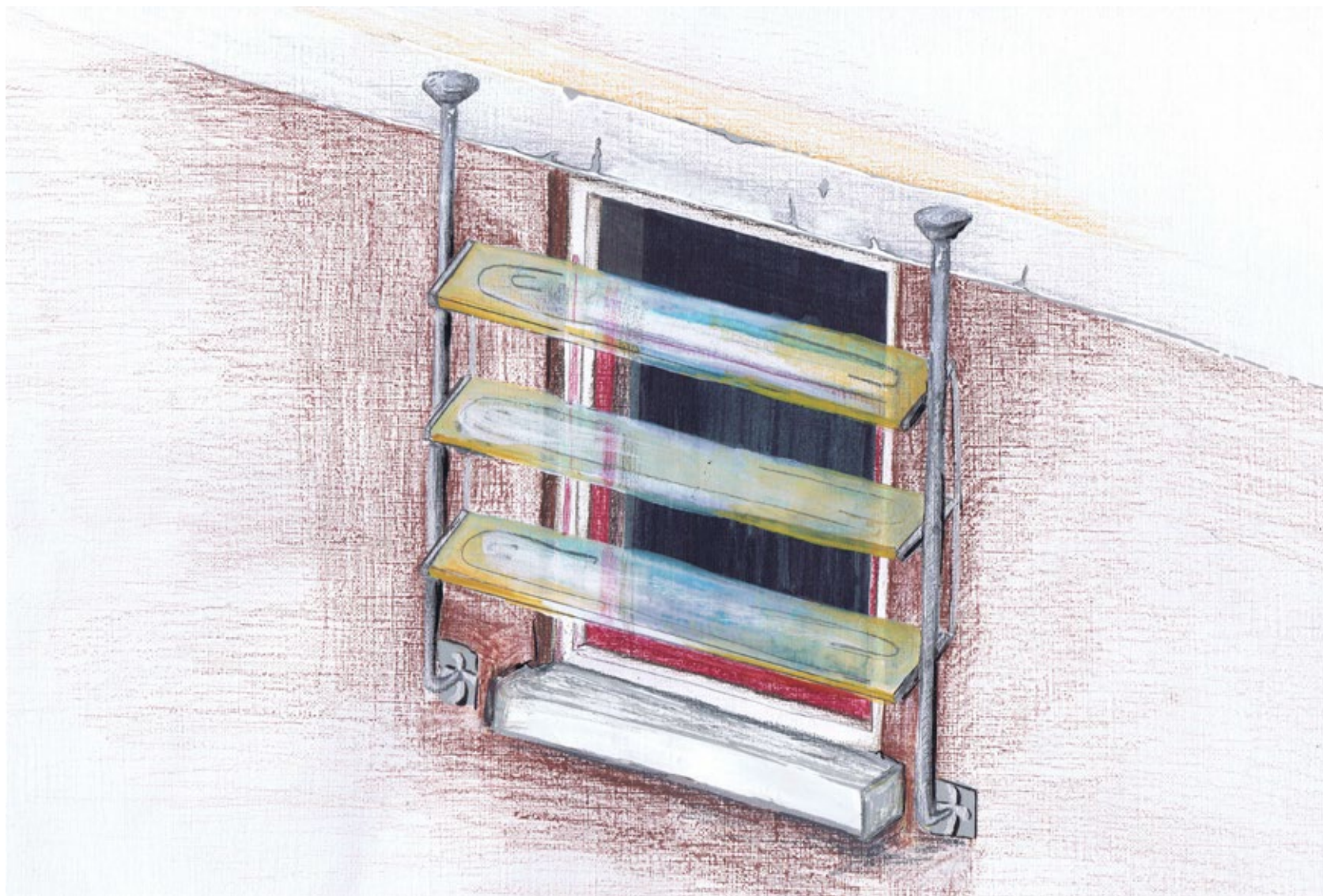
Timmeren aan de weg

De ingreep is een extern kantelend raam met transparante elementen die het licht verwarmen en doorlaten.

De planken komen voort uit het anonieme dichtgetimmerde karakter van de straat. Desalniettemin zorgen de giga spijkers voor afbakening en dus juist meer ruimte voor individualiteit, personalisatie en toe-eigening. Er zijn voor de burens varianten bedacht op het ontwerp. Zoals spijkers als plantenbakken, om paspoppen op te zetten of op te tekenen.

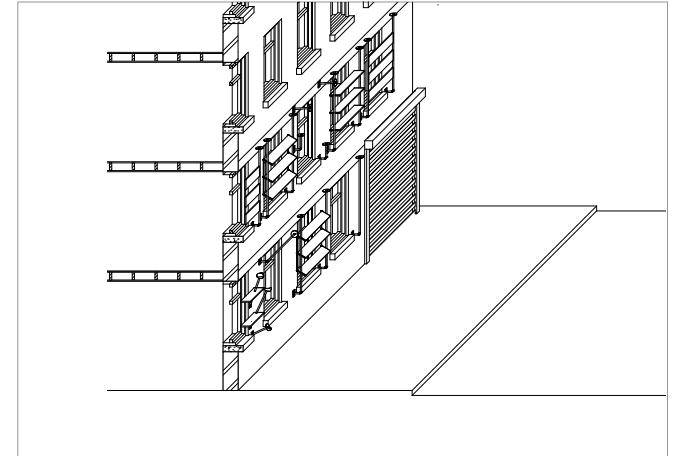
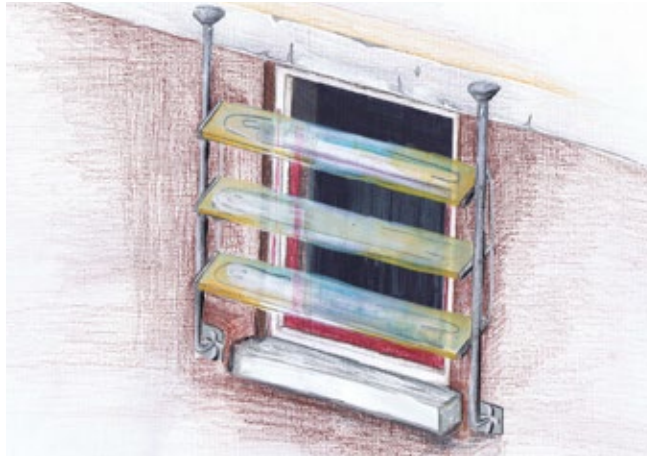

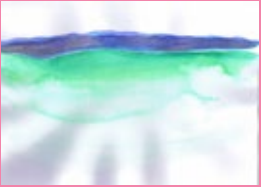

Vouwraam als voorzetraam.

Tekeningenreeks Schoonderloostraat
Van links naar rechts: observatietekening, droomtekening, aanzicht ontwerp, fragment balkon, fragment waslijn van wapeningsstaal en doorsnede in cavalier perspectief.

HEEL LANG GELEDEN

13 eeuw

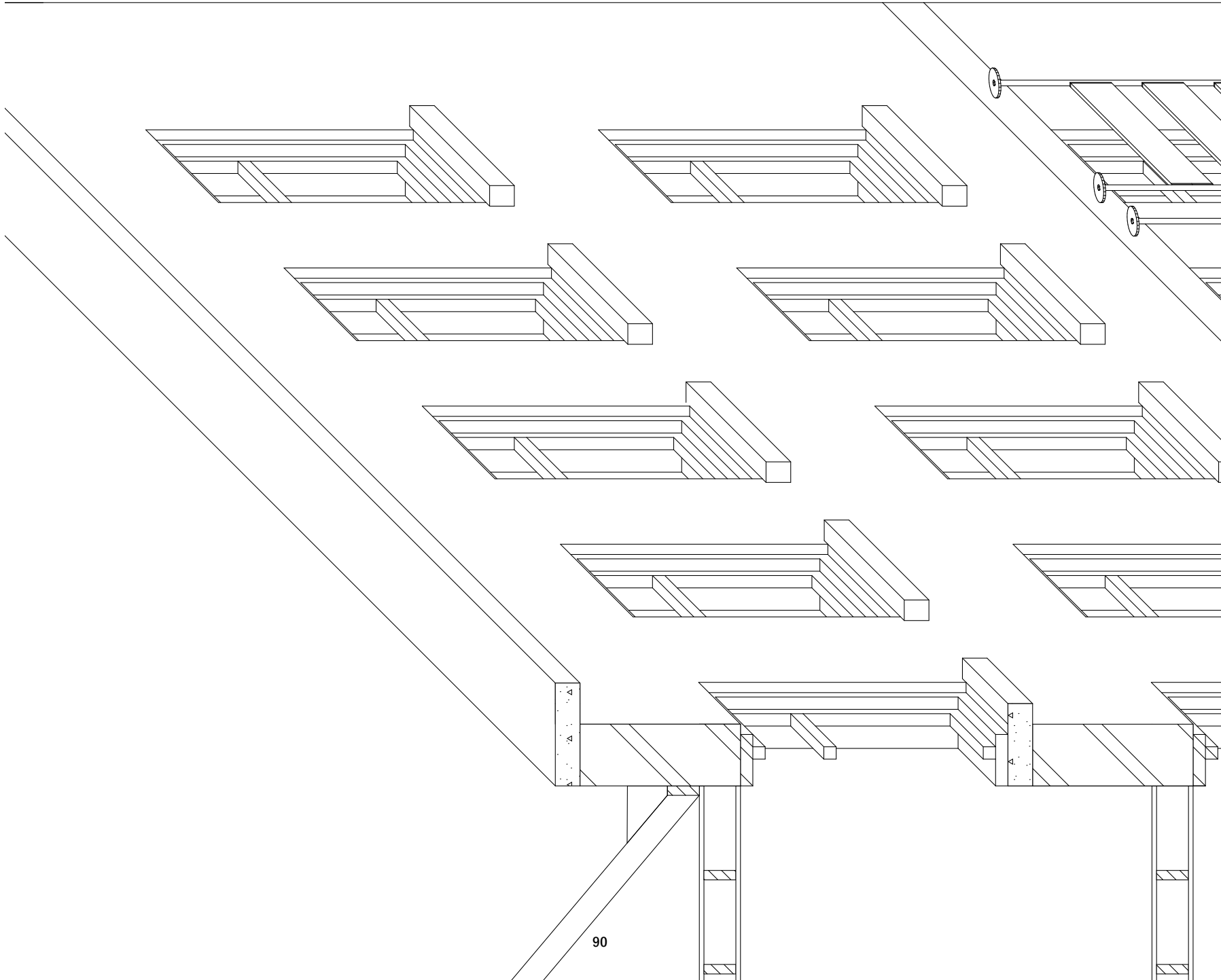
13 eeuw

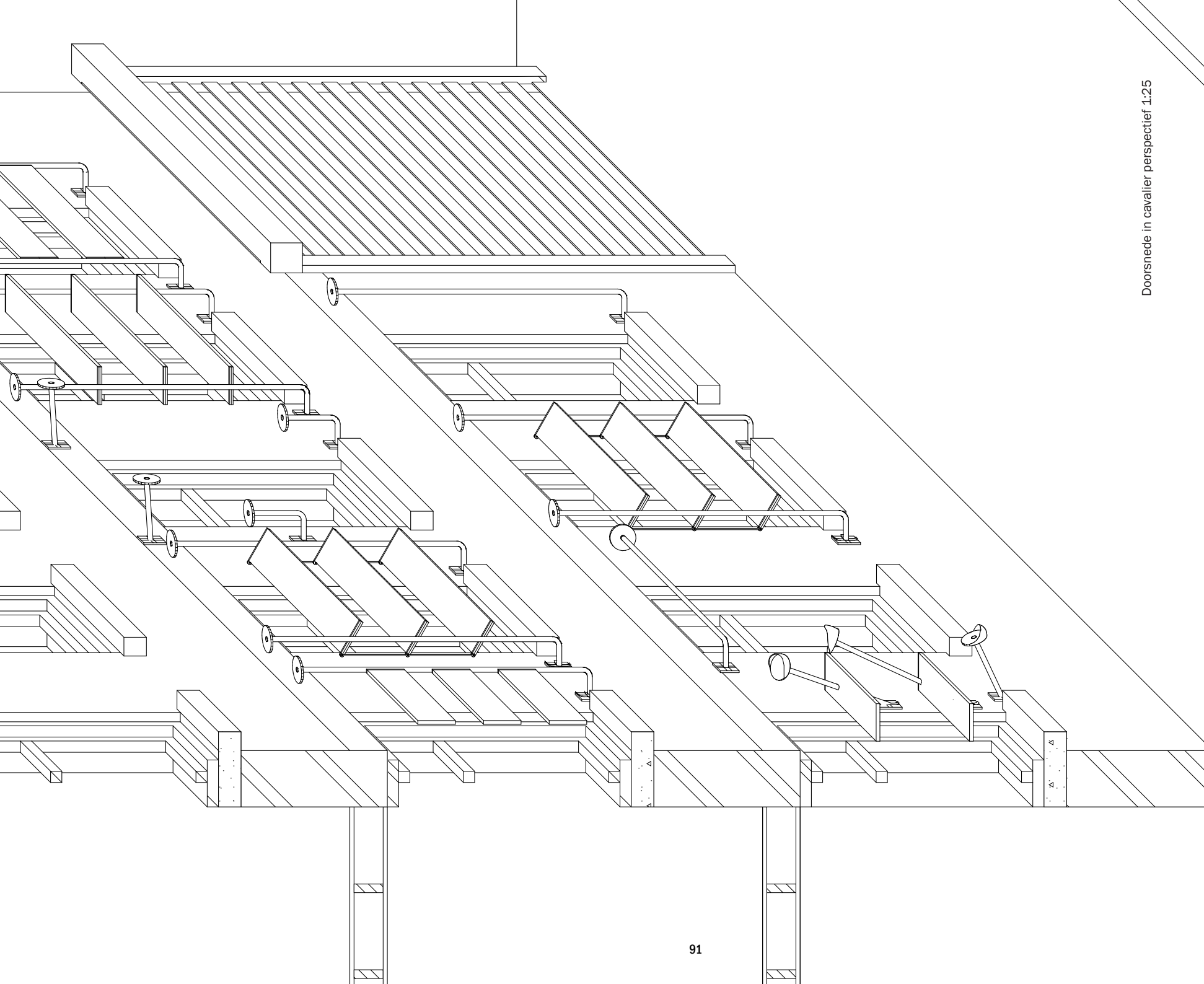

13 eeuw

1889

Doorsnede in cavalier perspectief 1:25

elkaar contrasterend dat het haast niet mogelijk is om door Delfshaven te lopen zonder na te denken over de vergankelijkheid der dingen. Desalniettemin biedt de wijk ons haar troost ook door haar onuitputbare regenererende vermogen. Stukken vergaan maar helen zich vanzelf weer aan. Dit alles binnen haar ongeschreven spelregel, contrasterend met zichzelf.

De oude VOC pandjes en de arbeiderswoningen van het nieuwe Rotterdam. Ik noemde ze net ook al. De contrasterende tijdslagen en gefnuikte top-bottom ingrepen die zich blijven herhalen in verschillende schalen: De destructie en verwaarlozing die de VOC op verschillende plekken op de wereld veroorzaakte, ook bekoststoft vanuit Delfshaven, zorgde voor een backlash in miniatuurvorm. Het schepte afhankelijkheid van Delfshaven ten opzichte van de grotere steden en de economische moeilijkheden. Maar ook weer vormen deze moeilijke gebeurtenissen een mooie conditionering voor Delfshaven en scheppen een belangrijk kader. Mijn intentie is zeker niet om het problematische verleden te bagatelliseren. Maar de migratiestromen naar Nederland in de vorige eeuw, mede veroorzaakt door handelingen van de VOC, zorgden ervoor dat Delfshaven een zéér heterogene bevolking heeft en rijk is aan culturen. Deze mensen kregen uiteraard een plek in de arbeiderswijken: dus ook Delfshaven. En dat is te zien, te ruiken en te horen. Het Kaapverdische São João feest is inmiddels een officieel Rotterdams feest. Tapperij het Kraantje, Islamitische mode, Turkse maar VEGAN! Kofte, Café de Grootste Slok, Javans-Surinaamse afhaal en de bedenker van de Kapsalon bevinden zich op één rij. Dit volle multiculturele beeld is niet weg te denken uit Delfshaven. Het tumultueuze verleden en de opgelegde beperkingen vormen dus keer op keer ook de meest kenmerkende eigenschappen van Delfshaven. Er is geen stuk of plek in dit gebied waar deze aspecten en de tijdslagen niet zichtbaar zijn. De zogenaamde beperkende

Zomaar ontloopte er een stukje stad omringd door een moerassig groen gebied. 100 jaar later, in 1480 wordt het zwaar verwoest door de Jonker Franssenoorlog. Maar door de haringvisserij en de walvisvaart weer dit stukje Delft zich staande te houden en heeft in 1550 zo'n 1000 inwoners. Er gebeurt veel. De Pilgrim Fathers kwamen langs, die mensen die later de VS claimde op de Mayflower, Piet Heyn van de zilvervloot werd er geboren en er werd zelfs naast de VOC nog een alternatief opgericht dat niet via Indië maar Patagonië voer, met bevreemde consequenties. Maar goed, al die tijd werd het onder de duim gehouden van Delft. Een kolonie. Als er een grote brand is in Delft in 1536 worden er zelfs beperkende maatregelen opgesteld om vertrek naar Delfshaven te voorkomen.

Maar zoals altijd weten de Delfshavenaren zich staande te houden. Rond 1700 begint de jeneverindustrie. De stank die daarbij hoort kan volgens de Delftse bewoners beter door Delfshaven waaien en zo komen de eerste molens in de skyline van Delfshaven tussen de idyllische pandjes van de VOC.

Is mijn afstuderen geslaagd en is mijn eigen balkon wel goed gestoffeerd? Ja en nee respectievelijk. Soort van dan. Ik heb antwoord gekregen op mijn vraag, namelijk of ik van zachte gegevens een ontwerp kan maken. Er staan in dit boek meerdere ontwerpen die voortkomen uit mijn tekenend onderzoek. Het kan dus. Of mijn balkon goed gestoffeerd is weet ik niet. Ik voel een crisis naderen. Mijn balkon reflecteert mijn leven, maar niet wie ik ben (?). Ik zit er namelijk nooit. De klapstoel en het nepgras zijn van de vorige bewoners. Er liggen ook veel peuken. Mike gooit ze altijd in de prullenbak. Dan moet het een van de meiden zijn geweest? Dat zal toch niet? Ik ben er niet zo blij mee. Hoe zouden mensen mij lezen op basis van mijn balkon?

In 1795 verklaart Delfshaven zich zelfstandig. In 1812 gaat Delft pas akkoord. Helaas lijkt Delfshaven altijd wel een tegenhanger nodig te hebben. Nadat het zelfstandig wordt neemt de welvaart af. De VOC verdwijnt namelijk, de rivier verzand, de brandvijneconomie stort in en er heerst veel armoede. De gemeente vraagt in 1841 Rotterdam om geannexeerd te worden. Pas als die er de nut van inzien gaan ze hiermee akkoord. Namelijk in 1886. Stadsuitbreiding naar Delfshaven volgt: arbeiderswoningen en de vervuilende industrie wordt naar de wijk verplaatst. Dit oude stukje stad, voorheen omkadert door moerassige weilanden wordt nu in rap tempo omsingeld door moderne woningen en schoorstenen met donkere rookpluimen.

Ik hoor soms hoe Delfshaven de gefnuikte stad wordt genoemd. Ik begrijp heel goed waarom. Vrijwel altijd werd het ingeperkt door grotere instanties. Altijd werd het omsingeld

1800

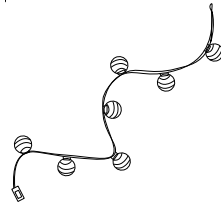
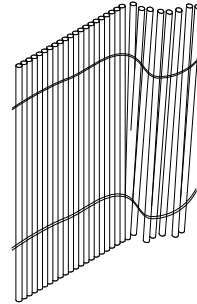
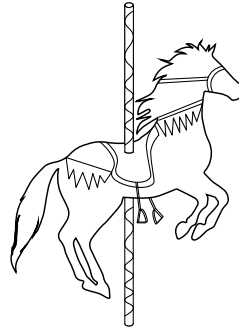
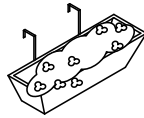
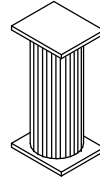
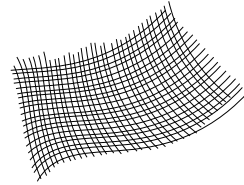
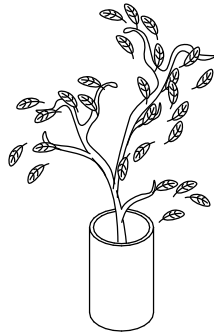
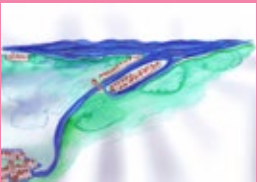
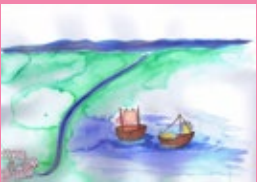
1850

1900

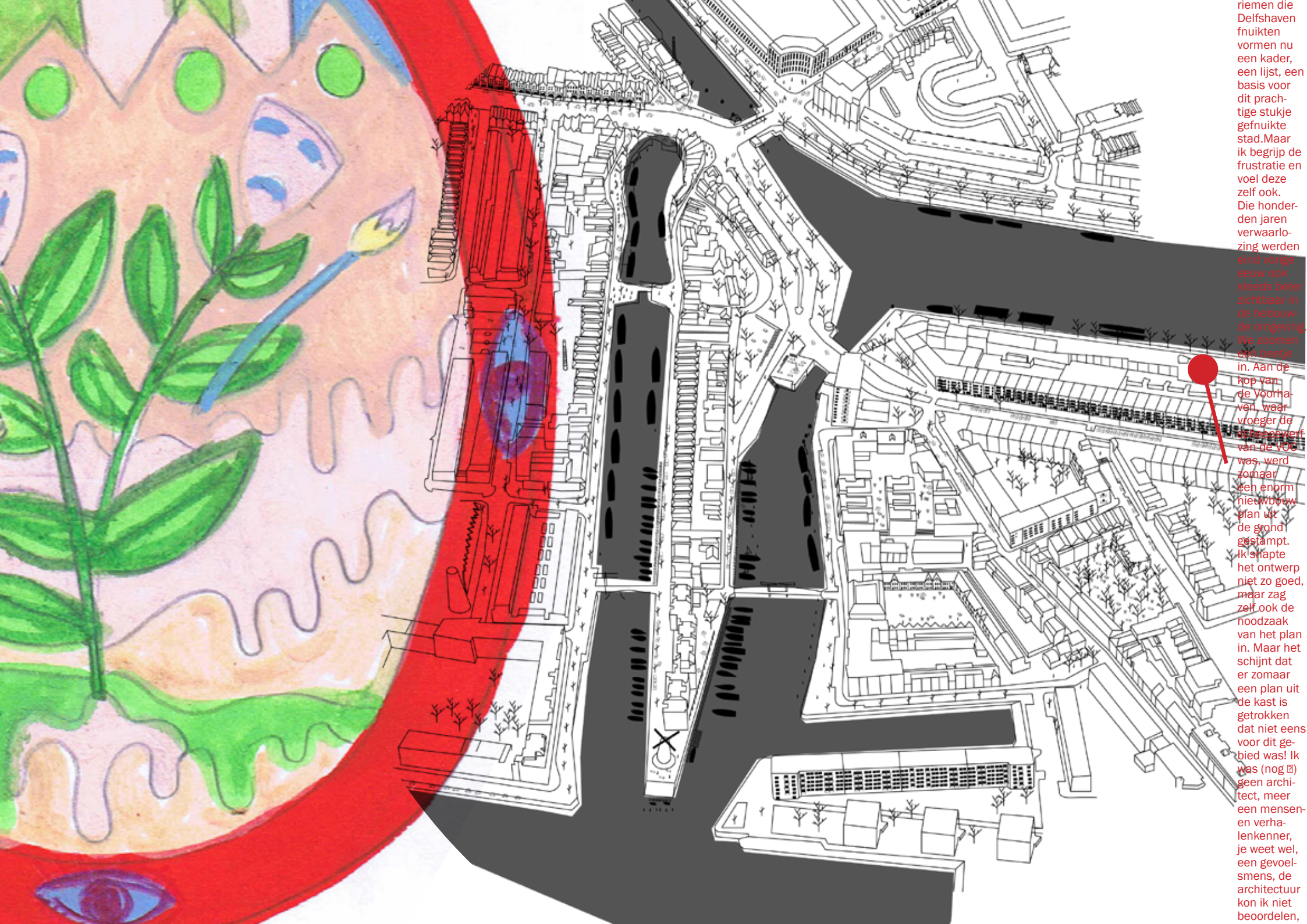

1950

Willem Buytewechstraat

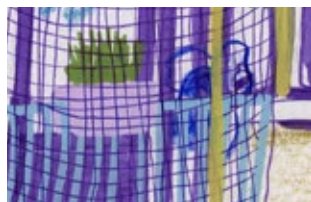

riemen die Delfshaven fruikten vormen nu een kader, een lijst, een basis voor dit prachtige stukje gefruikte stad. Maar ik begrijp de frustratie en voel deze zelf ook. Die honderden jaren verwaarlozing werden eind vorige eeuw ook steeds beter zichtbaar in de bebouwde omgeving. We zoomen een beetje in. Aan de kop van de Voorhaven, waar vroeger de kasteelboerderij van de VOC was, werd zomaar een enorm nieuwbouwplan uit de grond gestampt. Ik schrapte het ontwerp niet zo goed, maar zag zelf ook de noodzaak van het plan in. Maar het schijnt dat er zomaar een plan uit de kast is getrokken dat niet eens voor dit gebied was! Ik was (nog) geen architect, meer een mensenverhalenkenner, je weet wel, een gevoelsmens, de architectuur kon ik niet beoordelen.

Observatietekening Willem Buytewechstraat

De deuren aan de straat vormen een harde anonieme overgang. De woningen op de begane grond variëren in openheid. Sommige hebben open gordijnen of transparante vitrage. Velen niet. Geen teken van leven. Dichte deuren, dichte gordijnen. Niets om zich tot te verhouden. Dat maakt de beleving van de straat minder persoonlijk. De bovenwoningen zijn toegankelijk via een anoniem trappenhuis achter deze deuren. Eenmaal boven verheft de bewoner zich boven de straat en is deze weg. De gepersonaliseerde balkons zijn een smoel, een visitekaartje en een vorm van zelfexpressie van de bewoners. Deze balkons met het privé

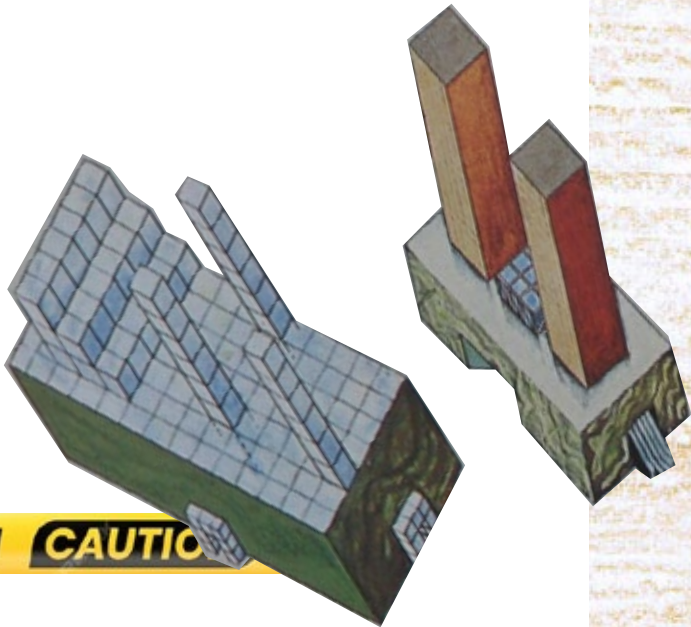
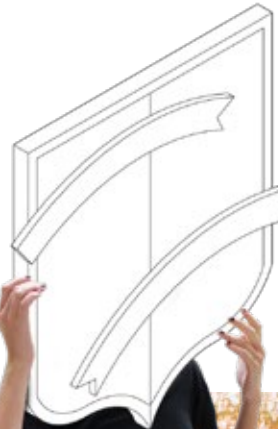
dragen wel subtiel bij aan de straatbeleving. Door de personalisatie krijgt de straat ook een eigen sfeer, stellen van Hulden, Heussen en van der Harm (2015). Deel van de balkons aan de Willem Buytewechstraat zijn externalisering van de woning erachter. De straat blijft nog een beetje achter. Een mogelijke reden zou kunnen zijn dat er sprake is van wat Hulden, Heussen en van der Harm (2015) het kijkdoos effect noemen. Door de harde overgang tussen de straat en de woning schermen bewoners zich juist af, wat een negatief effect heeft op de beleving van de straat, die zo anoniemer aanvoelt.

CAUTION CAUTION CAUTION

PLEASE DO NOT CROSS PLEASE DO NOT

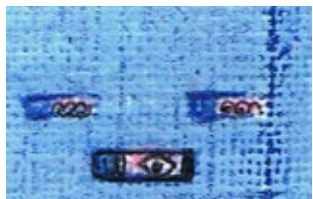
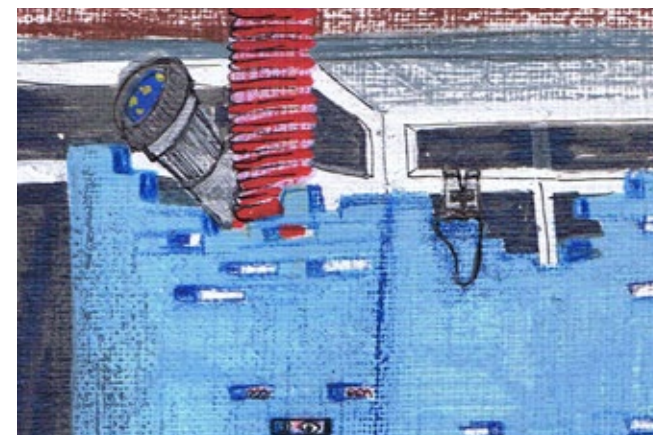
CAUTION CAUTION CAUTION CAUTION

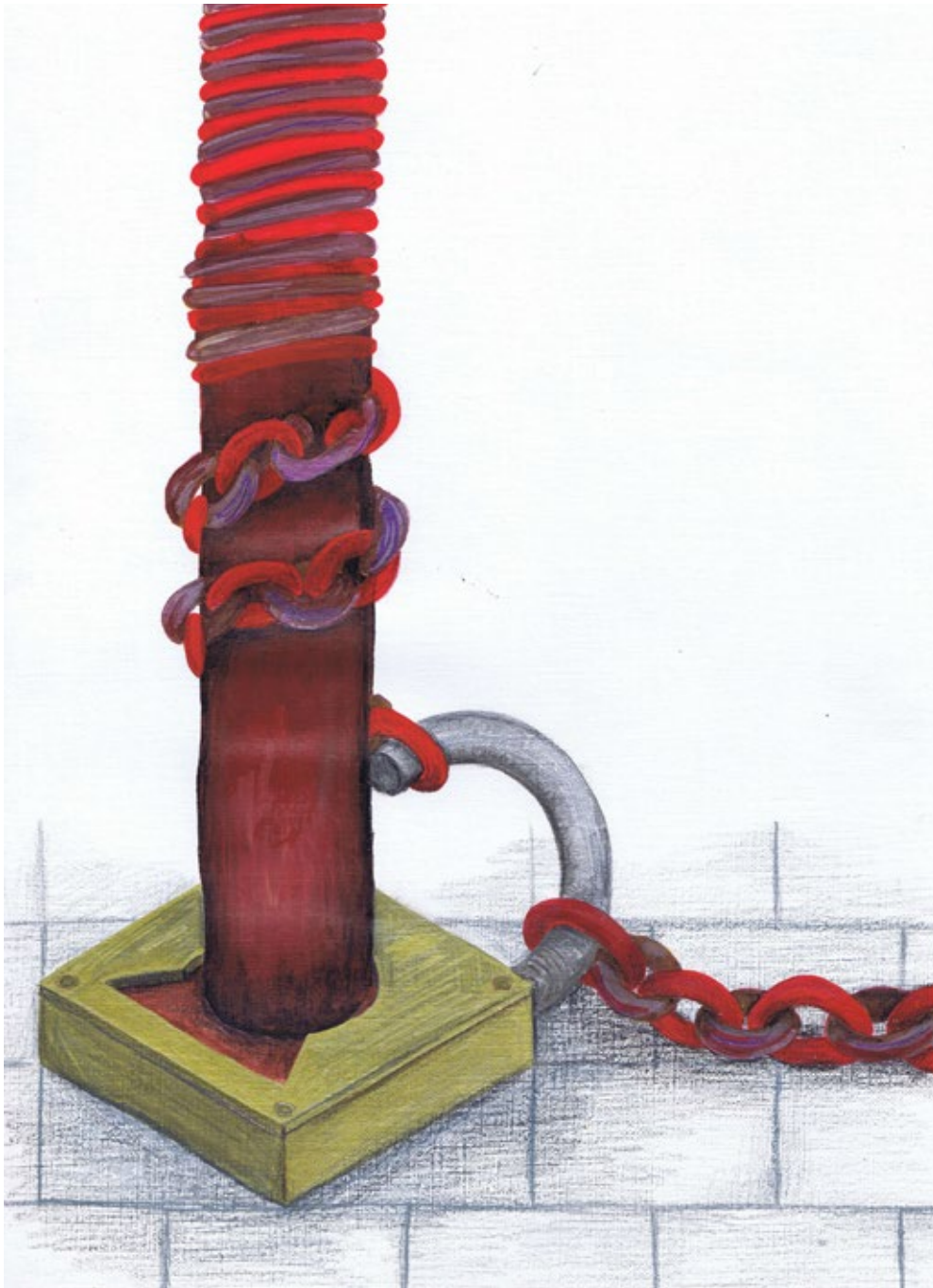
Collage over droomtekening Willem Buytewechstraat met knipsels uit schildering van Zoe Zenghelis.

Ontwerp Willem Buytewechstraat

Persoonsgebonden balkons

Het principe is om de kwaliteit van de gepersonaliseerde balkons te versterken, maar ook te stimuleren op de begane grond. De zuidkant van de straat kent geen portieken en had daarom een harde overgang tussen binnen en buiten. De stoep was enkel functioneel voor passanten. De afbakening die voortkomt uit de projectie van de balkons zorgt voor een mooie overgangszone.

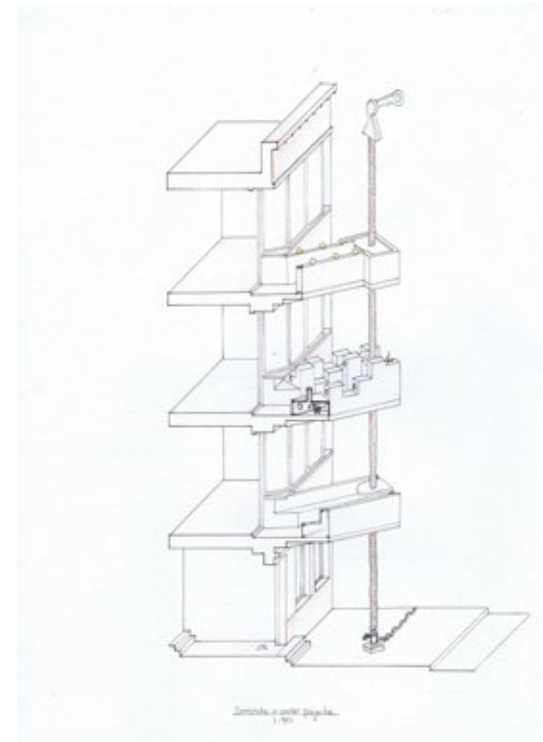
Kolom opent het slot: de stoep is open(baar)!

De balkons, de kolom en de ketting zorgen voor afbakening en een overgang tussen de straat en de woning. Zo is er meer ruimte voor personalisatie.

Tekeningenreeks Willem Buytewechstraat
Van links naar rechts: observatietekening, droomtekening, aanzicht ontwerp, fragment ontwerp balkon, fragment ontwerp kolom en doorsnede in cavalier perspectief.

maar een kant en klaar plan? Dat kan toch niet? Als eeuwoudse Delfshavenaar moest ik iets doen. Samen met mijn bureau zijn we in opstand gekomen. Actiegroep Behoud Delfshaven. We hebben met een architect

Op zoek naar Shirma

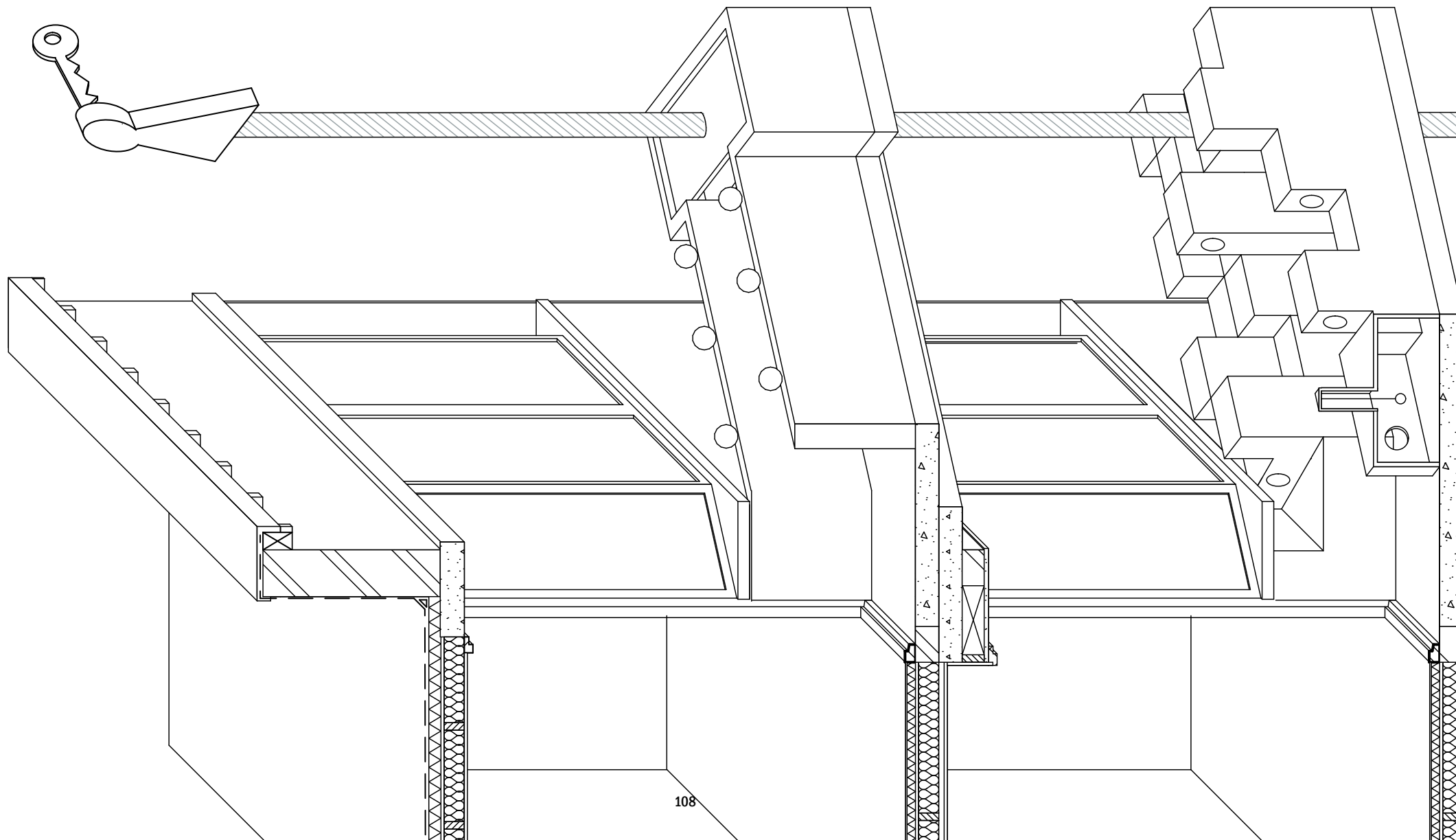
Mijn zus appt me met Instagrambericht. "SHIRMA ROUSE IS JOUW BUURVROUW". Ik zie een video. Shirma zit huilend thuis, ze heeft de hoes van haar bank per ongeluk weggegooid. Ze had de bank willen reinigen en de hoezen even tijdelijk in een vuilniszak gedaan. Die is per ongeluk weggegooid. De gemeente kon haar niet helpen. De hoes lag in de container en ze kon alleen maar wachten tot het moment dat deze geleegd zou worden. Die video ging viral en een andere populaire instagram vuilnisman, wiens naam ik ben vergeten, komt haar helpen. Samen openen ze de container. In de video zie ik mijn eigen erker waar ik aan mijn afstuderen werk. Ik vind het stiekem toch wel leuk dat Shirma Rouse mijn buurvrouw is.

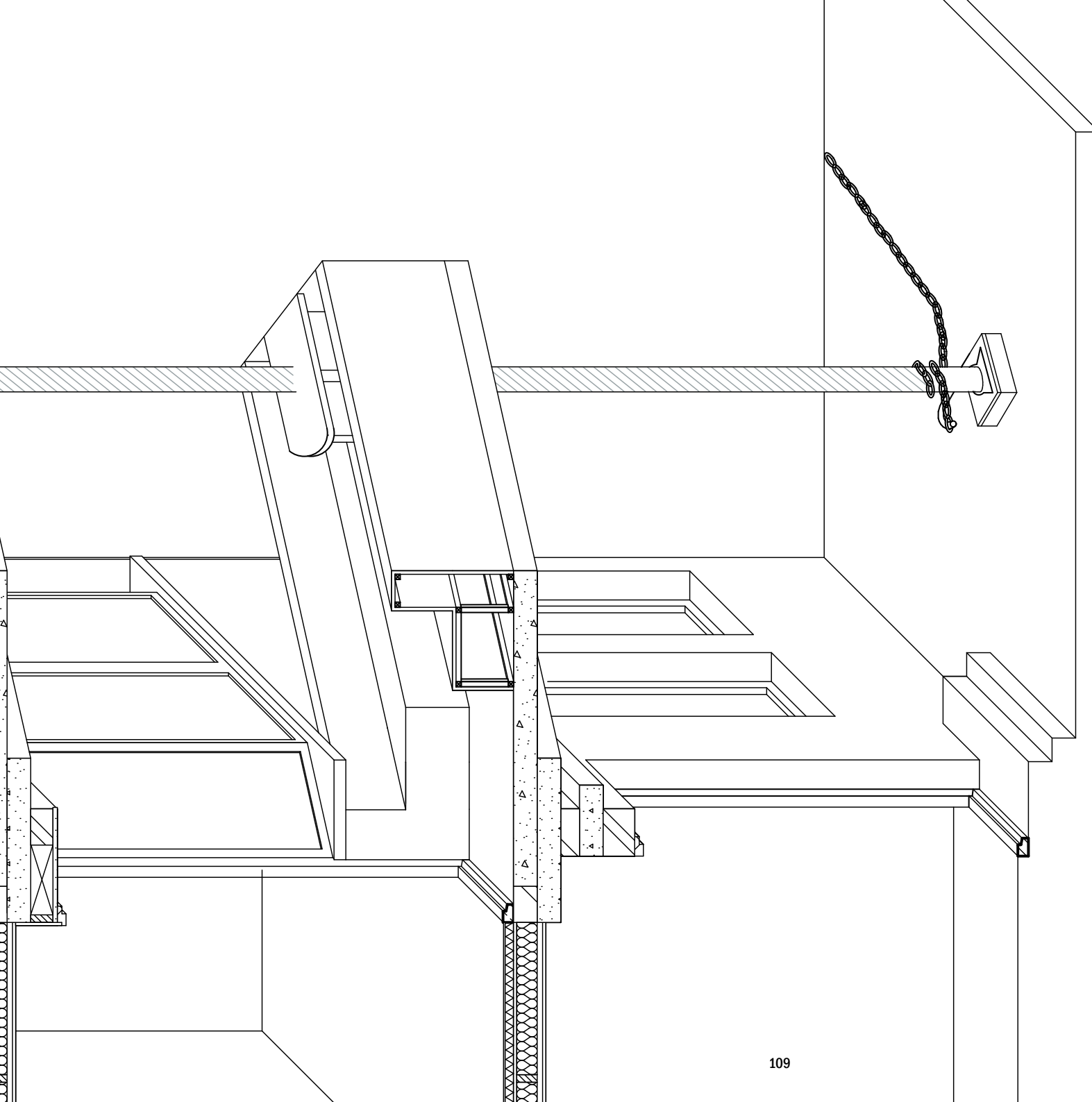
Een aantal weken later ben ik ziek. Ik voel me echt ellendig en kom amper uit bed. Als ik langzaam ietsjes beter word besluit ik dat ik maar eens wat frisse lucht moet krijgen. Eenmaal beneden voel ik mij al kapot. Ik besluit daarom enkel een stukje straat te doen. Ik neem mij voor rustig te lopen en alle gevels te bekijken. Wie weet ontdek ik waar Shirma woont. Ik bekijk alle ramen vensterbanken en balkons. Ook de naambordjes leverden niets op. Geen Shirma.

Wie weet hoe cool, uitbundig, vrolijk en Shirma is en hoe ze zich kleedt, snapt mijn teleurstelling. Ik zag wel een deur met een veiligheidscamera. Misschien wil ze niet gevonden worden? Maar come on, zet Shirma nou niets voor haar ramen? Als Shirma niet aan zelfexpressie en personalisatie doet, wie dan wel? Heeft mijn afstuderen nog wel zin?

Er is hoop: ik voelde me zo ziek dat ik maar de helft van de straat heb gedaan.

een alternatief plan bedacht, maar het mocht niet baten. Het was te Anton Pieckachtig, te sprookjesachtig en illustratief. Nou zien jullie dat ik wel een zwak voor tekenen en illustreren heb, die kritiek begrijp ik. Maar vooral om financiële redenen is het plan dat er al lag gekomen. Uiteindelijk zijn de gebouwen er met aanpassingen en met details voor "schaal" en parcellering gekomen. Sloop van een ander deel hebben we ook kunnen voorkomen. Hier ben ik heel trots op. Inmiddels kan ik de nieuwbouw van Carel Weber waarderen. De repetitie in zijn gebouwen belicht ook juist iedere bewoner en betreur ik de sloopplannen voor zijn panden buiten mijn mooie Delfshaven. Zoals ik al eerder zei ben ik een mensensmens, heb ik veel aandacht voor individuele verhalen, de gekkigheden van een plek of een

Doorsnede in cavalier perspectief 1:25

verhaal. Door het zien van alle veranderingen in en Rond Delfshaven weet ik inmiddels ook wel wat weet van architectuur. In het verleden heb ik mij al ingezet voor het behoud van Delfshaven, zoals bij de Voorhaven. Maar ook voor het doorzetten ervan. Het doorborduren op het bestaande karakter. Bouwen zoals wat er al is. Zo bedacht ik dat bepaalde tradities gehandhaafd moesten worden. Ik heb de bebouwde omgeving bestudeerd en vastgelegd. Zo viel mij op dat historisch Delfshaven veel gevels een wapen of gevelsteen hebben. Deze vertellen iets over het pand, de wijk of de bewoner. Deze mooie traditie is nu vastgelegd. Iedere bewoner moet naast zijn huisnummer ook een persoonlijke gevelsteen hebben, ontworpen in Delfshaven. Maar het gebied is in constante verandering en daarom zijn we hier bij elkaar. Ik zie de geschiedenis zich telkens herhalen in Delfshaven, ook op een steeds kleinere schaal. Dat is vermakelijk maar ik zit er ook een beetje mee. Ik voel wat tegenstrijdigheden.

We zoomen nog wat in. We zijn bij een bebouwd stuk tussen de Aelbrechtskolk (ja, vernoemd naar die Aelbrecht die ervoor zorgde dat de waterverbinding tussen Delft en de Merwe kwam) en de Schans. Zoals de naam al suggereert is de eerste straat statig en ligt aan het water die de hertog liet graven. Een gewaardeerd historisch stadsgezicht. Daar achter, vroeger lager gelegen, de arbeiderswijk. Deze twee straten waren verbonden door verschillende kleine steegjes en trappetjes die zoveel meer waren dan een passage. Ze bevatten vaak meer leven dan de statige straten bij elkaar.

Tegenwoordig vinden we op dit plot Sahan, een Turkse supermarkt keten met een rijk aanbod van Turks diepvries snacks tot glitterbestek. Toegankelijk vanaf de Schans. De winkel is erg diep en ik denk dat maar weinig bezoekers beseffen dat de groenteafdeling eigenlijk aan de Kolk ligt. Boven dit deel zit een blok waar ateliers en werplekken zitten. De steeg is dichtgezet. De verkaveling is niet heel duidelijk omdat beetje bij beetje is ontwikkeld en gegroeid. Maar wat is er met dit blok?

Het wordt gesloopt. Voor woningen. Door een ontwikkelaar en ontwerper uit Amsterdam (!). Ze noemen het gebouw een doorn in het oog. Dat dit pand niet past in Delfshaven. Ik ben het zo ontzettend niet eens met dit statement en het beoogde plan. Daarom wil ik graag dat jullie meekijken met wat ik denk dat wél zou kunnen.

Ook een eigen bril?

Bent u als ontwerper op zoek naar visie binnen het ontwerpvak?
Of heeft u al een sterke visie op de bebouwde omgeving maar gaat
communiceren niet zo lekker?

MELD U NU AAN VOOR DE CURSUS!

Kosten voor volledige cursus: € 2314,-

Inhoud cursus

MODULE 1 - observatietekeningen

U wordt de wijk ingestuurd. Dit semester is dat Delfshaven. Ieder weekend tekent u 2 à 3 locaties naar keuze. Het is de bedoeling dat u in de eerste module tekent wat u ziet (indien nodig dus een echte bril opzetten). U bent een passieve aanschouwer en tekent monochroom met pennen, fineliners en stift in dezelfde kleur om alle elementen in uw tekening dezelfde nadruk* te geven.

BIJEENKOMST

Hier vertelt u de medestudenten wat u allemaal getekend heeft en wat u opvalt in de wijk. Alles wat u vertelt dat niet duidelijk te zien is op de tekeningen noteert u.

MODULE 2 - droomtekeningen

U tekent dezelfde locaties opnieuw. Hierin verbeeldt u de notities van de bijeenkomst en andere associatieve gedachtes die bij u opkomen. Realisme wordt niet gewaardeerd.

BIJEENKOMST

Diploma uitreiking! U kunt nu actief communiceren en toelichten waar uw interesses liggen! Borrel ter afsluiting.

Mijn eerste reeks tekeningen zijn observatietekeningen die ik op locatie heb gemaakt. Vervolgens wilde ik verbeelden wat voor mij fascinerend is aan die plek en wat me opviel tijdens het tekenen. Om dit te kunnen communiceren ben ik daarna dus een tweede reeks tekeningen gaan maken voor diezelfde plekken. Deze tekeningen zijn meer een soort droombeelden waarin ik bepaalde eigenschappen overdrijf of het gevoel wat ik bij die plek heb verbeeld.

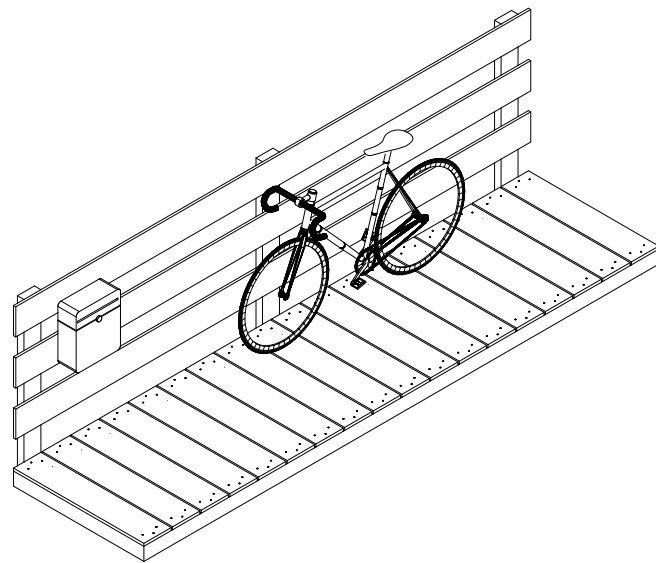
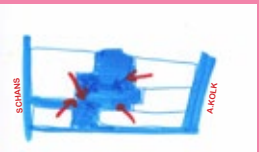

Tekenend onderzoek

De methodiek!

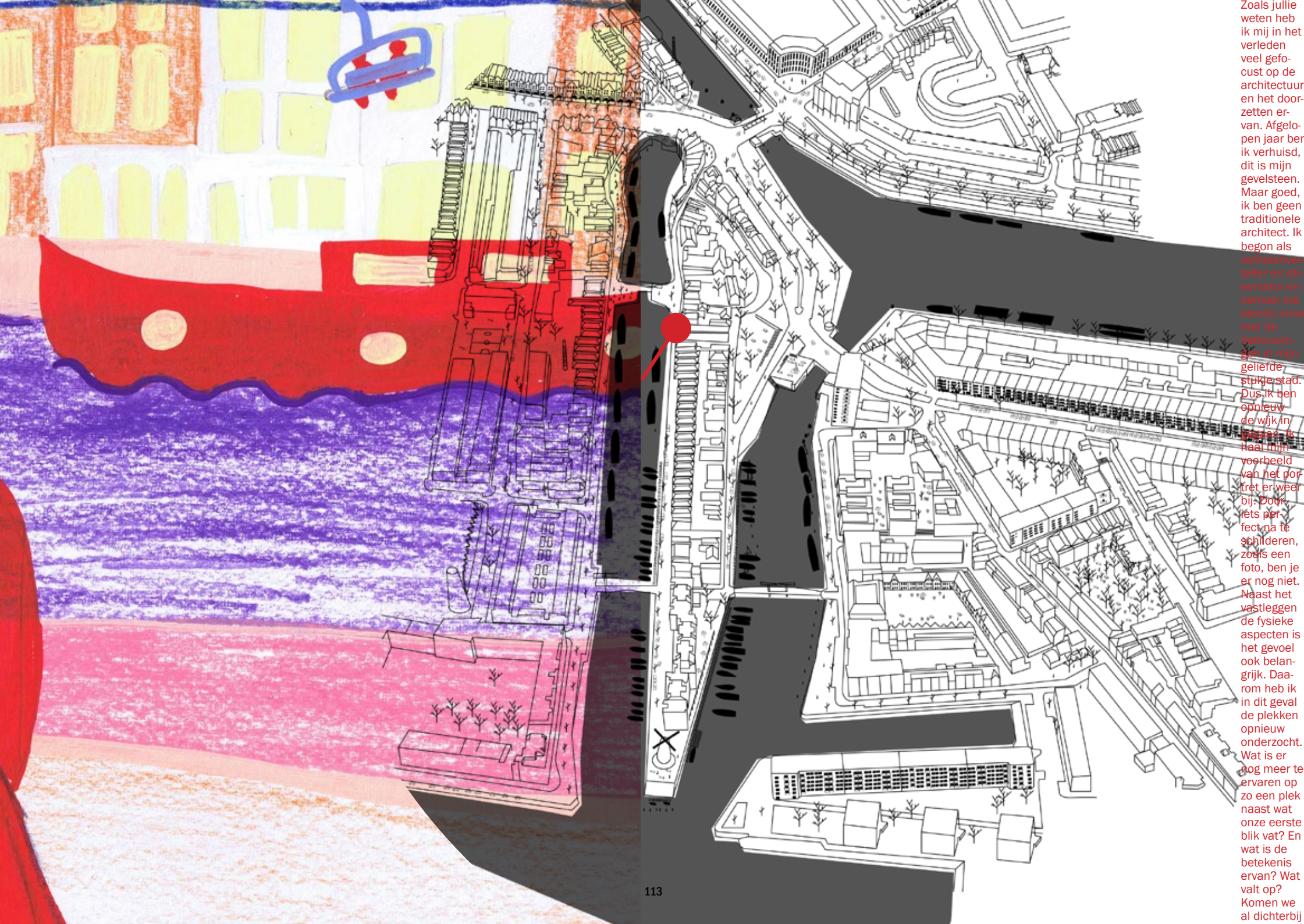

Grondlegger van de methodiek,
Marjolijn Vrolijk, met haar droom- en
observatietekening van de Schiedamseweg
te Rotterdam.

Voorhaven

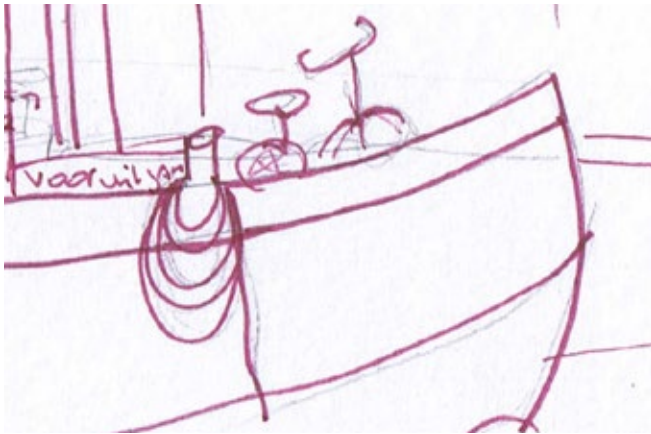
Zoals jullie weten heb ik mij in het verleden veel gefocust op de architectuur en het doorzetten ervan. Afgelopen jaar ben ik verhuisd, dit is mijn gevelsteen. Maar goed, ik ben geen traditionele architect. Ik begon als verhalenverteller en observator en bemoei me steeds meer met de bebouwingen in mijn geliefde sturke stad. Dus ik ben opnieuw de wijk in gegaan. Ik haal mijn voorbeeld van het portret er weer bij. Door iets perfect na te schilderen, zoals een foto, ben je er nog niet. Naast het vastleggen de fysieke aspecten is het gevoel ook belangrijk. Daarom heb ik in dit geval de plekken opnieuw onderzocht. Wat is er nog meer te ervaren op zo een plek naast wat onze eerste blik vat? En wat is de betekenis ervan? Wat valt op? Komen we al dichterbij

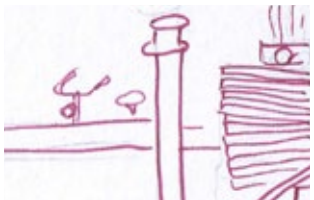
Dutch
Pinball
Museum

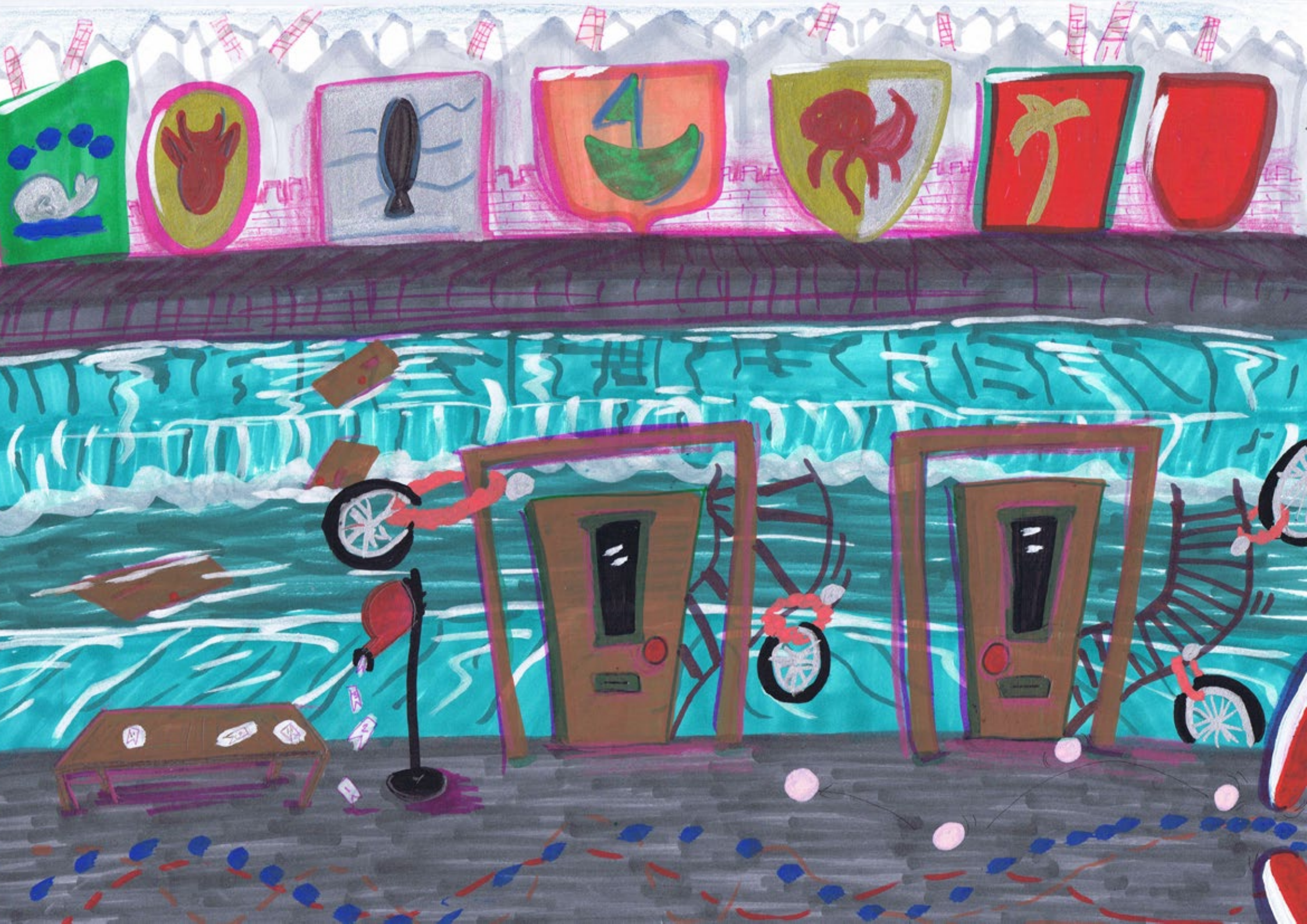

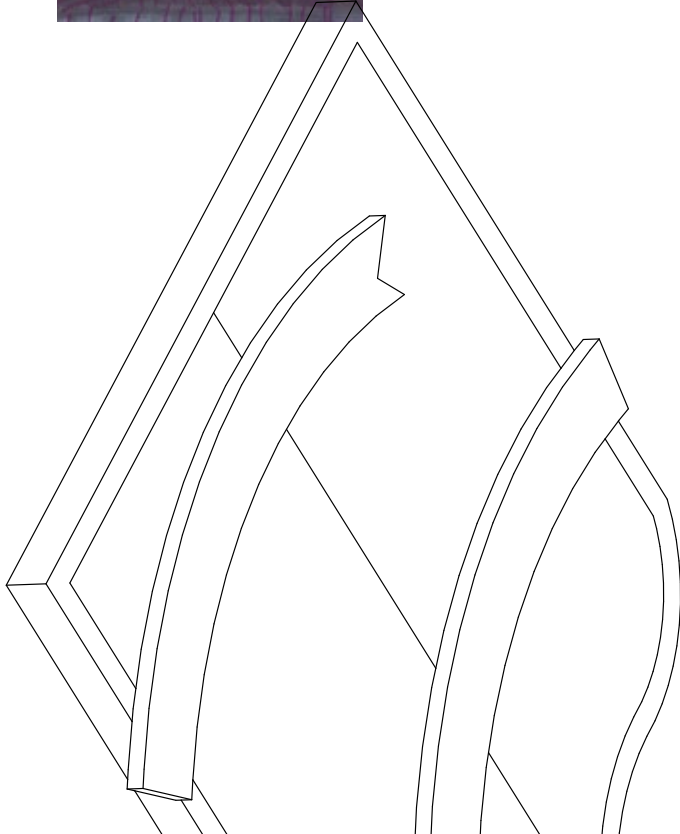
Rotterdam

Ook vaarders moeten fietsen en ook vaarders personaliseren hun voortuin! De brug heeft een keurige brievenbus, naambordje en zelfs de varende voortuin staat vol met fietsen.

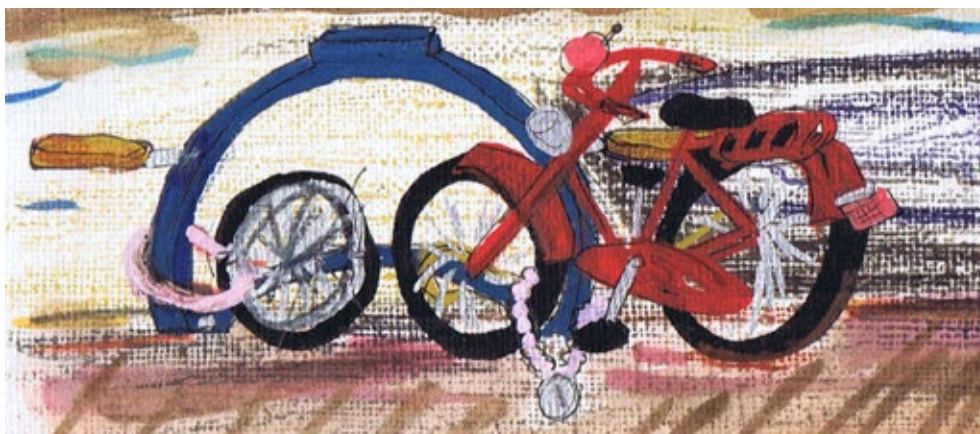

Drijvende stoffage moet ook geëtaleerd worden!
De bruggen zijn net voortuintjes en zijn net een voordeur.

van wat dan
het juiste
portret van
Delfshaven
zou kunnen
opleveren?
Of mis ik nog
anekdotes?
Rariteiten?E-
ven terug
naar het plot.
Voordat we
de toekomst
bespreken
wil ik weer
even in het
Verleden
duiken.Dit
keer starten
we in 1900.
Het bom-
bardement
suist nog in
mijn oren
en verdoofd
mijn geheu-
gen. Daarom
heb ik het
zo goed
mogelijk en
logisch gere-
construeerd.
Ik ligt het
belangrijkste
doel:Aan de
Schans was
rond 1900
een fabrieks-
ruimte. Daar-
naast nog
een kleiner
pandje. Aan
de kolk ook
drie kleinere
pandjes. In
één woonde
een failliet
lithograaf.
De andere
panden,
meen ik mij
te herinne-
ren, hadden
bijvoorbeeld
een winkel
op de bega-
de grond. De
fabriekshal
zocht het
pandje
ernaast en
betrok dit
erbij. Uitein-
delijk werd
het pandje
gesloopt en
kwam er een
uitbreiding.

Fietsslot

Vaardeur

De vaardeur geeft een smoel, voordeur, voortuin en aanzicht voor de boten die aanmeren. Ook is het de voortuin en het hek waar alle fietsen worden neergezet.

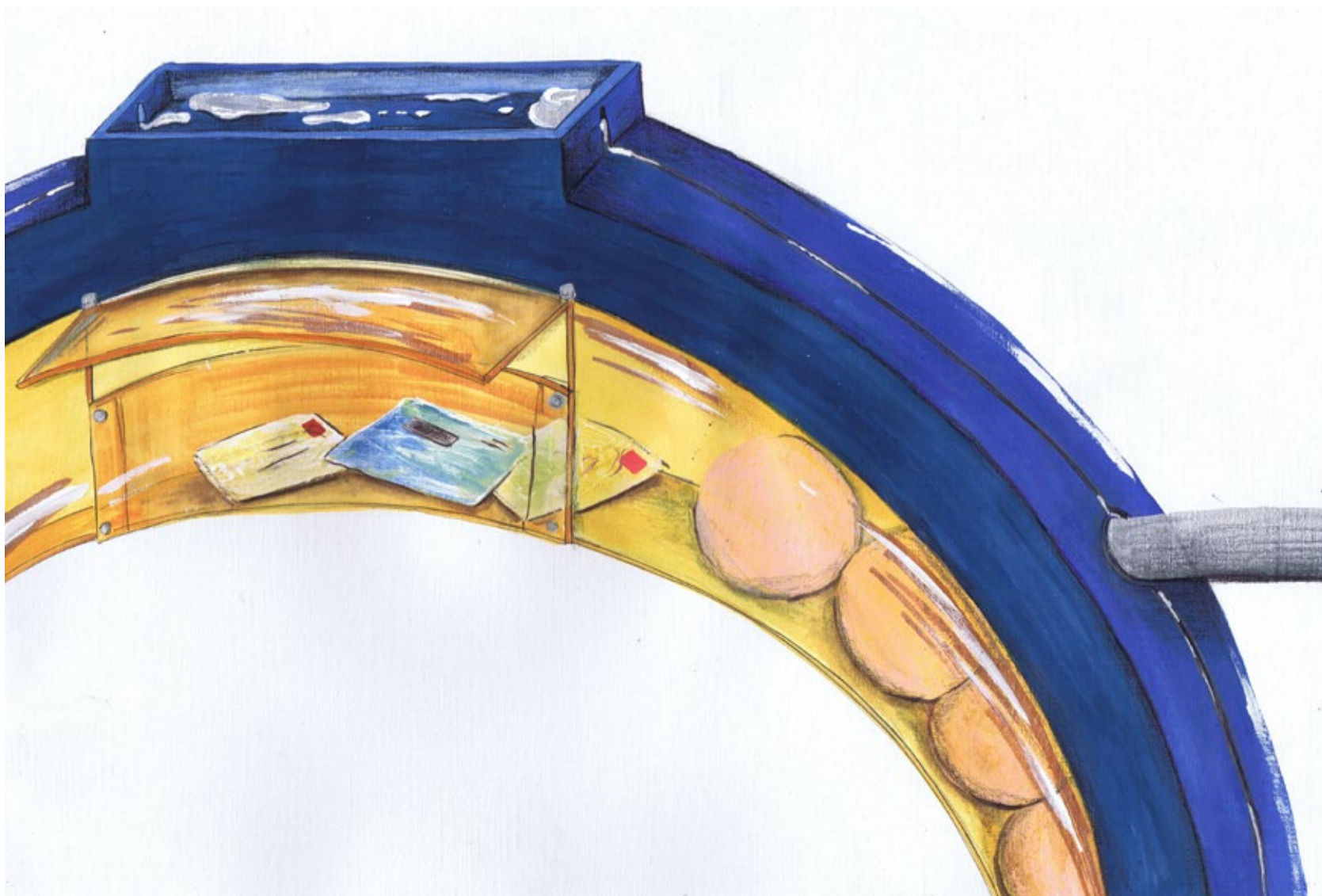

Deurknop

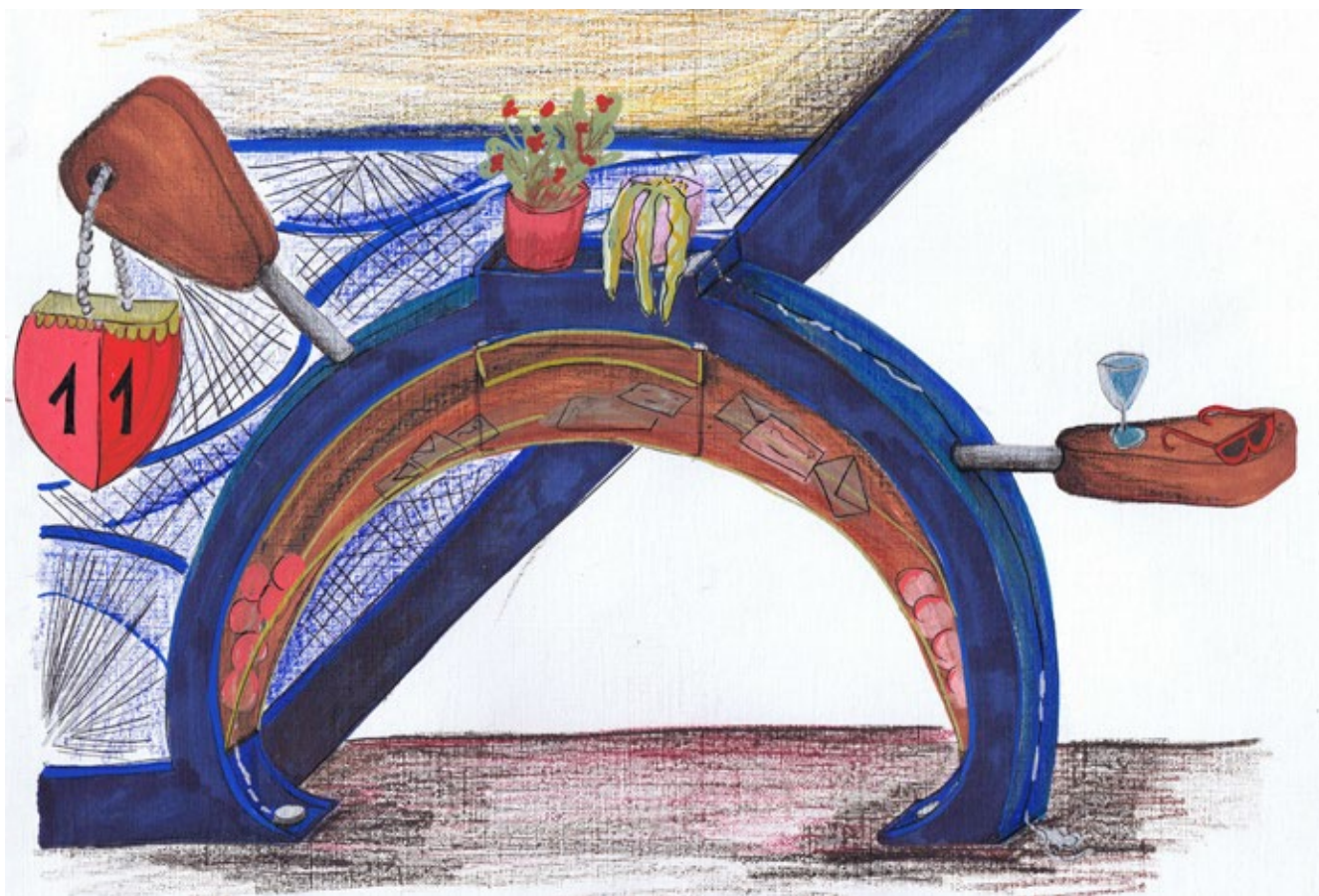
Loopbrug met spaken.

Mobiele gevelsteen

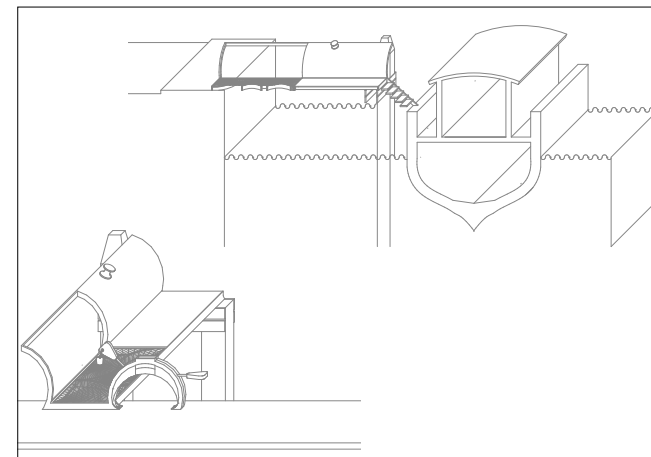
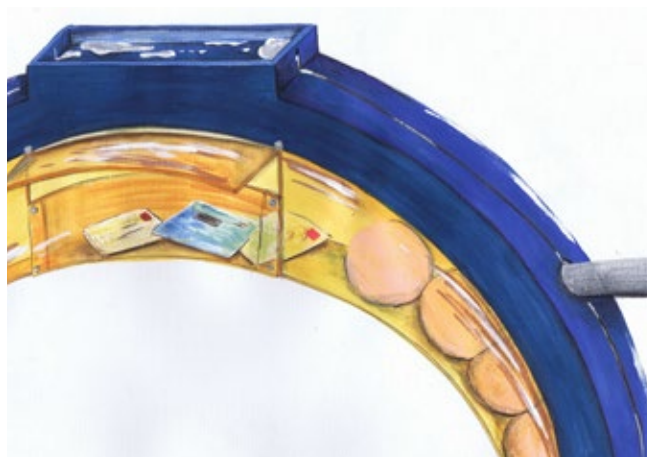
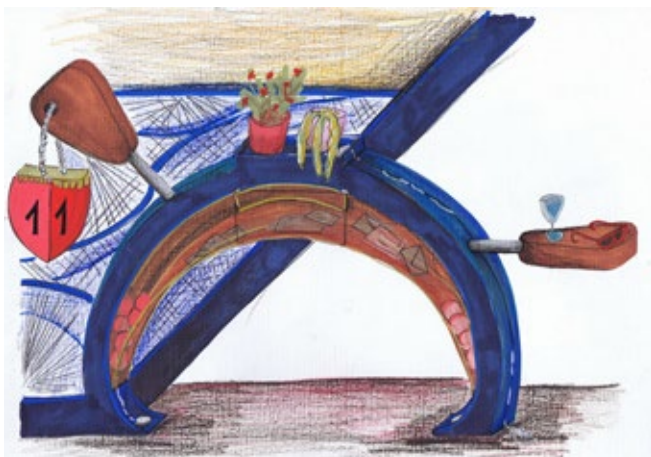

Fragment van brievenbus en
afwatering voor sokkel.

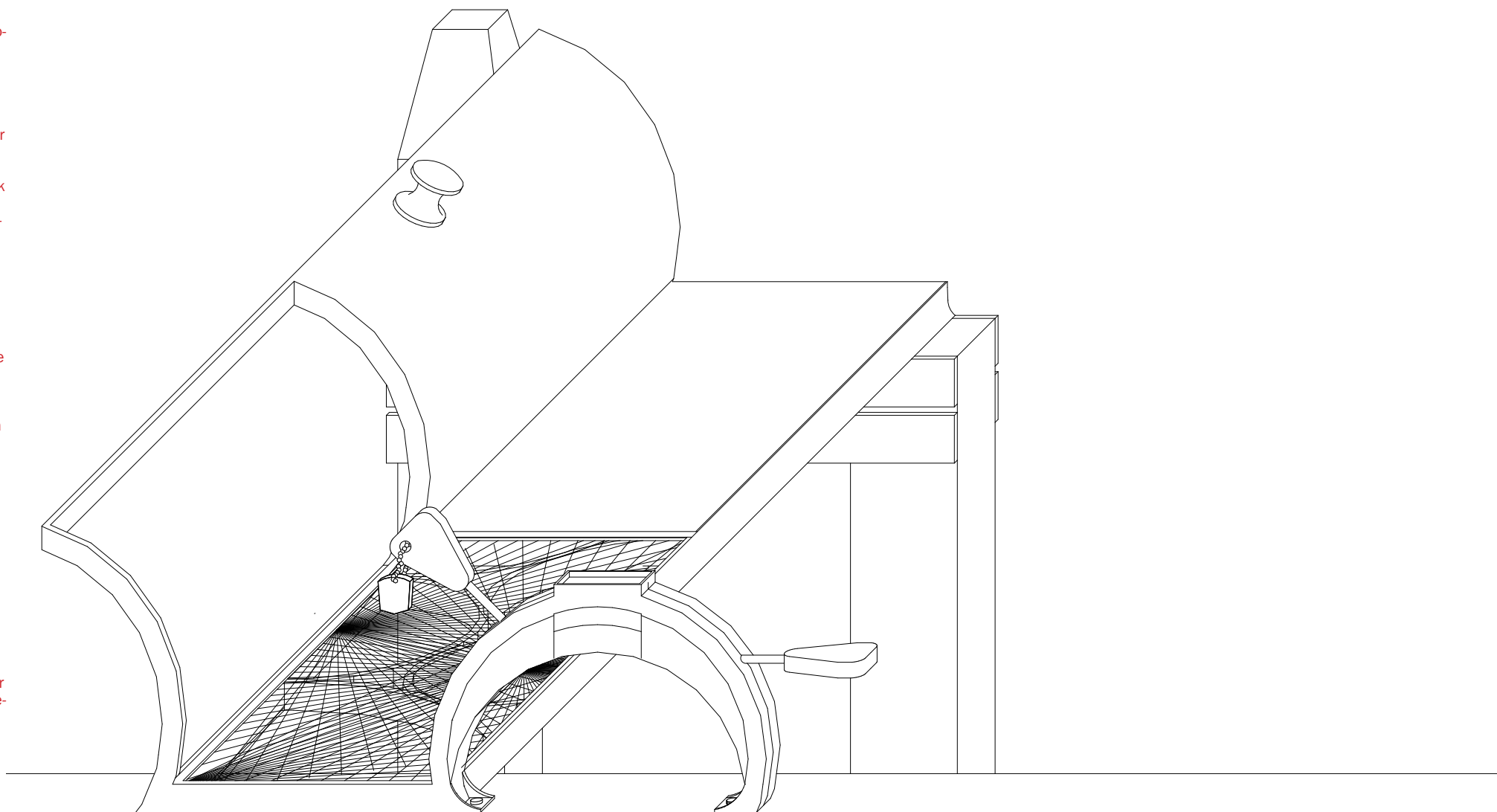
Entreeboog fungeert als zitje, signalement, brievenbus en plantenhouder.

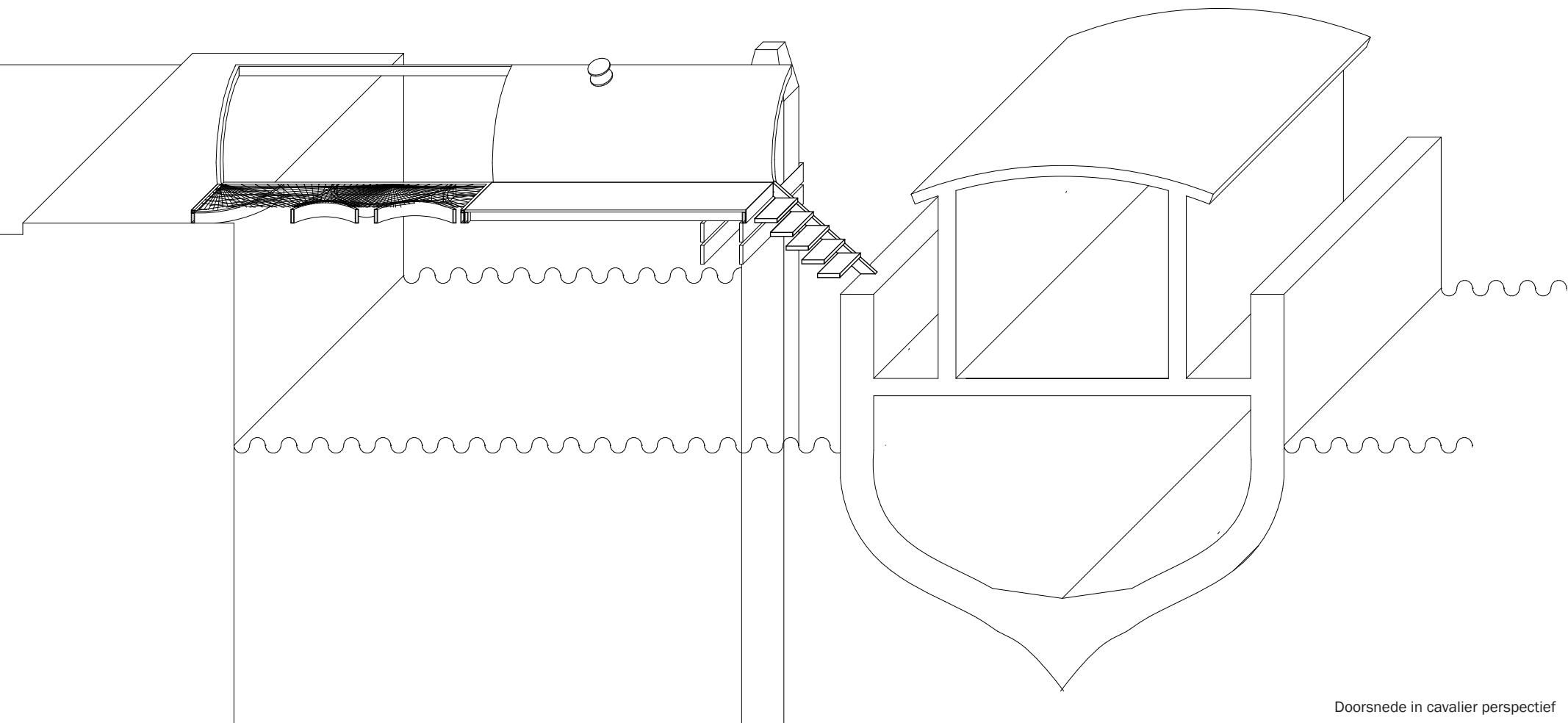

Tekeningenreeks Voorhaven
Van links naar rechts: observatietekening, droomtekening, aanzicht ontwerp, fragment voordeurslot, fragment brievenbus en lijntekeningen in cavalier perspectief.

Volgens
eiste deze
partij meer
ruimte en
vulde het de
leegtes tus-
sen hen en
de pandjes
aan de Ael-
brechtskolk.
Een buiten-
ruimte werd
ingenomen
en de pand-
jes werden
er een voor
een bij geko-
cht. Steeds
meer woon-
ruimte ging
verloren en
werd toe-
geëigend. Er
kwam een
broodma-
chinefabriek
die steeds
meer veran-
deringen
doorvoerde
en beetje
bij beetje
groeide het
plot dicht.
De verdie-
pingen in de
oude pand-
jes verdwe-
nen. Wat
eerst begon
als een
verbouwing
resulteerde
uiteindelijk
in sloop en
nieuwbouw
aan de
Kolkzijde.
En ja hoor,
weer wordt
het oude
Delfshaven
beetje bij
beetje om-
singeld door
de ontwikke-
lingen die
zich voor-
deden. Zo
luiden de
kranten in
196x. "Mo-
dern pand
doorbreekt
gevelfront".
Vermoede-
lijk vestigde
zich een
aantal jaren

Axonometrie in cavalier perspectief

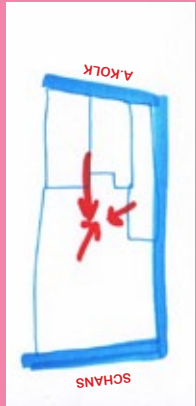
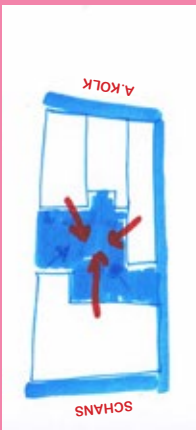

Doorsnede in cavalier perspectief

Fragmenten uit WhatsApp gesprekken met een van mijn beste academiervrienden tijdens het afstuderen. We zijn samen begonnen en ook kort na elkaar klaar.

18-02-2024 ✓ Zo rot dat dit afstuderen zoveel met een mens doet	✓ ik zit outfits voor mn afstuderen te bekijken HAHAHAH
18-02-2024 Ff heel anders dan afgelopen maanden me afstuderen	03-01-2024 Ik wil gewoon verdomme die kast maken anders komt het er pas van na ...
15-02-2024 ✓ Maar hoop echt dat dit na het afstuderen wat minder wordt	01-01-2024 Laten we gewoon stoppen met afstuderen
15-02-2024 ✓ Maak eerst ff je afstuderen af 🤔🤔🤔🤔🤔🤔🤔🤔🤔🤔	28-12-2023 Je wordt ook wel echt mega gepusht om alles te overwegen in z'n afstud...
12-02-2024 Niet perse van fuck you afstuderen en academie maar meer van het is go...	28-12-2023 Agh na je afstuderen wordt je automatisch fit omdat de helft van de stres...
12-02-2024 Lieve familie, Zoals jullie weten mag [redacted] s. afstuderen , nog even ...	23-12-2023 ✓ net mijn afstuderen die ornamenten aahahaha
10-02-2024 Is [redacted] niet na ons begonnen met afstuderen ?	17-12-2023 ✓ Lig nu in bed te panieken voor m'n afstuderen
08-02-2024 Maar heb dus nu denk al 3x migraine gehad tijdens het afstuderen .. terwi...	12-12-2023 ✓ Omg eerst maar afstuderen
06-02-2024 ✓ na ons afstuderen doen we dagje snowworl	06-12-2023 Vanavond weer aan t afstuderen
06-02-2024 [redacted] mag ook al afstuderen	29-11-2023 jou afstuderen is ook een soort antwoord op, ik ga definitief geen technis...
05-02-2024 ✓ 📷 Tijdens ons afstuderen jassen we er gewoon 2 Britse monarchen do...	28-11-2023 MARJOOOO IK HAAT AFSTUDEREN

Gezonken schepen

Dit afstudeerproject begon met een open bevraging van de bestaande ontwerppraktijk. Het tekenend onderzoek heeft uiteindelijk in een aanvullende ontwerpmethodiek geresulteerd. Logischerwijs is er veel getest en ontworpen, zoals ook te lezen is voorin het boek en te zien op het zijspoor.

Desalniettemin gaat het daar vooral over wat er geprobeerd is vóór de val van het kwartje. Nadat ik weer op koers ben gekomen ben ik op verschillende locaties aan de slag gegaan om op een ingreep te studeren. Sommige locaties heb ik gaandeweg weggestreept omdat ze simpelweg niet aansloten op mijn methodiek. Zoals te zien is op het beeld van pagina 35 met de stoffagelagen op de bouwlaag, gaat het in dit project vooral om de overgangszone tussen publiek en privé. De stoffagelagen komen binnen en buiten op het gebouw. Daarom zijn de ontwerpen in de publieke ruimte uiteindelijk afgevallen. Uiteraard kunnen mensen deze plekken ook toe-eigenen, graag zelfs, desalniettemin is dit een studie apart over het gebruik van de publieke ruimte. Ook heb ik nog gekeken naar het natuurinclusieve aspect en heb ik mij zelfs verdiept in wat de ideale stoffagelaag voor dieren zou zijn. Langzaam dobberde ik bij deze ontwerpen weg van mijn eigen uitgangspunten. Desalniettemin zijn er ook wat twijfelgevallen. Zo zat de ingreep voor de Voorhaven letterlijk tussen wal en schip. De boten zijn binnen en de kade buiten, maar er is geen bouwlaag. Dit ontwerp is toch gebleven omdat het wel gaat om een binnen waar iemand verblijft en woont. De bruggen die ik zie als voortuinen bewijzen dat deze casus dus kon blijven.

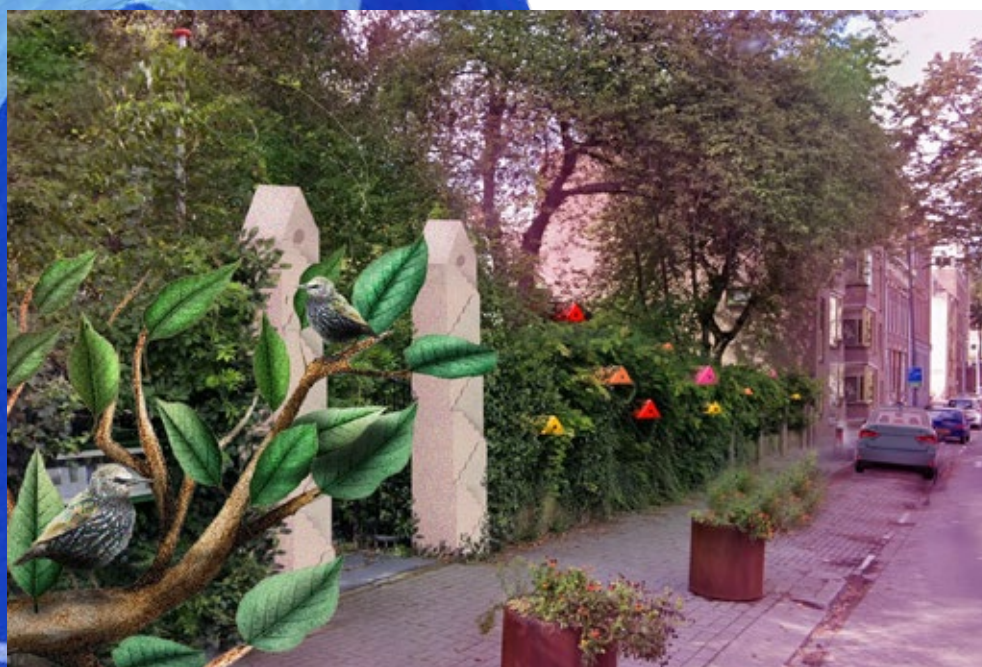
De Tovertunnel was ook zo een twijfelgeval. Een locatie waar ik met pijn in mijn hart afscheid van

heb genomen. Het gaat hier om een tunnel tussen twee straten waar overdag mensen heen en weer lopen, voor boodschappen of om hun kinderen te halen. In de avonduren spelen zich hier wat minder legale dingen af. De tunnel heeft een hek zodat daklozen er niet meer kunnen slapen en de blowers ergens anders heen moeten. Dit trok mij tot deze locatie. Mensen zonder woning hebben ook recht op hun stoffagelaag, een gepersonaliseerde plek. Daarom bedacht ik hier een tijdelijke opvang die de ruimte deelde met de tunnel, zodat mensen er nog steeds heen en weer konden lopen. Ik bedacht een spiegelhek, tegels met asbakken, hangmatten om te hangen... toch ben ik van mening dat het tijdelijke verblijf om generieke oplossingen vroeg, voor iedereen die daar zou willen verblijven. Daarom is de tovertunnel afgevallen. Ik vind het nog steeds een relevant vraagstuk, juist omdat personalisatie van een plek voor iedereen belangrijk is, maar de oplossing hiervoor ligt eerder bij het oplossen van de problematiek rondom de opvang van mensen in een kwetsbare situatie.

Omdat het ontwerpen en het wegstrepen van deze zelfde ontwerpen op verschillende locaties in Delfshaven wel een belangrijk deel van dit project is, laat ik een deel ook zien in dit procesboek. Ik noem de afgevallen ontwerpen mijn gezonken schepen.

Beelden Schat van Schoonderloo

hierna de
supermark-
teten Bas
van der
Heijden. Ik
zag namelijk
vaak ad-
vertenties
voor "finke
winkeljuf-
frouwen"
voor achter
de toonbank
op dit adres.
De kleine
boter-kaas-
en-ele-
renwinkels
maakten
uiteindelijk
plaats voor
de super-
marktke-
ten. Deze
voegde
nieuwbouw
tot aan
de plek,
met kan-
tooruimte
boven de
winkel, en
uiteindelijk
bleef er
een woning
over. Aan
de Schans
kunnen we
zien hoe
het beeld
steeds heeft
meebewo-
gen met de
behoeften.
Annexatie
van het
oude huisje,
toevoe-
ging van
dakkapel,
nog meer
dakkapel,
wijzigingen
voor de
winkels,
toevoeging
lufel, hek,
reclamebord
en ergens
is zelfs een
verdieping
gesloopt
toen extra
ruimte aan
deze kant
overbodig
was. Wat we
nu zien is
een lapjes-

Beelden diverse ontwerpen Piet Heynsplein

BAS VAN DER HEIJDEN N.V.
 vervaagt voor ingericht Oude 32ndig 172 en
 ingericht Schans 8

● **EERSTE VERKOOPSTER of VERKOPER**
 Zij 172 draagt ons voor de dagelijkse gang van zaken voor de vloerwerk- en vloerwerk zeer vakkundig.

● **FLINKE JUFFROUW**
 voor de verhoging van de textiel- en hout-landelijke artikelen-afdeling.
 Prettig zelfstandig werk, lang jaar.
 Adres: de 172 Schans 8, de 172 Schans, of
 belangrijke kantoor Amsterdam 13, Nederland.

Piet Heynsplein 4

Beelden diverse ontwerpen Piet Heynsplein

deken van
tijdsperken.
Wie goed
kijkt ziet
zelfs nog de
bootmasten van de kolk
uitsteken.
De kolkzijde
is sneller
toe te li-
chten. De
pandjes
werden bee-
tje bij beetje
bijgekocht
maar in de
gevel zagen
we geen
drastische
verande-
ringen tot
en met de
sloop en
nieuwbouw.
De plint is
na het ver-
trek van de
broodma-
chinefabriek
waarschijn-
lijk dichtge-
zet, maar
verder oogt
alles nog
hetzelfde
als de foto
uit het krant-
tenartikel uit
196x. Terug
naar nu en
mijn impas-
se. Dit alles
wordt dus
gesloopt om
plaats te
maken voor
twee woon-
blokken
die via de
kelder met
elkaar ver-
bonden zijn.
Alhoewel ik
zelf claim
dat de accep-
tatie van
alle tijds-
lagen nodig
is voor het
vormen van
Delfshaven,
oftewel het
accepteren
van oud én
nieuw, heb
ik een kriti-
sche houding
richting

de huidige plannen. Nieuwe dingen beamen het steeds veranderende karakter van Delfshaven. Maar dit plan gaat uit van het rechtzetten van een "fout". Terwijl dit plot een miniatuur van mijn theorie van Delfshaven is en dus geen fout maar zeer passend is. Overal waar je kijkt zie je een overlay van periodes. En bij dit plot dok. We zien in dit model eigenlijk de dezelfde dingen als bij het ontstaan van heel Delfshaven. Dus het pand laten passen in wat Delfshaven zou zijn klopt niet. De verhalen en het gevoel, die ook de identiteit vormen zijn niet meegenomen en net zo min de ongeschreven regels. Daarom moet er gekeken worden hoe het huidige plot deze zehoe behoeften, woningen dus, kan ondersteunen. Dus voor de duidelijkheid, puur

Piet Heynsplein 4

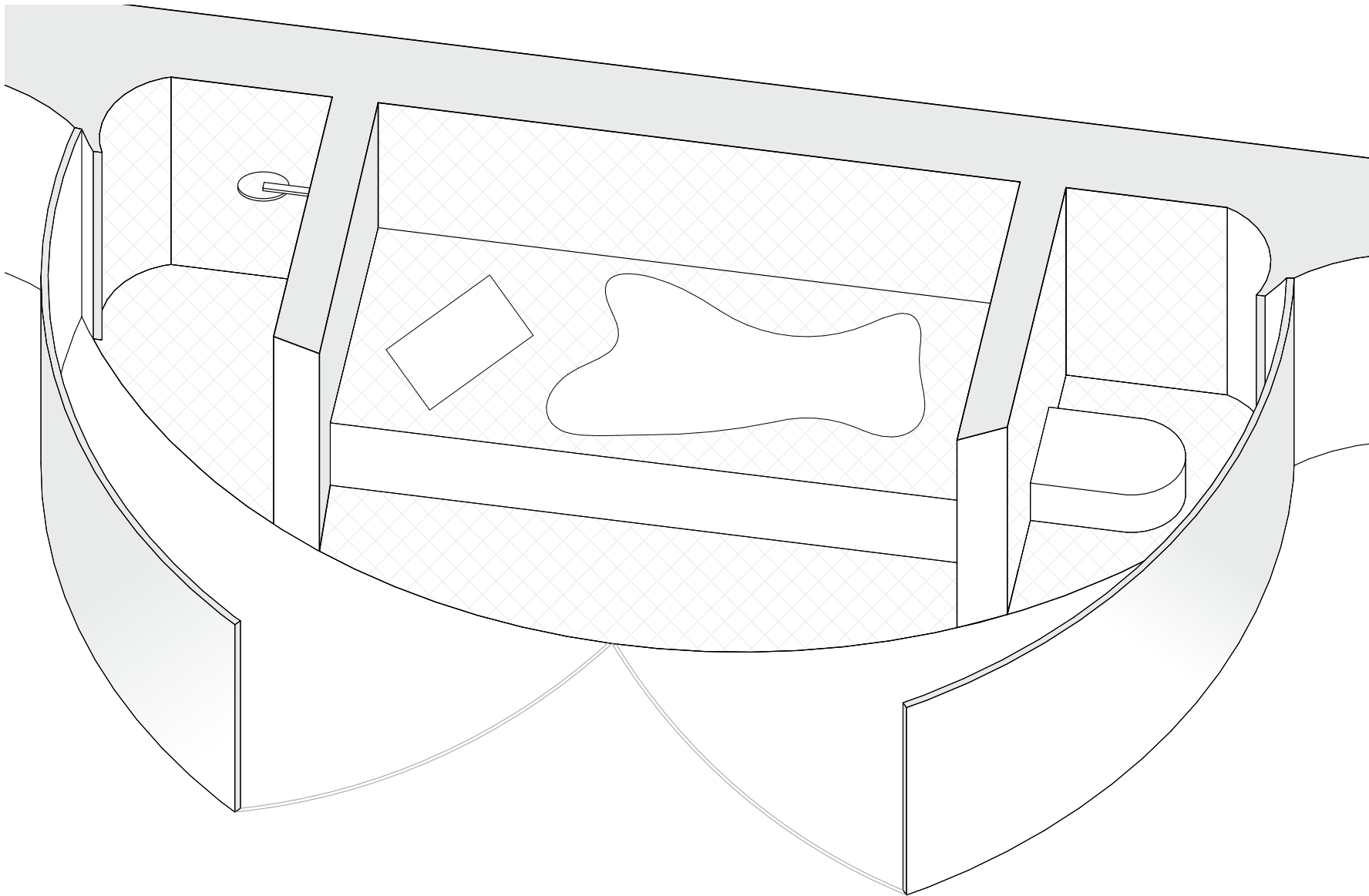

conserveren
beaam ik
net zo min,
maar er zijn
geen goede
of foute
ingrepen
meer. Daar-
om is totale
sloop in
mijn optiek
ondenkbaar.
Het herhaalt
namelijk
een tendens
uit het
verleden
van dit plot
die ik minder
beaam: het weg-
duwen van
alternatieve
program-
ma's die
meer econo-
mische afhanke-
lijkheid van
het pand
veroorzaak-
ten. Dus
we denken
verder.
De vers-
chillende
tijdslagen in
Delfshaven
zien we dus
niet alleen
tussen de
panden op
straat, maar
ook als we
inzoomen
op de ge-
bouwen zelf.
Daarom zou
het voor nu
interessanter
zijn om de
bestaan-
de structuur
in te zetten
om toch iets
uit het ver-
leden recht te
zetten: het
terugbren-
gen van het
gemengde
programma
in dit plot.
Het stukje
nog verder
laten dicht-
groeien aan
de hand van

Voormalig ontwerp plint Aelbrechtshoek

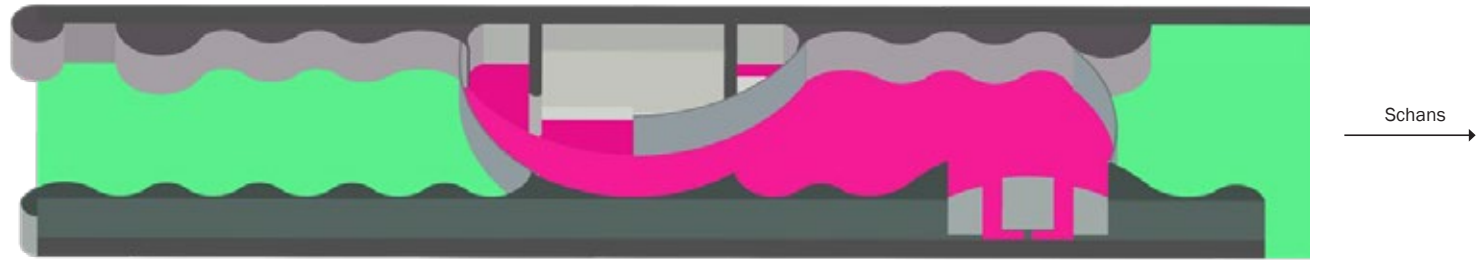
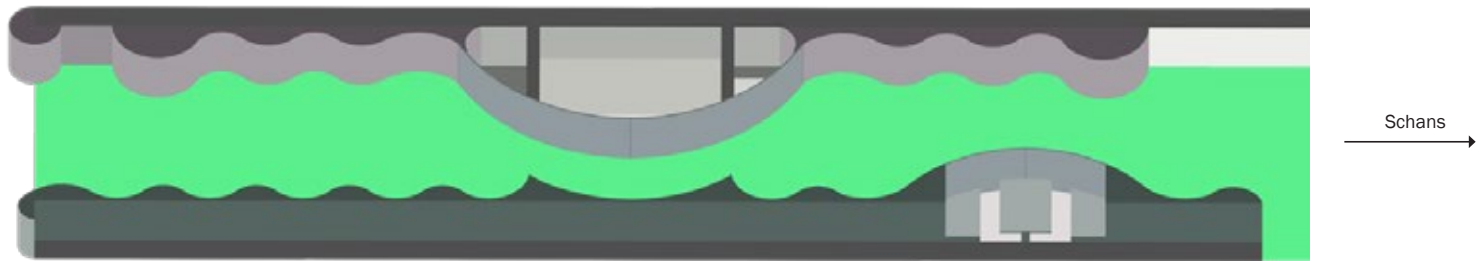
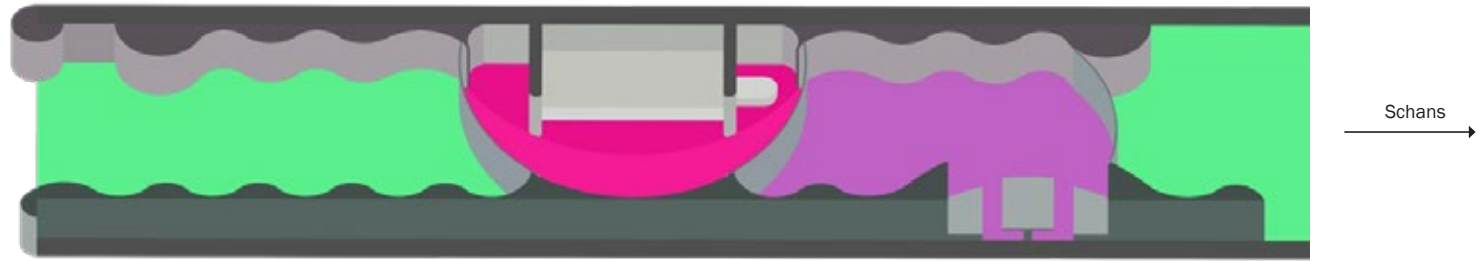

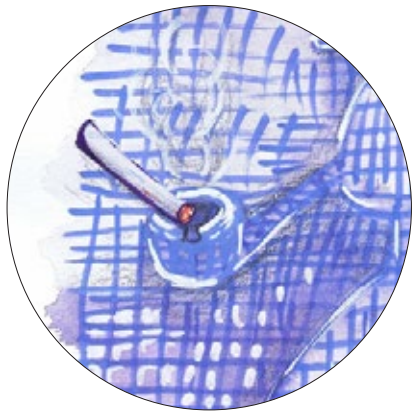

Spiegelend verblijf

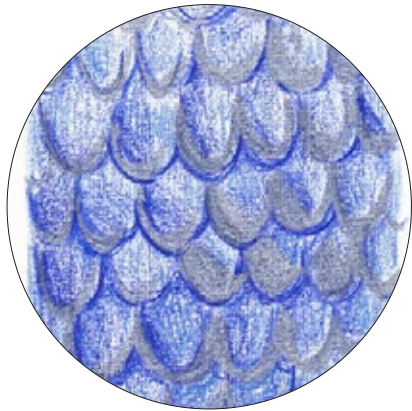
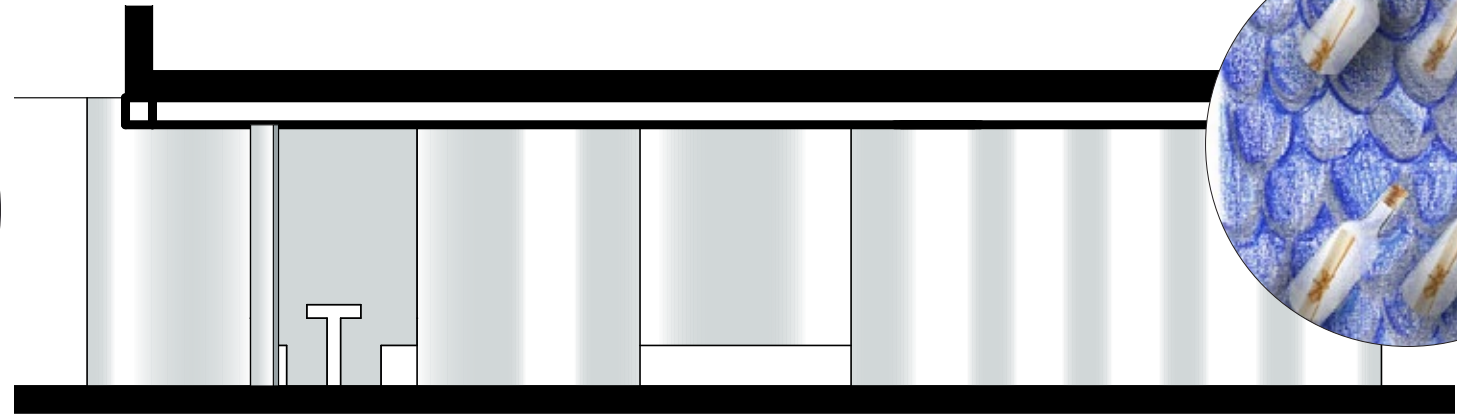
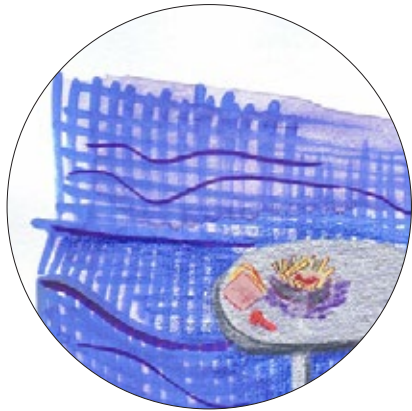
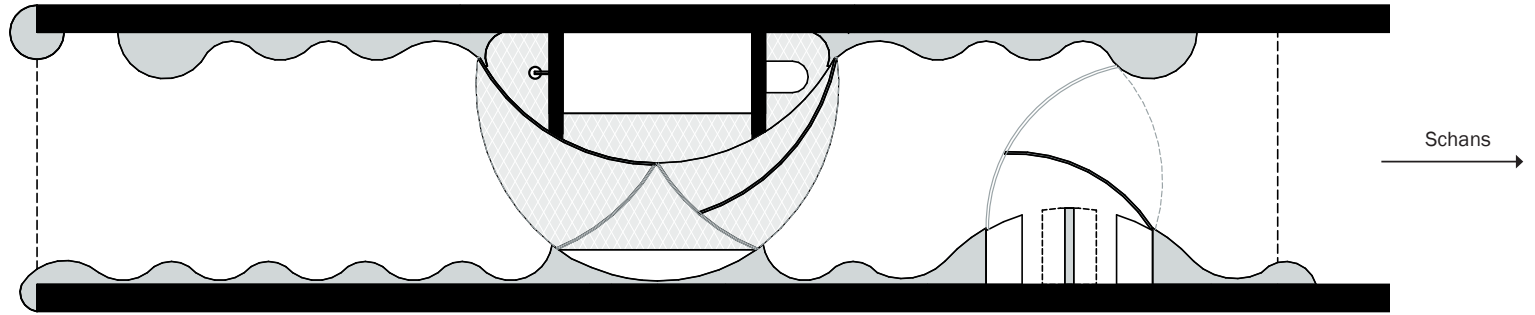
beeld van het voortborduren op die identiteit. Ik denk niet eens dat Delfshaven per se iets nodig heeft. Ik denk wel dat de architectuur deze manier van kijken nodig heeft. DAAROM EEN UTOPIE – meerdere opties/verhalen/ingrepen Dus het is nog steeds zo vaag als dat het was, maar ik denk dat ik stapje voor stapje helderder ga worden. Omdat dit ook voor mij nieuw is, wil ik kijken hoe die identiteit van de plek, gecombineerd met de o-zo-moeilijk te definiëren menselijkheid tot een ingreep kan leiden. Ook wil ik tekeningen opknippen en opnieuw bouwen (locatie specifiek) en gewoontes gebruiken (mens eigen) in het ontwerp. Dit wil ik doen door de verschillende ingrediënten te gaan ontleden te gebruiken als bouwstenen.

Ontwerp Tovertunnel "Spiegelnd verblijf"

Aelbrechtskolk | Voorhaven

Dank

Mijn afstudeerproject zou zeker niet de honderden tekeningen en deze 200 pagina's rijk zijn zonder de onvoorwaardelijke steun van iedereen om mij heen.

Allereerst dank aan mijn afstudeercommissie voor alle energie en input bij de peilingen, ook als deze eindeloos lang waren door de vele discussies.

Madeleine, bedankt dat je dit altijd bent blijven pushen om het project net nog wat extremer en gekker te maken. Dat is precies waarom ik naar jou ben toe gekomen. Florian dank ik voor zijn altijd aanwezige enthousiasme en de bevragingen om het verhaal nog net wat beter te krijgen. Caspar dank ik voor het behouden van de koers en het vasthouden van de rode draad. Paul ook bedankt voor het zijn van de extra critic en je interesse in mijn project.

Mijn collega's Ayla, Eelco en Steven van JADE architecten voor het meekijken, meedenken, de steun en natuurlijk het verlenen van al die verlofdagen.

Também agradeço a toda inspiração que veio do Brasil, em especial o apoio da minha amiga Camila que mesmo de longe sempre torce por mim e apoia o que faço. Obrigada!

Ook dank ik alle vrienden die ik heb gemaakt op de Academie en bij Verhip.

RJ voor alle ijsjes tijdens de coronazomer, Charlotte op wie je kunt bouwen als een huis, Anneke mijn wandelbuddy tijdens de coronawinter.

De meiden. Gurls, allemaal ontzettend bedankt voor de vriendschap en de steun. Ari die altijd de rust weet te bewaren en wiens kalmte soms zelfs mij bereikt. Milou voor de pogingen om te sporten. Dogterom voor de belletjes om elkaar moed in te spreken en je vaste paraatheid om iets leuks te doen. Lu voor de gesprekken, kritische preken en onze eindeloze behoefte om elkaar te stangen. Menso, jij bleef me continu herinneren aan wat van zelfsprekend is, maar wat soms toch herhaalt moest worden: altijd plezier houden in wat je doet. Bedankt!

Joey, mijn academie b*tch. Mijn grote vriend vanaf dag 1 (of daarvoor, enge stalker?!). Al die lange avonden met bellen, klagen, huilen, kletsen maar vooral heel veel lachen! Wat had ik zonder jou ontmoeten?

Mijn familie en met name Miemskie en Geer voor de liefde en het geduld (van Miemskie dan) en het

gevraagde of ongevraagde advies van Geer als hij last kreeg van ongeduld.

Mike, ja Mike waar moet ik beginnen? Ik heb je net afgekapt aan de telefoon omdat ik mijn dankwoord nog moest typen... Dank je voor de onvoorwaardelijke steun, het vertrouwen in mijn kunnen. Bedankt voor je luisterende oor, alle zorg en liefde. Maar vooral bedankt voor wie je bent: je onomstootbare blijheid en je fantastische oneliners.

Zonder tekenen had dit project niet kunnen worden wat het is. Daarom bedank ik tot slot alle tekenleraren die ik ooit heb gehad, dus ook die in Brazilië: Agradeço todos os professores de desenho que tive, pois sem desenho e sem um pouco de técnica nada disso teria sido o que é agora. Não sou nada quando não desenho.

Bronnen

Relevante literatuur

Koolhaas, R. (1978). *Delirious New York: A retroactive manifesto for Manhattan*.

Van Ulden, E., Heussen, D., & Van Der Ham, S. (2015). *De stoep / druk 1: ontmoetingen tussen huis en straat*.

León, Á. (2018). *Guia fantástico de São Paulo*.

Mau, B., & Koolhaas, R. (1995). *S,M,L,XL*.

Kaijima, M., Kuroda, J., & Tsukamoto, Y. (2001). *Made in Tokyo: Guide Book*

Koolhaas, R. (2004). *Content*. Taschen America Llc.

Prins, A. (2021). *Wonen. De fascinerende gelaagdheid van een alledaagse bezigheid*.

Van Der Pol, L. (2023). *Met karakter !: getekend*, Lies.

Tekeningen

Alle handtekeningen zonder vermelding op pagina zelf zijn van eigen hand

Schilderijen

Alle schilderijen zonder vermelding op pagina zelf zijn van eigen hand

P. 4-5: museodelprado.es

P. 16: topotijdreis.nl

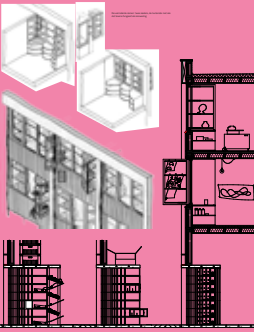
P. 28-29 Stadsarchief Rotterdam

P. 30 Beelden uit *Microcosm, or, A picturesque delineation of the arts, agriculture, manufactures, &c. of Great Britain*' door W. H. Pyne (1808)

Fotografie

Alle foto's zonder vermelding zijn gemaakt in eigen beheer.

P.67 Waslijn Singapore: <https://projectsbyjane.blogspot.com/2012/05/singapore-falling.html>

Concept 1 ...

Bijlages

Bijlage 1

Alle observatietekeningen

deze wijk en al haar facetten wil snappen raak ik aan om eens plaats te nemen bij de lokale bios. Je kijkt hier naar het stromende water van de Achterhaven, waarvan de aanleg tot het ontstaan van Delfshaven heeft geleid. Zo zorgde deze "kolonie" van Delft dat de stad ook direct verbonden werd met de Maas. Als je hier aan het einde van de middag plaats neemt en de zon bijna achter de horizon is verdwenen krijgt alles hier een oranje gloed, en wordt deze lapjeskat weer één. Want alle tijden en gebouwen door elkaar, dát is Delfshaven.

Naast ons staat Piet Hein. Geboren in Delfshaven. Voordat hij faam behaalde door de verovering van de Spaanse Zilvervloot was hij Galeislaaf voor een Spaanse Vloot. Dit leverde hem een kritische houding jegens het slecht behandelen van de tot slaafgemaakte en een dosis motivatie om Spanjaarden achterna te zitten, helaas stopte hem dit niet van het veroveren van de handelsroutes van de VOC, met alle gevolgen van dien. We kijken ook naar de achterkant van de Pelgrimskerk, waar de Engelse Puriteinen verbleven voordat ze op de Mayflower stapten om een nieuw leven zonder geloofsbepierking op te bouwen in de Verenigde Staten. Maar misschien vluchtten ze simpelweg omdat ze wisten van de opkomst van de Jenever industrie en de stank die dat met zich mee bracht. Alhoewel alcohol hier allang verdampt is zijn de molen en de gemetselde schoorstenen een mooi aandenken aan die industrie. Links zien we mij huis, die leidde tot het kiezen van deze plek. Naast ons zien we ook de eerste pogingen tot verdichting, zoals deze prachtige flat en de zinkende Titanic aan de horizon. Niet iedereen is blij met de laatste toevoegingen op deze plek. Zo zong Peter Blanker over zijn geboorteplek: Achterbuurt van Rotterdam

Ze hebben gaten in je
Ouwe lijf geslagen
't Was op het nippertje
Dat ze toch plotseling
Je schoonheid zagen

Maar het Piet Heynsplein is weggesaneerd
Het beeld van de zeeheld staat nu omgekeerd
't Wijst naar Den Haag en hij draait in z'n graf
Want ze pikten in Den Haag z'n hele Zilvervloot af
Eén ding is zeker: Hier zien we de hele geschiedenis van Delfshaven.

Logger de Liefde Toen de bemanningsleden van "De Liefde" na een barre tocht de Straat van Magellaan doorkruisten waren ze al vier maanden onderweg. Vier maanden nadat ze vertrokken waren, samen met vier andere schepen, vanuit Rotterdam om naar het warme Indië te varen. Na vier maanden bevonden zij zich in Vuurland, waar hitte ver te zoeken was. Wegens gebrek aan voedsel ging een deel van de bemanning van boord. Op een van die stukjes land verstrooit langs de Chileense kust zagen zij velen van hun mede bemanningslieden omkomen. De bewoners van Patagonië wisten maar al te goed dat mannen die in dat soort schepen voeren weinig goeds brach-

Schiedamsseweg 15/10/22
± 15 h
regen & zonneschijn

Schiedamsseweg

08 08

Ziek er niet heel bekend w!

17:12
17:14

T mijn collega
stapt hier
wegen
(de vriend is
wonderlijk weg,
nu mag

andere
mijn zusmit
met plu
(miss isse
bij dat het
niet meer
ogent. (Kack)

hal cony
reclame
voor de
straat

tijdelijk
restaurant.
ik zit op een
nette bankje
→ aukt heel
lekker...

Dank is net genoeg naar
achter
geplant
om te zitten

17:42
17:44
17:46
17:48
17:50
17:52
17:54
17:56
17:58
18:00

een wat excentrieke
dame's complimenteert
mijn kleding.
Ik moet ook ontboden
dat mannen net
kanvoren zijn. Ik
je er genoeg van hebt
geei je ze weg!

28.11.22 Heemraadsplein + 11:50

Heemraadsplein

MKV

Tangelhar Tangelhar

Nieuwe Binnenweg
 Hoogte Heemraad
 28.10.22 15.00h

Hoodrift ± 15.00 30.10.22

Hoodrift

APK KEURINGSTATION

INKOOP VERKOOP
AUTOS 010-111

139A
GARAGE 204

Aelbrechtskolk-Voorhaven

Voorhaven Aelbrechtskolk

i KAPITAIN

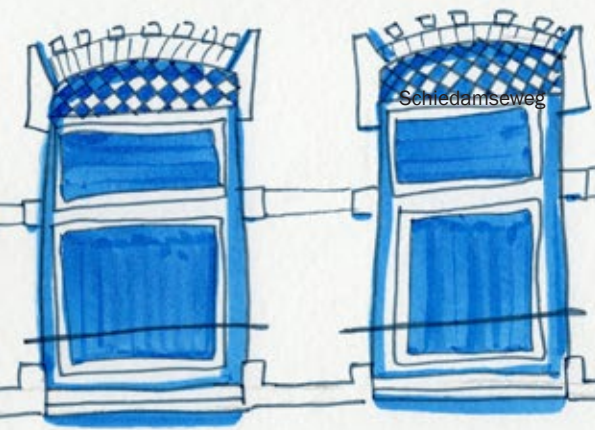
Aoverstunnel

TAPAS

ARKI

50

Schiedamsweg 04-11-22
Vrijdag - regen

Schiedamsweg

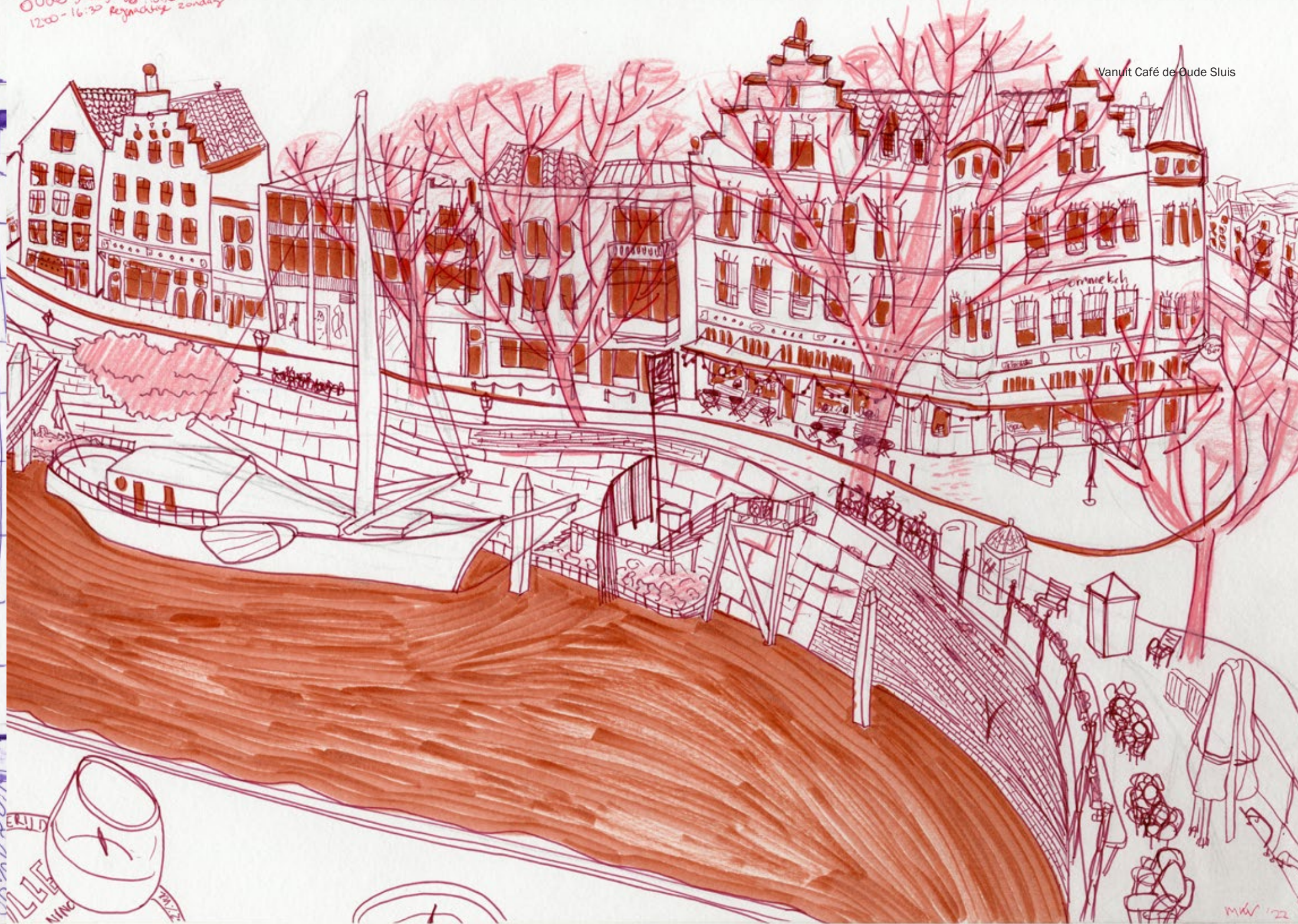
09-11-22 · regenwater afvoering
Voorhaven

Aelbrechtskolk Voorhaven

Oude Sluis 06 November 22
12:00 - 16:30 Regendag zondag

Vanuit Café de Oude Sluis

m.w. 122

06.11.22 Regerechtse Zondag

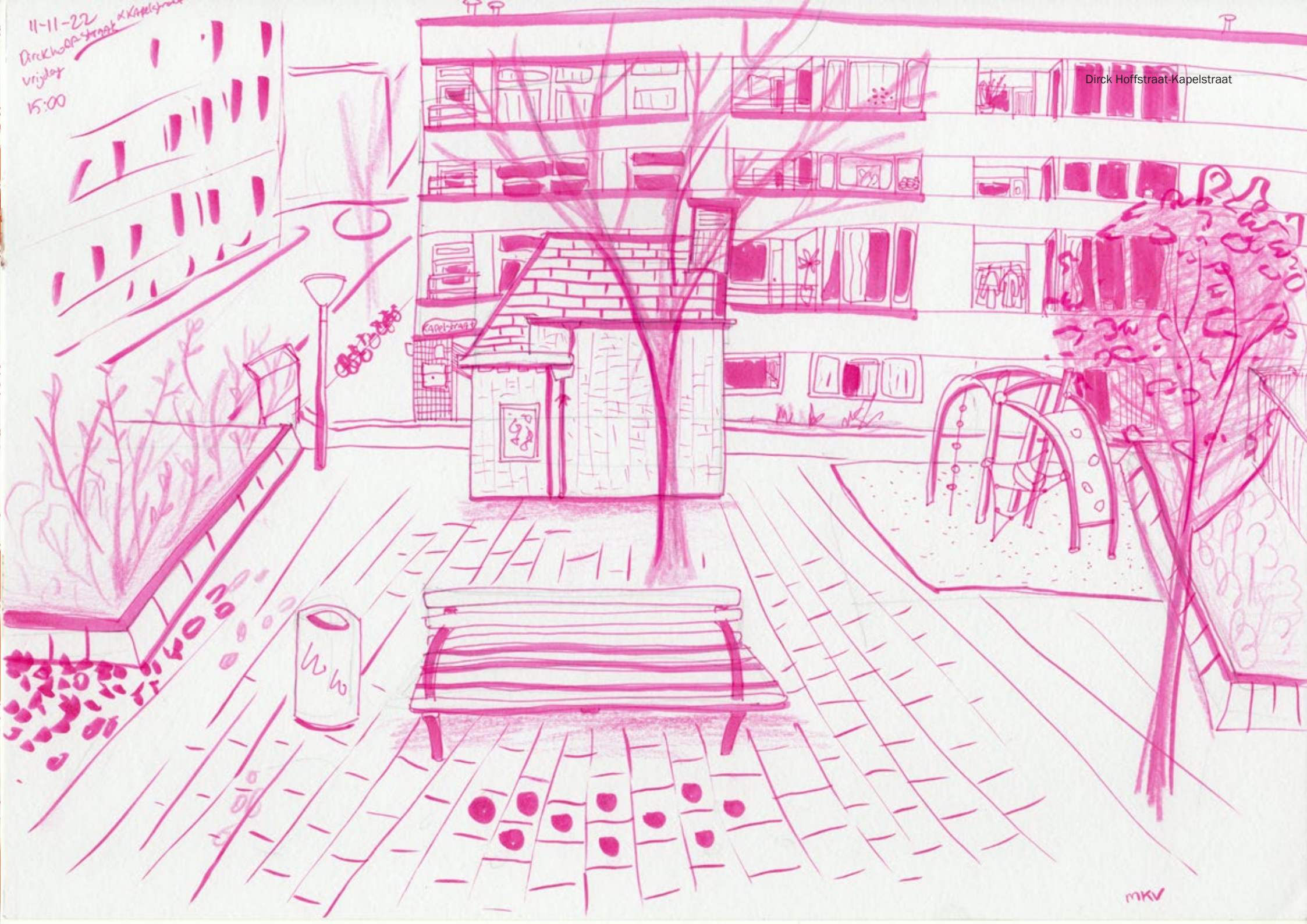
Aelbrechtskolk-Voorhaven

mc/32

11-11-22
Dirckhoffstraat
vrijdag
15:00

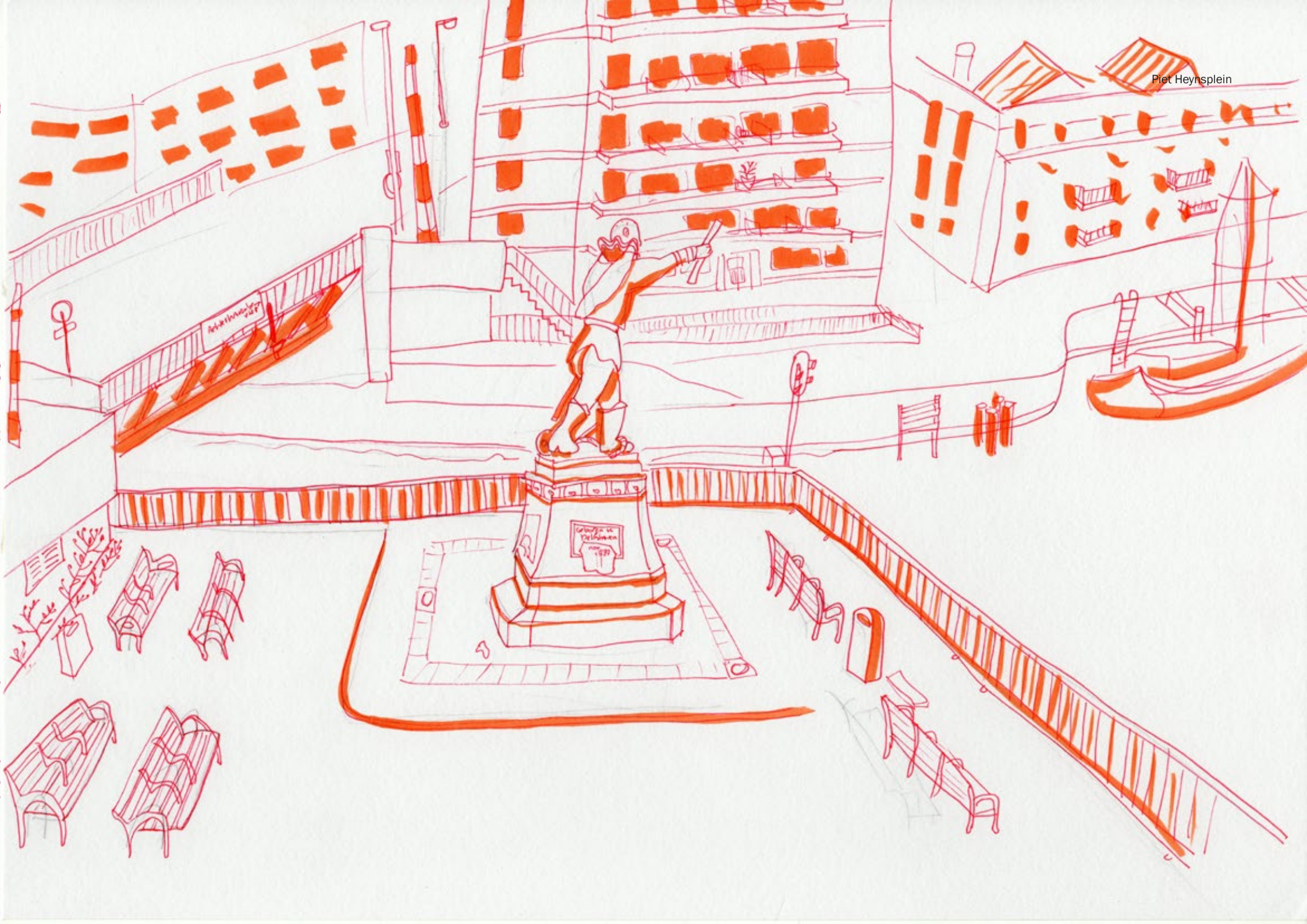
Dirck Hoffstraat-Kapelstraat

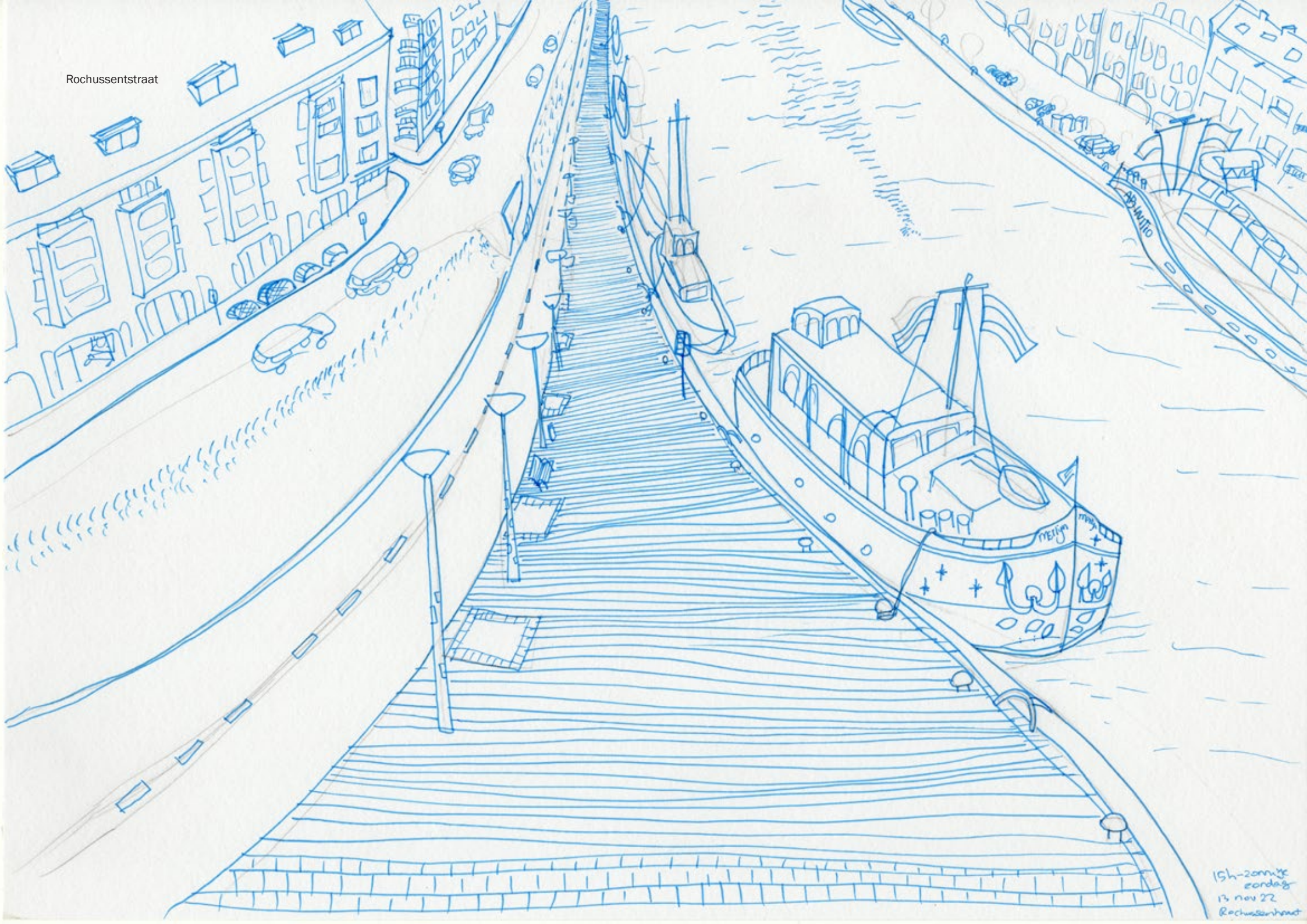
mkv

Voorhaven

Rochussentstraat

15h-20m
zondag
13 nov 22
Rochussentstraat

t eethuisje van delfshaven

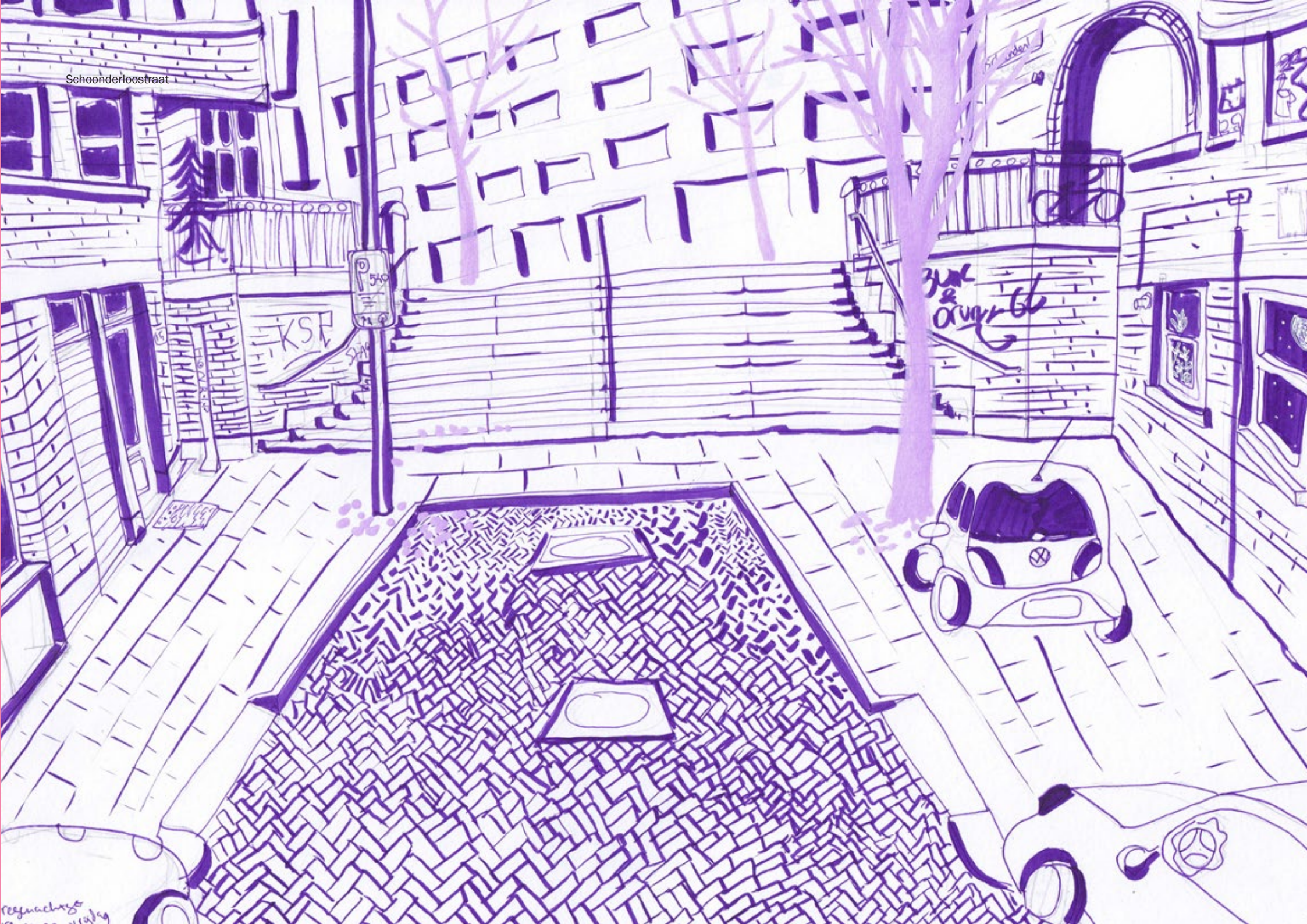
Hollandse Maaltijden

434

436

Dina Brouwer

Zaterdag
Bataviakade x Havenstraat
11:00h beel erg goed
en bewaard

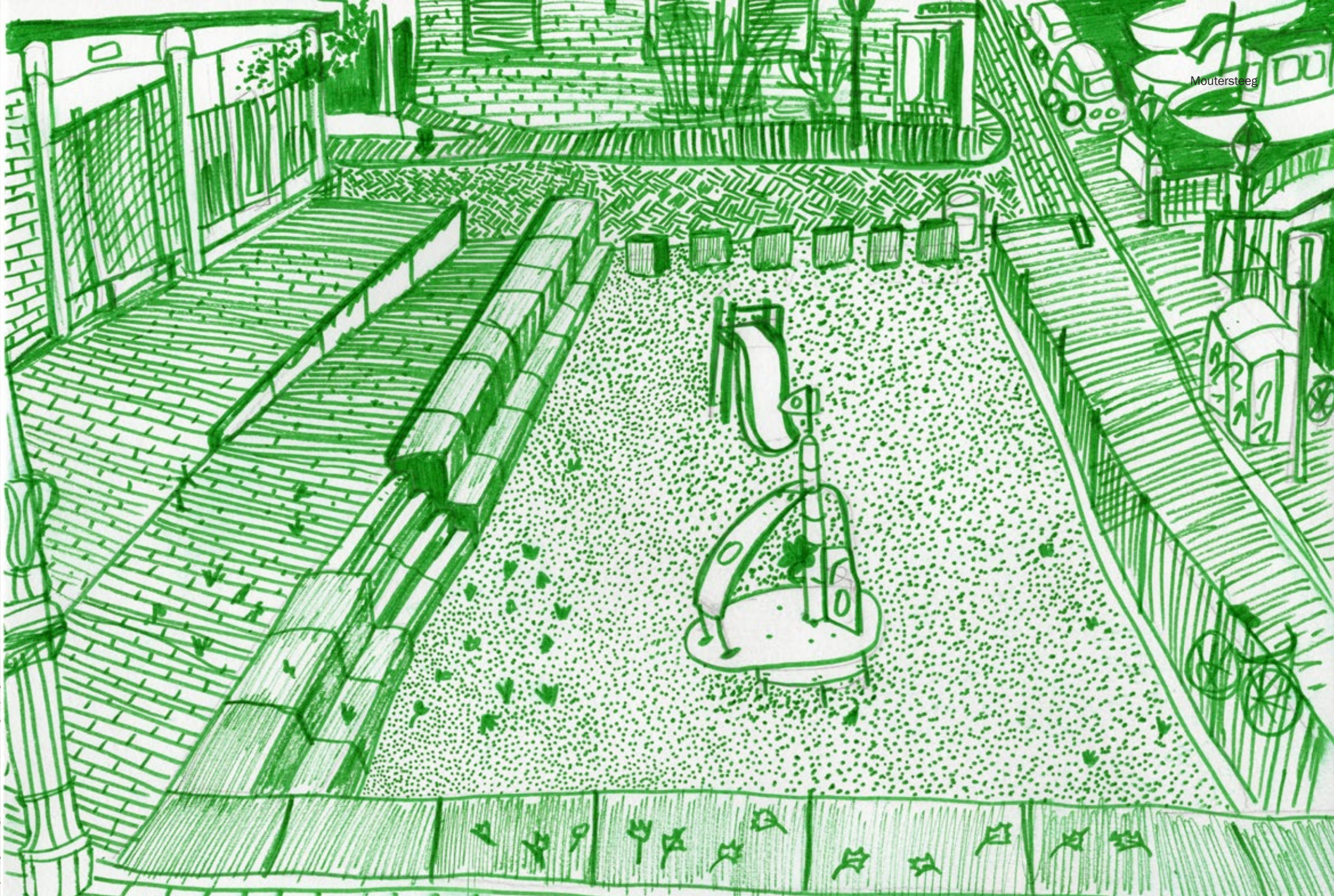

Compagniestraat

compagniestraat
2211 19
Koude
dag

Meinij moutersteeg zaterdag heel Kool 15h

Arbeitskreis XV. und
26.11.27 Kalkbrennweg

Nieuwe Binnenweg

Duysstraat

14h 20m 3
donderdag

Duysstraat

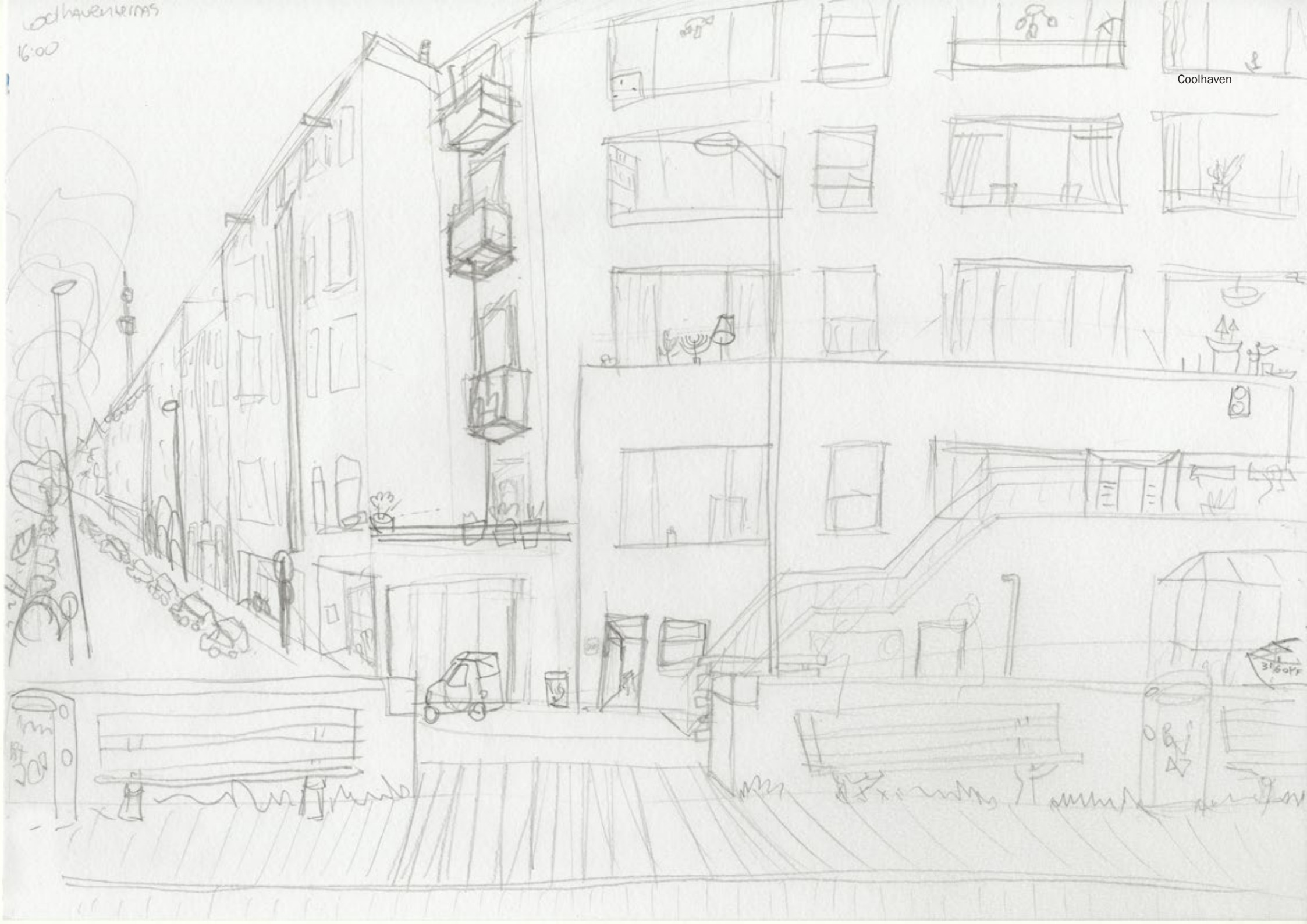

Onder de Achterhavenbrug

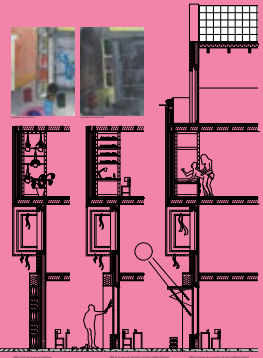
Coolhaven 16:00

Coolhaven

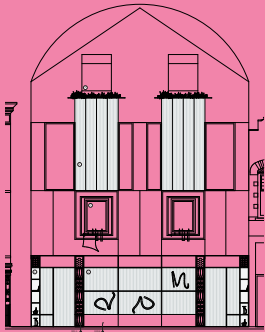

Concept 1

Concept 1

Concept 2

Bijlage 2

Observatietekeningen

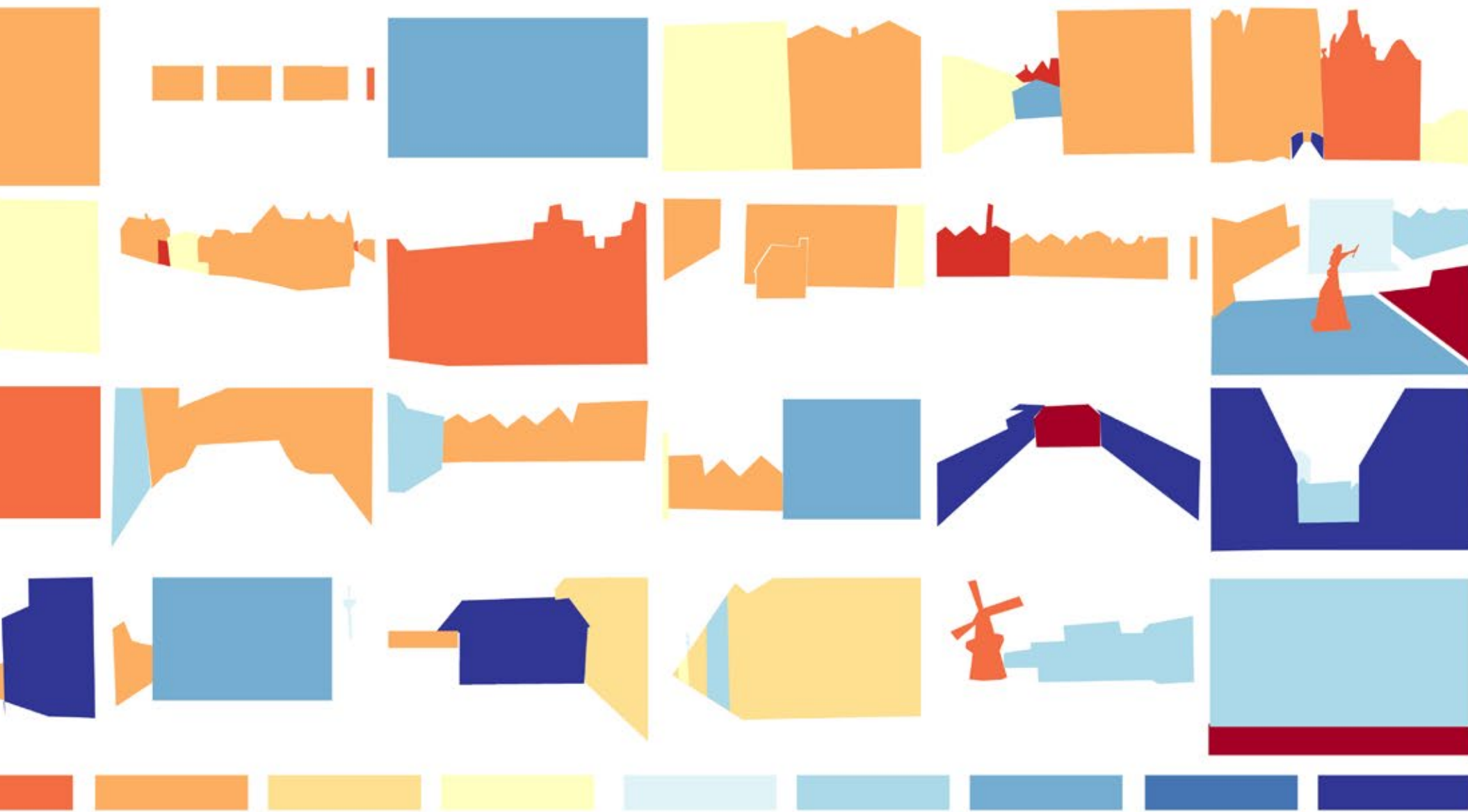
met tijdslagen

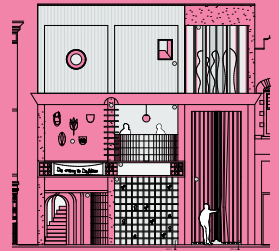
Voor 1800

1800-1850

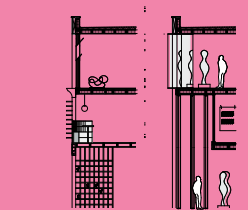
1850-

1900 1900-1930 1930-1945 1945-1960 1960-1975 1975 - 1985 1985-1995 1995-2005 Na 2005

Concept 3 ...

ten en gingen in de aanval om hun land te verdedigen. De overgebleven bemanning trof later op de andere schepen van de vloot en besloot van koers te veranderen. De Hoop, Het Geloof, De Blijde Boodschap en eerste in Japan. Ik vraag me af of toen ze daar op zee zaten, niet wetend wanneer ze weer zouden eten, een geliefde in de armen zouden hebben of ze het überhaupt zouden overleven, ze aan de mensen van thuis ze nog leefden. Zouden die families hier nog zitten te wachten? Afvragend waar hun dappere mannen zijn gebleven? Zouden ze weten dat een deel van de overlevende simpelweg hertrouwd is met Japans schoon? cirkelde gebied. Dus ik ging een beetje rondkijken. De kruising van de Bataviakade en de Havenstraat vond ik fantastisch. Het welbekende jaren 80 blok in witte stenen met daar achter de idyllische pandjes van m stoffage. Mensen hadden zicht op het water vanaf hun balkonnetjes, maar deze waren op deze koude dag natuurlijk niet veel benut. Er stond vooral troep en er hing was te drogen. Mensen sjeesden voorbij door d Voor nu waren het een hoop koude bladeren. Misschien motiveerde deze barre en grijze omstandigheden mij juist tot het dromen van iets anders. Een ballenbak van bladeren, glijbanen waardoor stond op veel plekken waar ik ook heb zitten tekenen. Ergens hier in de buurt woonde hij. Ik ging mij verdiepen in zijn werk en ik kon mijn ogen niet geloven. Zijn tekening van dit gebied, was zijn eigen achtertuin. E topografische tekeningen. Ik heb gekozen om nieuwe scènes te tekenen van dezelfde locaties. Om dichterbij te komen bij wat voor mij die plek typisch die plek maakt en wat daarin de menselijke hand is, was mijn bankjes die allemaal in rijtjes dezelfde kant op stonden. De logger de Liefde is een voorbeeld van de verhalen die je ontdekt en ziet als je wat langer kijkt en zoekt. Wat een bepaalde plek allemaal kan doen met m plek en het hieraan toevoegen van mensen en details heet stoffage. Ik kende dat woord niet, dit is de definitie: In de landschapsschilderkunst vormen de naast de hoofdfiguren of -elementen afgebeelde mense den net zoals ik door Delfshaven heeft gelopen, heeft een aanzienlijke bijdrage aan de kennis over Rotterdam van die tijd geleverd door de stoffage in zijn tekeningen. Ik denk dat het goed samenvat waar mijn fase den zelfs catalogi met stoffage en gespecialiseerde schilders die dit toevoegde aan andermans werk. Inmiddels geloof ik dat ik zelf een stoffage catalogus heb van Delfshaven. Net zoals de kunstliefhebbers van de gen, kijken en tekenen mij nieuwe dingen heeft doen ontdekken. Door te chargeren in mijn tekeningen krijg ik voor mijzelf helder wat die ontastbare laag van sfeer is. In mijn start document spreek ik over een ander Ik bedenk een verhaal bij wat ik zie

Ik doe een ruimtelijke ingreep op basis van wat ik zie. Mijn ontwerp is een methodiek, het verleiden tot een andere manier van kijken. Ha Madeleine, Bij deze in een samenvatting wat er nog gebeurd is na ons gesprek random. Zoals jullie bij P1 al zeiden ben ik eigenlijk ook een methode aan het ontwerpen. Daar hoort zoeken naar wat een ingreep moet zijn ook bij. Mijn doel was (en is nog steeds) een alternatieve manier van an kans. Volgens mijn oorspronkelijke methode/planning zou ik nu gaan destilleren wat ik allemaal zie en kijken naar wat ik meeneem naar de vervolgstap: ontwerpen. Tekenaar Gerrit Groenewegen die 230 jaar geleden meest gebruikte schepen in Delfshaven. Ik kende het begrip stoffage niet. Maar het is het een goed woord voor mijn "laag" van de eerste tekenreeks. Een mooie Wikipedia definitie (amen voor de niet wetenschapp verlevendiging en maakt bovendien de schaalverhoudingen van het werk aanschouwelijk. Het vroegste gebruik van de term in de schilderkunst, met de betekenis van versieren of decoreren, is onder meer te vinden altijd ondergeschikt. Met de term stoffage werden ook belangrijke figuren aangeduid.^[2] In zijn Schilder-boeck noemde De Mander tevens de taferelen die middels het stofferen ontstonden storykens ('verhaaltje' twoord voor mij een boel. Plekken zonder stoffage zijn plekken zonder schaal, zonder verhouding en zonder leven. Het is niet voor niets dat rond de 18^e eeuw schilderijen zonder stoffage hun waarde verloren. Er or

Inmiddels geloof ik dat ik zelf een stoffage catalogus heb van Delfshaven. Net zoals de kunstliefhebbers van de 18 eeuw geloof ik ook dat dit essentieel is voor een plek. Desalniettemin kan ik niet zoals de schilders aanzet was tot mijn project, we moeten er meer naar kijken schrEef ik toen. Die laag die tot nu toe in mijn hoofd een soort van doel was, is dan toch het beginpunt van mijn ontwerp?

Terug naar mijn tekeningen. Ik heb voor die 2e tekenstap tekeningen gemaakt waarin het wrijft tussen een analyse, ingreep en verbeeldingen. Maar toch neemt bij iedere tekening één van die drie wel de overhand Voorbeeld Toeristisch Delfshaven (Bijlage 1)

Ik trof daar toen veel toeristen en ik zat bij een bankje waar steeds nieuwe mensen gingen zitten. Ik heb dit vertaald naar een ruimtelijke ingreep: Stoeltjeslift met fotograferende toeristen. Dit is uiteraard een denk

-Ik chargeer wat ik zie

Voorbeeld Schiedamse Weg (Bijlage 2)

Ik trof daar idyllische gebouwen met trapgevels. Op de begane grond kwam je steeds in een nieuwe wereld. Ik heb nu per pand een nieuwe binnenwereld gemaakt en van de geveltjes heb ik waxinelichtjes houders

-Ik bedenk een verhaal bij wat ik zie

Voorbeeld Tovertunnel (Bijlage 3)

Hier viel mij op dat het kavel naast de tovertunnel vol met troep stond en het hek op een vrij geïmproviseerde manier was dichtgezet. Er zaten zelfs stukken glas op de rand van de scheidsmuur gemetseld. Wat t en ze ook begraaft. Dit kwam vooral voort uit de stoffage die ik er zag, de troepjes, de schep, het hout, het dichtgetimmerde hek, etc etc. en wat ik juist niet zag bij de Tovertunnel, die ineens heel zielloos en leeg hoe ontwerp uitrollen. Maar ik zat te denken, hoe nu verder? Normaliter krijgen we een PVE en een locatie. Maar hoe moet dat in mijn project? Ik wijk immers af van de norm en wil een parallel scenario, dan is een nor geving en de troep/sporen, oftewel, stoffage, die ik daar trof al tekenend verhalen bedacht (voorbeeld 3). Dit was niet echt met voorbedachten rade, maar ik ben best ver in details beland en gedoken en op basis v weer nuttig was voor mijn methode: tekenend onderzoeken en bevinden. Maar goed, hoe gaat dat ontwerp eruit zien? Geen idee nog, maar ik denk dat ik dus een aantal verhalen moet selecteren en op basis daar ontwerpen en niet op basis van bestemmingsplannen en rooilijnen. Dit vertelde ik op werk en mijn collega's vroegen mij naar mijn ontwerpuitgangspunten. Ik maak immers mijn methode. Marius Grootveld heeft oo

1. Ad Locum - Locatie analyseren door middel van het verblijven en tekenend vastleggen
2. Colum – zeven van tekenelementen
3. Inflatus – Overdrijven van de belangrijkste vondsten van het zeven
4. Vestigium hominis – Menselijke sporen gebruiken als programma

Nou Madeleine, een lange rits, maar deel hiervan is ook al mijn betoog vrijdag (tenzij jij hier heel anders over denkt...) Ik hoor het graag! Mail/app/bel maar. Welkom in Delfshaven,

Het is een mooie plek om te zijn waar van alles gebeurt en te zien is. Het gebied wat we gaan verkennen ligt rond een interessant knooppunt waar de wateren van de Delfshavensche Schie en de Coolhaven elkaar

KAART WATER en de weg die daar ontbent enmer had nema voor Delfshaven, we hebben te maken met diverse stedelijkheden zie op zichzelf staan maar toch met elkaar in verbinding blijven, zijnde het visueel of

KAART TYPOLOGIEËN – BOEKEN Dit is het gebied dat we gaan verkennen, de verschillende typologieën die elkaar afwisselen zorgen voor verrassingen en binnenwerelden. Delfshaven is een grote schatkist! Zo hebben die weg zien we nog sterk het historische karakter van de wijk, ooit letterlijk een kolonie van Delft aan de Maas. Daar omheen zijn door te tijd heen zich verschillende woonplekken ontstaan. De verschillende ontmo en doorgangen. Handel.

Naast dat er veel aanbod wordt in Delfshaven treffen we ook verschillende commerciële activiteiten. Veel horeca, diverse winkels, musea, maar ook ateliers van kunstenaars, ontwerpers, architecten en andere cr aanbod, van de traditionele cafe-fés tot unieke en trendy met producten die we niet anderszins kunnen vinden. Het is een gebied waar toeristen van alle nationaliteit vest door de geornamenteerde pandjes.

Bijlage 3

Alle droomtekeningen

Nautisch karakter Al wandelend langs het water wordt het ongetwijfeld duidelijk dat

Reflectie

Ik begon dit traject met mijn zoektocht naar menselijkheid, een definitie die voor vele anderen niet zo helder was, al vond ik het zelf wel logisch. Gaandeweg, na veel gesprekken, sommige doodlopend, wist ik het z Immers begon mijn motivatie ook door de afkeur voor het generieke wat vandaag de dag veel gebouwd wordt. Ik koos mijn locatie vrij open minded, het ging immers om een nieuwe plek verkennen en te kijken hoe Mijn mentor Madeleine bleef me die vragen stellen en het bleef ontastbaar, die menselijkheid. Op haar aandringen ging ik referenties verzamelen. Die ben ik gaan beoordelen. Afleesbaarheid en ontdekking waren denkous omkadert, de ronde raampjes in de POMO woningbouw naast de molen. Ontdekken omdat ik steeds 176 een nieuwe wereld stap, als ik langs tapperij 't Kraantje passeer en al Malek binnen loop, of als ik t raak in een gesprek met vrijwilliger Jan die me de tijd doet vergeten. Deze rijkheid wakkert bij mij een postmodernistische drang aan om die symboliek mee te nemen in een ontwerp. Dit zijn te veel mooie dingen om maar wel identiteits gericht, zijnde dit in typologieën of in gewoontes, om mee te geven aan de volgende wat er ooit is geweest, bouwend aan de identiteit. Met enige ironie beschreef ik hiervoor de Double Dutch. M

Willem Buytewechstraat

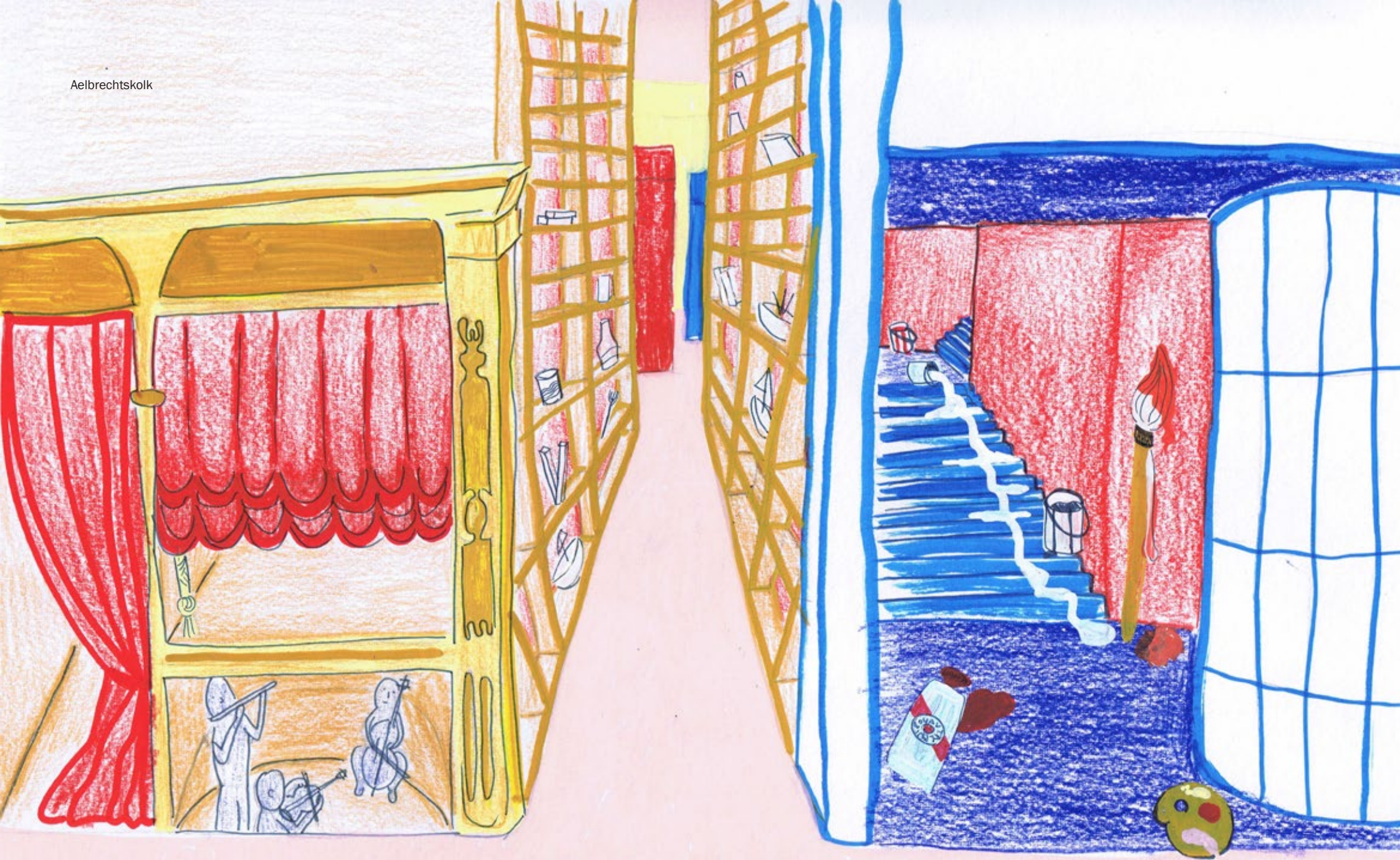
Willem Buytewechstraat

Tovertunnel

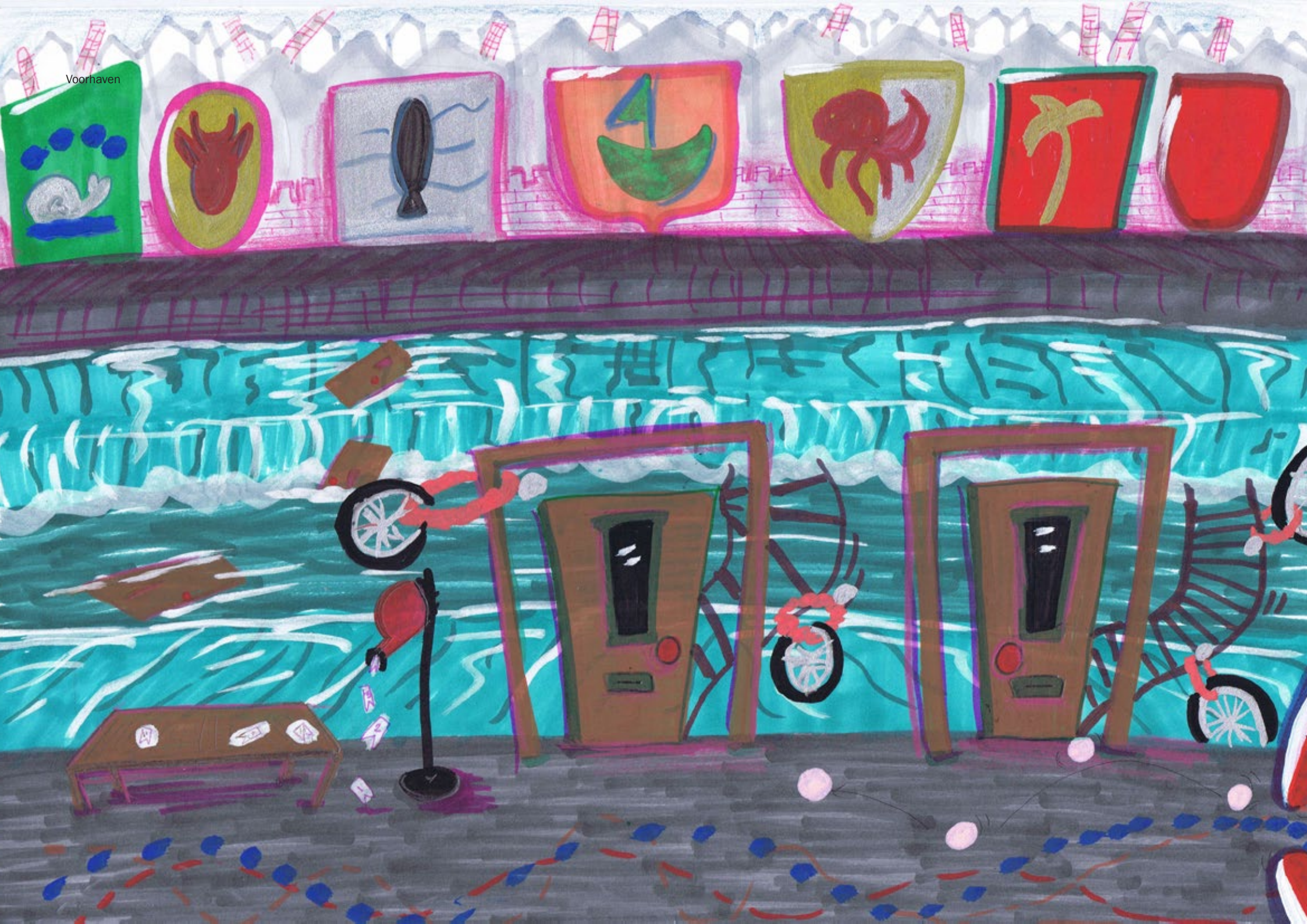

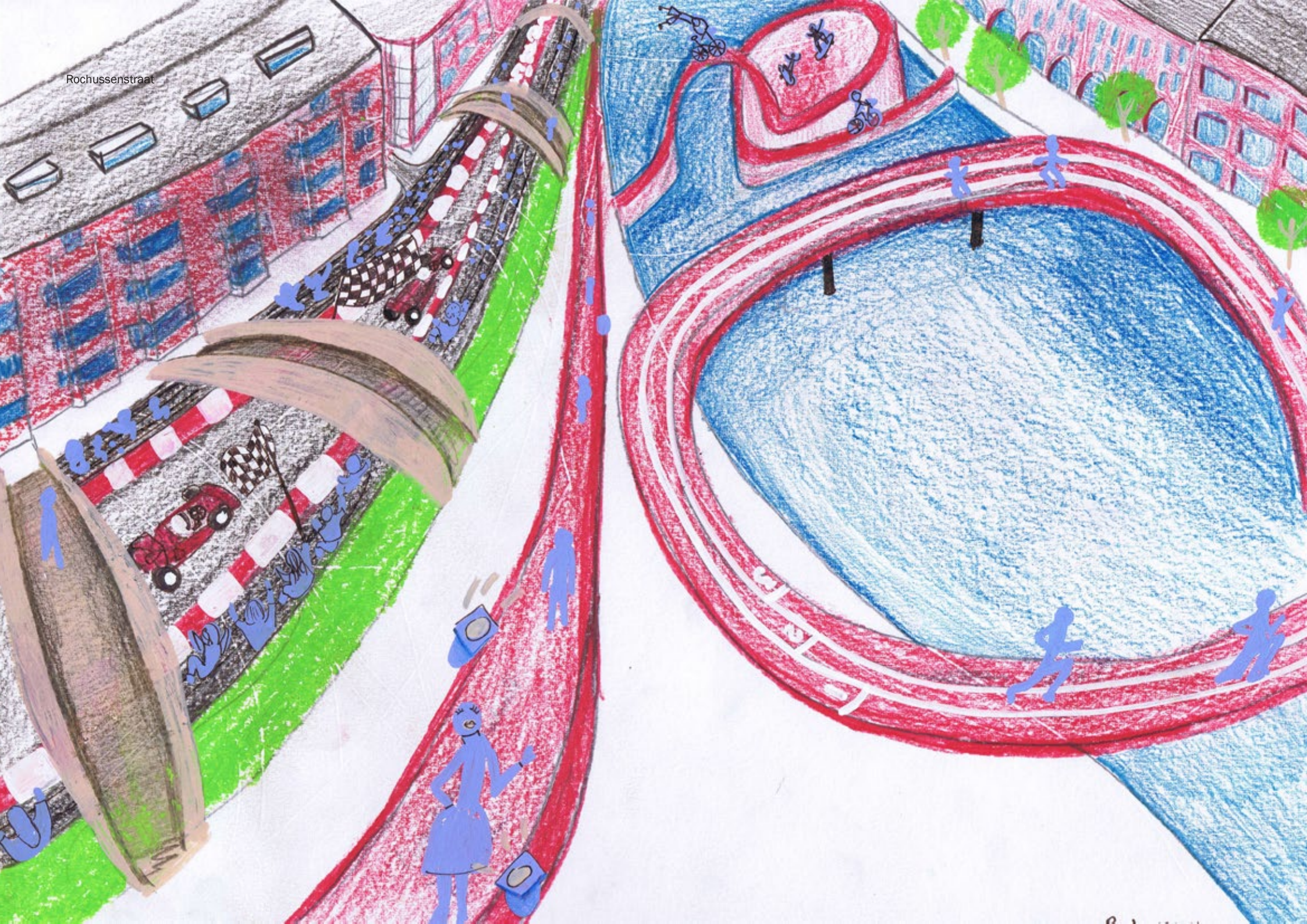

Voorhaven

Rochussenstraat

DAHANIAKADE
KINDERENKAMP

Bataviakade

